

subotički dvojtjednik

Godina II. • Broj 50 • 15. lipnja 1996. • Cijena 2 dinara

Uz (ovaj) broj U prosjeku: nije loše!

L brojeva „Žiga”. Skroman jubilej. Možda veliki razlog za slavlje, ali mali za radost. Koliko puta se veliko nalazi u malom, dilema koju ne možemo riješiti, ali nas tjera da u našoj nakani istrajemo. U proteklom periodu bilo je i lijepih i ružnih trenutaka, teških i lakih. Kada bismo apstrahirali 50% toga, a to nije mnogo (za svaki broj samo jedan procent), mogli bismo reći: u prosjeku nije loše.

Kritizirali smo i bili kritizirani, na tom tragu želimo i ostati.

Ono što je izvjesno, a egzaktno, jest da poslije rednog broja 49 dolazi prirodni broj 50. Sve dalje novi je izazov, bar za nas.

Nadamo se da smo našli svoje mjesto, ne samo pod suncem nego i u ovom gradu pa i šire. Ne želimo ovim reći da imamo neku posebnu misiju, nego koristimo prigodu zahvaliti se svojim čitateljima, suradnicima, sponzorima i svima koji su nam pomogli. Pa makar i blagim pogledom. Jer pogled ne sputava, a obogaćuje i obećava, i uvijek završava s točkom kao perspektivom. A točka je dobar oslonac. A i rečeno je: „Dajte mi čvrstu točku u svemiru, pa ću pomjeriti Zemlju”. Što može značiti: više tolerancije, demokracije,

reda, rada, prava i sazvučja...

I sve se ovo može pročitati kao: bolji život svima, ali s para. Dovoljan razlog da proslavimo i veći jubilej. Pitamo se samo je li to nužno.

Još jednom:
srdačno hvala svima!

Vojislav S.

„United Games” u Subotici Osvajanje budućnosti

Različitim manifestacijama, u trajanju od 7. do 9. lipnja, pedesetak djece iz gradova članica „United Games” (međunarodne asocijacije čiji je cilj promicanje vrijednosti mira i tolerancije) u Subotici su prezentirali svoje namjere i aktivnosti. Druženje mladih Austrijanaca, Mađara, Čeha, Nijemaca s domaćinima i „gostima” iz Beograda i Prištine, stvaralačke igre, rock koncert... a sve uz želju da se pokaže kako različitost nije pogubna već, naprotiv, da je itekako vrijedna, potrebna a napose moguća.

Na jednoj od manifestacija, pod nazivom „Dječji parlament”, mladi su u formi „monologa” iznosili lokalnim političarima svoje viđenje vlastitog položaja u društvu, odnosima u obitelji... Bilo je riječi i o ekološkim problemima koje će, ni krivi ni dužni, u najvećem mjeri upravo oni i rješavati.

No, slušatelja se (lokalnih političara), mada im je poziv uredno i na vrijeme dostavljen, pojavilo premalo. Samo njih četvoro: **József Kasza**, gradonačelnik, **Stanka Kujundžić**, dopredsjednica grada, **Lazo Vojnić Hajduk**, dopredsjednik Izvršnog odbora i **Božana Tomić** ispred Ministarstva prosvjete. Drugi „ozbiljni i zreli” ljudi, a koji se bave politikom, imali su „ozbiljnijih” poslova. Vjerojatno. No, ovaj će materijal biti dostavljen i Ujedinjenim narodima. Za njih je očito ova stvar dovoljno ozbiljna, makar i na razini saslušanja, što ovdje nije slučaj. (t. ž.)

Kut

Liječnici 2

Prošli smo „Kut” posvetili liječnicima. Govorili smo o njihovom nastojanju glede rješavanja vlastitog materijalnog stanja. I ovoga puta ponovno je riječ o njima, ali u povodu povećanja broja smrtnosti pacijenata „nakon uspješne operacije u području abdomena” u subotičkoj Bolnici, i posljedica koje su uslijedile. Indicije su da nije zatajila njihova stručnost. Jer, sumnja se najviše na „neispravne” lijekove. No, zabrinjava (lo je) mešetarenje i prisutno politikanstvo. Želi (lo) se usčeariti nešto za sebe ili svoju partiju. „Pale” su neprilične optužbe, bilo je „medustranačkog trvenja” oko toga tko je i koliko kriv, čak i vrijeđanja. Na koncu smjene v. d. direktora Zdravstvenog centra i cijelog Upravnog odbora na zahtjev iz Ministarstva zdravlja. Hoće li izvršene promjene ljudi na rukovodećim mjestima učiniti situaciju u Bolnici, a onda općenito i u zdravstvu, boljom, teško je predvidjeti. Bilo kako bilo, samo da pacijenti ne umiru nakon „uspješnih” operacija.

Tomislav Žigmanov

I mi smo krenuli u marketing!
NAGRADNA IGRA „ŽIGA”

na strani 13.

Pitanje sugrađanima: što je to „Žig“?

Plus, minus – trolejbus!

Drugu stranicu ovoga puta otvaramo onima kojima se obraćamo – čitateljima. Oni su dosta složena struktura. Odlučili smo se da prostor povjerimo kolegama novinarima, političkim djelatnicima, te građanstvu. Općenita pitanja upućena svima su: „Čitate li 'Žig'? Što mislite o njemu? Je li on ovakav kakav jest Subotici i Subotičanima potreban?“

Andrija Anišić, glavni i odgovorni urednik katoličkog mjesečnika „Zvonik“: „Žig' čitam redovito od njegovog prvog broja i smatram ga svojevrsnim izdavačkim pothvatom. Budući i sam radim sličan posao, divio sam se hrabrosti g. Vojislava Sekelja i ljudi iz Uredništva, jer u vrijeme kada je to učinio uspio je pokrenuti novi list, i to subotički **dvotjednik**. Iskreno priznajem, sumnjao sam da će 'Žig' moći izdržati dvotjedno izlaženje jer sam znao s kakvom tehnikom i s kakvim materijalnim sredstvima raspolaze. Drago mi je što se moja predviđanja nisu ostvarila. 'Žig' je svojim raznolikim sadržajem zanimljiv i koristan list, a svojom uređivačkom koncepcijom daje subotičkoj javnosti jednu drukčiju sliku; svojim komentarima 'otvara oči' onima koji olako sve prihvaćaju što 'drugi pišu'; interwievima izvlače na površinu naše značajne ljude; a raznim pravnim, poljodjelskim i sličnim rubrikama informativno i savjetodavno pomažu ljudima. Riječju, onaj tko čita 'Žig' puno toga može saznati i naučiti. 'Žig' smatram našim listom i mislim da u subotičkoj zbilji, uz razne nedeljnike i mesečnike, treba i jedan **dvotjednik**. To je doprinos popularizaciji hrvatskog jezika u našoj sredini. Drago mi je što 'Žig' na svoj način prati i događanja iz crkvenog života. Uz nekoliko primjedbi koje sam svojedobno rekao uredniku, 'Žig' smatram dobrim listom i svakako potrebnim Subotici, a također – uz 'Glas ravnice' i 'Zvonik' – i našem hrvatskom narodu na ovim prostorima. Samo naprijed! Šteta je jedino što 'Žig' ne izlazi bar u deset tisuća primjeraka. Molim Gospodina da ljudima koji rade u 'Žigu' podari snage za ustrajnost u ovom poslu i obdari ih svojim blagoslovom kako bi uvijek mogli ono što rade raditi na slavu Božju i sukladno s Božjim zapovijedima, te nadasve na dobrobit našeg naroda i svih ljudi dobre volje koji vole 'Žig'“.

Milovan Miković, glavni i odgovorni urednik „Subotičkih novina“: „Redovito čitam 'Žig'. Povremeno i surađujem, objavljujem tekstove koji su vezani za kulturne događaje – knjige, književne večeri i pozorišne predstave. 'Žig' je potreban, i u to nema nikakve sumnje. Jer, počev od prvog lista 'Hónunk álopata' (Domovinsko stanje), koji se pojavio 1849. godine a nastao je na tradicijama mađarske revolucije – Sep Ferenc mu je bio urednik – dakle, od tog prvog lista do danas Subotica ima bogatu tradiciju novinstva. Podsećam da je 1906. godine u Subotici bilo 5 dnevnih listova; da je između dva rata bilo više dnevnih listova

na srpskohrvatskom jeziku svih iskaza i naravno na mađarskom i nemačkom jeziku. U takvu bogatu tradiciju subotičkog novinstva 'Žig' se sasvim prirodno uklapa. S druge strane, važno je i to da je potreban list poput 'Žiga' građaninu, naglašavam ovo građanin, jer on ima potrebu da doživljava puninu grada, a ne fragmente. U 'Žigu' je bilo tekstova koji zaslužuju ljudsko i građansko divljenje, ali je bilo i priloga za koje se to ne bi moglo reći. Razume se da podržavam i preferiram one prve. Smatram da bi 'Žig' trebao izlaziti nedeljno i na dvostruko više stranica. On se mora i kadrovski ojačati i materijalno obezbediti. To ne bi trebalo biti briga samo HKC „Bunjevačkog kola“ već i grada. Tehnički takođe mora biti na višem nivou, jer je i tehnički izgled deo poruke. Čestitam redakciji jubilej. Očekujem da nešto od ovoga o čemu sam govorio bude rešeno. Mislim da bi gašenjem 'Žiga' ponuda građaninu bila osiromašena.“

Agnes S. Kiss, urednica subotičke strane u „Magyar Szóu“: „Ne čitam redovito 'Žig' zbog previše obaveza koje imamo u listu, ali smatram da je jedan dobar mali list. Sadrži puno različitih stvari koje mogu biti zanimljive za širu publiku. Drago mi je što naš kolega iz redakcije István Valihora surađuje u vašem listu. Na paleti medija u Subotici on je potreban, jer daje jedno posebno viđenje političkih i ostalih zbivanja u Subotici u odnosu na druge listove ('Subotičke novine', 'Dane'...). Međutim, malo ljudi zna za njega. Trebao bi biti u 'lepšem ruhu', jer što se tiče spoljašnjeg izgleda, liči na fabričke informatore. Na svemu tome bi trebalo poraditi.“

Slavica Lakićević, glavni i odgovorni urednik „Dana“ i dopisnica „Tanjuga“: „Smatram vrlo značajnim da na ovim prostorima pored ostalih glasila postoji 'Žig', jer time potvrđuje da postoji i ono osnovno ljudsko pravo na drugačije mišljenje.“

Dobro je što 'Žig' iznosi svoje projekte zbivanja, što ideje uobličava u svoju viziju i verujem da će i dalje doprinositi istini saopštavajući je čistim rečima.“

Čedomir Kilibarda, glavni i odgovorni urednik redakcije na srpskom programu Radio-Subotice: „'Žig' čitam sporadično i nisam imao u rukama svih 50 brojeva. Samim tim, ne mogu da dam celovitu ocenu o tome šta je 'Žig' radio do sada. Čestitam ovaj mali jubilej. Smatram da je u višenacionalnoj sredini kao što je Subotica i u vremenu višestranačja potreban dvonedeljnik na hrvatskom jeziku kakav je 'Žig'. Na kraju, želim da u nekim budućim brojevima, s obzirom na opredeljenje i uređivačku koncepciju, bude što manje jednostranosti i da ona druga strana ima mogućnost da kaže“.

Dušan Vujić, čitatelj: „Povremeno sam u prilici prelistati novine 'Žig' i u njemu naći članke koje rado pročitam, kao npr. o Ristiću u 49. broju. Mnogonacionalnoj sredini, kakva je Subotica, potreban je list kao što je 'Žig'. Moja primedba se odnosi na grafički izgled. Trebalo bi to uraditi bolje.“

Nedeljka Šarčević, umirovljenica: „Čitam redovno 'Žig' i smatram da je dobar. Volela bih kad bi mogao biti bolje finansijski sreden i da onda bolje izgleda, da bude na više strana...“

N. N. 1.: „Sranje.“

N. N. 2.: „Ne čitam ustaške novine!“

N. N. 3.: „A šta vam je to? Prvi put čujem. 'Žig'? Gde se to može kupiti?“

N. N. 4.: „Ne čitam nikave novine, a za 'Žig' prvi put čujem. 'Žig'? Šta je to, pečat? Šta ne kažete pečat? Samo zbunjujete naivne.“

Blaško Kopilović, savezni zastupnik i predsjednik RDSV Subotice: „Povremeno ga čitam. Smatram da ima svoje medijsko mesto u gradu. Trebalo bi malo više šarolikosti i drugih sadržaja. Srećan jubilej i čestitam.“

Blaško Gabrić, vlasnik štamparije „Globus“ i član Savezne stranke Jugoslovena: „Da, redovno ga čitam. Plus, minus – trolejbus.“

?

Positivno. Mada mi nije toliko građanski koliko sam od njega očekivao. Hteo bih da mi više liči na 'Subotičke novine'. Malo ima zastupljenog materijala od nas Subotičana. Ima malo strana. Problemi grada trebaju biti prisutniji; da piše dijalektom subotičkih Hrvata i Bunjevaca a ne zagrebačko-hrvatskim, koji je za ovu sredinu tuđ. Bio bi popularniji i čoveku bliži. Malo ima onih koji taj jezik mogu prihvatiti, jer ga ne razumeju. To je obično pomodarstvo, poput pokondirenih tikava, mislim na jezik.“

Ilija Šujica, dopredsjednik SO Subotice: „Da, čitam ga. Smatram da je 'Žig' dosledno ispunio kriterijum građanske opcije. Lepo je to što je to list na hrvatskom jeziku. Može se reći da je to list jedne nacionalne manjine što mi se posebno dopada i što je – uprkos činjenici da su nacionalne opcije i mediji u proteklom periodu bile previše obojeni nacionalizmom – 'Žig' zadržao građansku opciju, pokazajući time da se o naciji može voditi ozbiljna briga ne zalazeći u vode na

Žig broj 50

Izdavač: HKC „Bunjevačko kolo“

Adresa uredništva: Subotica

Preradovićeva 4

Telefon: (024) 22-927

Osnivač i glavni i odgovorni urednik:

Vojislav Sekelj

Zamjenik glavnog i odgovornog

urednika: Tomislav Žigmanov

Uredništvo: Lazar Merković, Ivan

Rudinski, Nela Skenderović, Dragan

Vidaković

Korektor: Mirko Kopunović

Tehnički urednik: Ivan Hegediš

Tisak: „Globus“, Subotica

List je registriran kod

Ministarstva za informiranje

Republike Srbije pod brojem 1620 od

25. travnja 1994. godine

„Žig“ izlazi svake druge subote

Ziro račun: 46600-678-7-3551

cionalizma. Ono što mi smeta kod 'Žiga' je mali broj stranica. On je apsolutno potreban ovome gradu. Bez obzira što je list na hrvatskom i namenjen Hrvatima, ja sam siguran da ima znatan broj čitalaca i drugih nacionalnosti koji ga osećaju svojim."

Zoltán Siflis, član Izvršnog odbora SO Subotice: „Nisam redoviti čitatelj, ali je svaki broj u mojim rukama; pročitam neke tekstove. Ovaj list je značajna pojava nakon devedesetih godina, jer je to privatna inicijativa, i tako živi. Obogatio je izdavačku djelatnost Subotice i šire, a napose što i na taj način vodi brigu i obogaćuje medijski prostor Bunjevaca – Hrvata u Subotici. Prati sve značajne manifestacije u gradu i kroz kritičke osvrtne na adekvatni način obilježava te događaje. Volio bih da 'Žig' preraste u dnevni ili bar tjedni list. Smatram da je ovom listu potrebna ne samo moralna nego i materijalna potpora. Putem sponzora. Vjerojatno da oni od toga ne bi imali nekog materijalnog učinka, ali bi listu tim bilo lakše, a grad bi bio medijski bogatiji."

Lazo Vojnić Hajduk, dopredsjednik Izvršnog odbora SO Subotice: „Čitam ga redovito. Sve najbolje. Po mom mišljenju, bitno je da se u ovom periodu pojavio ovakav list, kada su neke postojeće novine, tražeći svoj prostor kod čitatelja gubili informativni značaj i vrlo često podlegali dnevno-političkim zahtjevima određenih političkih moćnika, i na taj način građanima uskratili pravu istinu o nekim pojavama. 'Žig' je tu bio dosljedan, i poštivao osnovni novinarski kodeks, te se na kritički način osvrtao i na tekstove objavljene u tisku kao i na stvari iz samog života. Iz rečenog proizilazi da je on potreban ovome gradu. Šteta je što 'Žig' nema dobro razrađenu distributivnu mrežu, a samim tim ne može se dobiti na više prodajnih mjesta."

József Kasza, gradonačelnik Subotice: „Redovito pratim i čitam 'Žig'. Smatram ga veoma korisnim u ovome gradu. Čestitam vam ovaj mali jubilej i od srca želim da dočekate i veći."

Mile Jovičić, načelnik Sjevernobačkog okruga: „Da, znam za 'Žig' i čitao sam nekoliko brojeva. Ne bih želeo da o njemu dajem neku posebnu ocenu. Što se tiče pitanja da li je on potreban, mislim da svako glasilo ima pravo da se pojavi; da ima svoju čitalačku publiku i da ponudi građanima svoje informacije."

Šta da vam kažem?

Bilo je (ne)namerno

Krajem maja videli smo svet u Subotici. Mislim na onaj Svet koji se bavi kulturnim stvaralaštvom najmlađih i za najmlađe. Festival dečjih pozorišta i to međunarodni na koji su stizali i entuzijasti „preko bare”. Iz dalekog Meksika. Dolazili su da ih pozdrave i ljudi koji u ambasadama i konzulatima predstavljaju svoje zemlje u Jugoslaviji.

Mi, Subotičani, smo pre tri godine u najžešćoj svetskoj medijskoj kampanji protiv Jugoslavije, uspeli da u naš grad dovedemo teatre iz zemalja čije su vlade ili zažmurile ili bar blago ukorile svoje glumce što su išli „na noge agresorima”. Auditorijum ove zemlje, koji se informiše putem TV ekrana, bio je do detalja upoznat sa našim naporima i dostignućima. I, aplaudirali su nam. Pošteno govoreći, imali su i zašto, jer je malo kome pošlo za rukom to što je učinilo Dečje pozorište – Gyermekszínház.

Godinu dana kasnije svetska medijska blokada polako je popuštala, a naša TV je propuštala Festival „Oton Tomanić” kroz svoje emisije. Stidljivo, ali su bile prisutne. U trećoj godini, dakle prošlog meseca, u naš grad se sjatilo 13 svetskih prestonica. Sjatio se, ako tako smem da kažem, pozorišni dečji krem Evrope.

Došli su i oni koji su putovanje u tamo neku Suboticu plaćali iz sopstvenog džepa. Došli su na kulturni događaj verujući da će ostati siromašniji ako ne dođu.

Nije nam samo došla televizija. Ovdašnja. Tačnije rečeno iz Novog Sada. Daljina, šta li, tek s vremena na vreme TV auditorijum bio je informisan da se u Subotici održava neki festival.

To što niko nije došao iz Ministarstva kulture može se, možda, i opravdati. To što niko iz RTS za punih šest dana nije došao da napravi storiju ili da snimi neku predstavu (a bilo ih je prelepih i predobrih) možda se, takode, može opravdati. Ali, teško. Jer, u predvečerje Festivala dobijena su sva obećanja od najodgovornijih ljudi da manifestacija u Subotici neće promaći uvek budnom oku kamere.

Neće, uveravali su, i zbog toga što Subotičani imaju i pravo na takvu informaciju, jer TV program ne gledaju za džabe. Plaćaju ga, dobrovoljno, a zna se i kako.

Verovali su, izgleda, neki TV moćnici da će bez njih sve propasti; da će se zaustaviti rotiranje planete i da će zataškavanje istine o „Otonu Tomaniću” unazaditi kulturna događanja. Kažemo, verovali su, jer je jedna TV ekipa iz Rumunije pobrkala tu računicu. Rumuni su napravili storiju o festivalu i Subotici i emitovali je na satelitskom programu, pa je, eto, stvar procurila i bez naše moćne televizije koja je samo pokatkada, stidljivo, istinito i pravovremeno obavestavala javnost i svoje pretplatnike o ovom događaju.

Subotičani su već otpočeli pripreme za IV Međunarodni festival dečjih pozorišta. O svemu što se planira biće obavesteni svi, bez izuzetka, ali organizator pun jeda zbog ovogodišnjeg odnosa prema Festivalu, ne očekuje mnogo više od televizije ni na godinu.

Dogodi li se drugačije, biće i manje rugla i manje potcenjivanja jedne sredine koja to apsolutno ne zaslužuje.

M. Popadić

In memoriam

SZÖKE KATALIN

(1954 - 1996)

Sír a Föld

„Es ha jövendőt tudok is mondomi, és minden titkot és minden tudományt ismerek is; és ha egész hitem van is, ugyananyira, hogy hegyeket mozdíthatok ki helyökről, szeretett pedig nincsen énbennem, semmi vagyok.”

Plače Zemlja

I ako bih o budućnosti znala zboriti; i ako bih svaku tajnu i svako znanje poznavala; i ako bih imala vjeru da planine mogu s mjesta pomjeriti – ljubavi nemam u sebi, ništa nisam

(Uvodni dio posljednje napisanog teksta u „Szabad Hét Napu” od 6. lipnja prerano preminule nam kolegice.)

Vojvodansko mađarsko novinarstvo je opet u žalosti. Ponovno nas je prerano napustio kolega izvanrednog pera. Szöke Katalin, odgovorna urednica „Szabad Hét Napa” živjela je četrdeset i dvije godine.

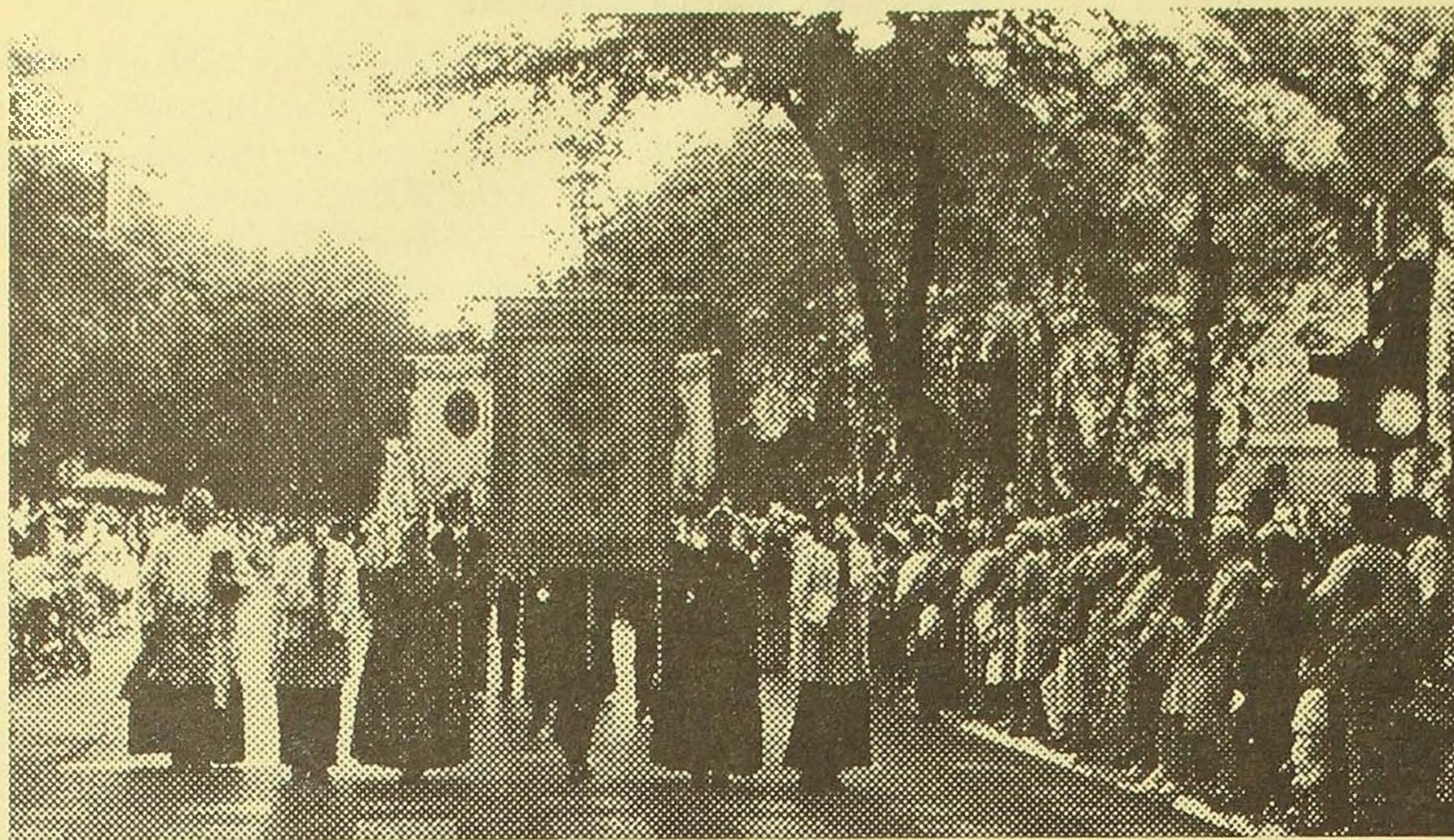
U redakciju „7 Napa” došla je 1974. godine iz Malog Idoša. Aktivno je sudjelovala u svim borbama redakcije u sukobu s vlastima. Sve do svoje smrti ostala je vjerna duhovnom milieju „Hét Napa”; s kolegama, suradnicima, skupa je prešla u „Uj Hét Nap”, zatim u „Szabad Hét Nap”, ostajući neprekidno u službi čitatelja. Iako se svijet nije dao, svakim svojim tekstom ga je htjela promijeniti. Ostatak će u nama njeni uvodnici, reportaže dijamantske tvrdoće u kojima nije znala za kompromise, poštovanje autoriteta.

Njena prerana, tragično brza smrt ostavila je u žalosti ne samo kolege i prijatelje iz „Szabad Hét Napa”, čitatelje ovog lista i „Szabadkai Naplóa”, već i cjelokupno mađarsko novinarstvo i čitatelje.

Redakcija „Szabad Hét Napa” je u uto-rak, 11. lipnja, u 12 sati održala komemorativni skup uz prisustvo svojih kolega i štovatelja u zgradi Skupštine općine.

AUTO - DELOVI
RENAULT
Rajić Dragutin
 SUBOTICA, P. Drapšina 14 (024) 53-262

Radosni i ponosni sljedbenici Isusa Krista

Tijelovo '96

U četvrtak, 6. lipnja 1996. godine 1.500 sudionika u samoj procesiji i desetak tisuća muševa i žena, djece, mladih i starih uz cestu i ove godine je proslavio Krista Gospodina prisutnog pod prilikama kruha u Presvetom Oltarskom Sakramentu.

Slavlje je započelo pontifikalnom biskupskom misom u 18 sati, uz sudjelovanje svećenika grada i okolice, te mnoštva vjernika koji su tog pretoplog poslijepodneva posve ispunili katedralu-baziliku sv. Terezije. Na svetoj misi i u procesiji sudjelovala je i delegacija grada na čelu s dopredsjednicom Skupštine općine gospođom Stankom Kujundžić.

Poslije mise bila je svečana procesija kojoj je bio cilj, kako je to u svom proglasu svim vjernicima napisao subotički biskup mons. Ivan Penzes: „... Ispovijest vjere i javno štovanje Presvetog Oltarskog Sakramenta... na način kako su to činila naša starija braća i sestre”, te molitva za Božji blagoslov gradu i svim njegovim stanovnicima i želja da Krist uvijek bude prisutan u našem gradu i ostane s nama zauvijek.

Od katedrale do franjevačke crkve u svečanoj tijelovskoj procesiji sudjelovali su svečani tijelovski barjak, barjaci župa, djeca, skauti, divojački barjak, kojeg su nosili Zvonimir Kujundžić i Gordana Francišković (oni su od crkve izabrani za ovogodišnjeg bandaša i bandašicu); zatim su išle djevojke u nošnjama, momački barjak, momci u nošnjama, članovi Trećeg franjevačkog reda sa svojim barjakom te redovnice, prvopričesnici, djevojčice u hjelini koje su bacale ružine latice i tako na cesti kojom je imao proći Gospodin Isus prostrli cvjetni tepih; poslije djevojčica išle su djevojke sa simbolima, ministranti, sjemeništarci, svećenici, biskupska asistencija, katedralni župnik, baldahin (nebo) i biskup s Presvetim Oltarskim Sakramentom, delegacija grada, pjevači, članovi Pastoralnih vijeća, te ostali vjerni puk.

Katolici grada Subotice i ove godine su dostojanstveno i pobožno proslavili ovu veliku svetkovinu, koju rado nazivaju i „Brašančevo”. Očitovali su tako još jednom svima da dok neguju svije običaje i žive svoju vjeru ne žele nikog izazivati, nikome smetati... Vidno, ipak, radosni i ponosni što mogu pokazati tko su i koga slijede: prijatelja ljudi - Isusa Krista, koji je čudesno prisutan u bijeloj hostiji.

O Tijelovu u Malom liturgijskom leksikonu, pak, piše sljedeće: „Tijelovo je svetkovina zahvalnog ustanovljenja Presvetog Oltarskog Sakramenta na Veliki četvrtak... Od 1317. godine u cijeloj Zapadnoj Crkvi slavi se obvezatno u četvrtak poslije nedjelje Presvetog Trojstva. Ubrzo se na taj dan, uz misu, veže svečana zajednička procesija po cijelome mjestu u kojoj se u pokaznici nosi Tijelo Gospodinovo, u istoj misi lomljeno i dijeljeno. Na ophodu su redovito četiri stajališta („sjenice”) na kojima se naviješta evanđelje na četiri strane svijeta i podjeljuje blagoslov s Presvetim. Tako se Crkva vidljivo očituje kao hodočasnički narod Božji koji putuje snagom Božje hrane. Puni naziv ove svetkovine je: Svetkovina Presvetog Tijela i Krvi Kristove.

(a. a.)

Svjetsko natjecanje u parovnim igrama iz Vojvodine

„Zlatni tulipan” i ove godine u Tavankut

Na Čeneju je 1. lipnja održano „V Svet-sko takmičenje u igrama podvoje – 'Tulipan'”. Na natjecanju je sudjelovalo preko 50 parova iz Vojvodine i Mađarske. Igrale su se rumunjske, srpske, bunjevačke, ciganske, šokačke, slovačke i mađarske igre.

Iz subotičke općine sudjelovale su tri skupine igrača: HKPD „Matija Gubec” iz Tavankuta, s četiri para koji su igrali bunjevačke i šokačke igre; HKC „Bunjevačko kolo” iz Subotice s četiri para – bunjevačke i šokačke igre i KUDŽ „Bratstvo” iz Subotice s tri para – bunjevačke igre.

Najuspješniji su bili Tavakućani, čiji je igrački par **Jelena Stantić** i **Andelko Skenderović** osvojio prvo mjesto u bunjevačkoj igri „Srđiš se dušo”. Također, isti par iz Tavakuta osvojio je prvu nagradu za originalnu narodnu nošnju. Tavankutskom

HKPD-u je ovo peto sudjelovanje na svjetskom natjecanju, a tri puta su bili prvi u igranju bunjevačkih igara. Ocjenjivanje nošnji je uvedeno prošle godine i Tavankučani su oba puta bili prvi u originalnosti narodne nošnje. Treba reći da se još ocjenjuju rekonstruirane nošnje i stilizirani kostimi u duhu originalne nošnje.

Drugi nagrađeni par iz Subotice je par **Biljana Krstin** i **Siniša Šarčević** iz KUDŽ „Bratstvo”. Oni su osvojili drugo mjesto igrajući „Srđiš se dušo”, a treći u istoj kategoriji igara bio je par **Andelka Ivković** i **Zvonko Dulić** iz HKC „Bunjevačko kolo”.

Laskavu titulu najljepšeg mladića među natjecateljima u Suboticu je doneo Siniša Šarčević iz KUDŽ „Bratstvo”.

(p.ž.)

Aforizmi

Farmaceutska industrija pronašla je učinkovit lijek protiv zatvora.

Kriminalci se o tomu još nisu izjasnili.

Moja stranka za mene nije politika: ona za mene znači život, kaže odvjetnik.

Pojava „ludih krava” u Engleskoj izazvala je veliki zastoje u stočarstvu. Iz ovog zastoja mogli bi je izvući naši volovi.

Neka poznata gospoda iz Bosne neće moći biti birana na predstojećim izborima. Srećom, oni su već izabrani za Haag.

Za vrijeme embarga u Srbiji je bila stopirana svaka veza sa Zapadom. Sada, poslije suspenzija za mnoge je jedini način odlazaka na Zapad stopiranje.

U ratu je bio nišandžija nacionalnih snaga, a sada je na nišanu internacionalnih.

U logorima smrti najbolje prolaze oni koji nisu odabrani.

Tražili smo mir, a ne red.

Dujo Runje

brzjav

Kratko i jasno:

Hvala!

Uredništvu „Žiga” stigao je prvi brzjav svojih vjernih čitatelja u kojemu stoji: **Čestitamo izlaženje jubilarnog, pedestog broja 'Žiga' uz želju za dalji uspješan rad.**

Lalika, Grgo, Đuro, Ankica, Julija, Lajčo, Tomek, Ante, Lazo i Joso

Težak položaj korisnika socijalne pomoći

Glad je tu, prijeti smrt!

– Osećamo potrebu da u ime 1.541 ljudi, korisnika socijalne pomoći, ovoga grada preneseemo poruku da oni i formalno i stvarno gladuju jer nisu u stanju da se sami organizuju. Naša je profesionalna dužnost da im makar i na ovakav način pomognemo. Cilj nam je upoznati javnost velikim problemima ovih ljudi koji nemaju nikakvu mogućnost da zarade – rekao je **Ándor Kerekes**, predsjednik Saveza društava socijalnih radnika Vojvodine, na konferenciji za novinare subotičke filijale ovog udruženje upriličenoj prošlog tjedna, koja je posvećena problematici „neispunjavanja zakonskih obaveza” – isplate novca licima s pravom na socijalnu pomoć.

Inače, ova je strukovna organizacija s ovim problemima upoznala putem pisma, krajem prošlog mjeseca, sve relevantne subjekte, počev od predsjednika Republike **Slobodana Miloševića**, predsjednika republičke Skupštine **Dragana Tomića**, kupštinskog Odbora za zakonodavstvo, ministra za rad, boračka i socijalna pitanja, kao i predsjednika Izvršnog odbora Vojvodine **Boška Peroševića**, a ovom konferencijom je željela upoznati javnost vjerujući da će „sedma sila” pridonijeti da se ovaj problem počne rješavati.

Isplata pomoći za osiguravanje minimalne materijalne sigurnosti osoba koje su za rad nesposobne, ili su bez obitelji, bližih srodnika i bez imovine, je do 1. siječnja u nadležnosti republičkih organa, od kada se ovaj problem i počinje javljati. Naime, ovi ljudi su posljednju pomoć dobili u ožujku ove godine i to za prosinac prošle godine! Visina njihovih ukupnih potraživanja je nešto više od 50.000 dinara mjesečno. Svjesni ekonomske situacije u kojoj je Republika nalazi, ova asocijacija predlaže da se, ako već novca nema u dovoljnoj količini, isplata pomoći ovim ljudima makar stavi u prioritet.

– Ako se po ovome pitanju nešto ne uradi mi ćemo imati sve više ljudi oko konfejnera, ili će se ponovo dešavati da će osoba izvaditi kovčeg iz rake za loženje u timu da se ne bi smrzla. Ako država ne izvrši ovu svoju obavezu ovi ljudi su osuđeni na smrt – pesimistički je završio Kerekes. (t. ž.)

Iz penzionerske beležnice Sa ŽIGOM u novi, XXI vik!

Šogore moj, čestitam!

Pedeseti ŽIG!? Ko bi reko! Al, znala sam ja da taj ŽIG štogod

vridi još onda kad je bračko Pere jedared zaboravio iz varoši donet ŽIG, a njegova Tona nije mu čerez tog tila dat užnat. Ponda je Pere opet moro u varoš rad ŽIGA, i tek onda mu je Tona dala užnu. I, možbit, još štogod. A kad Tona ne mož brez ŽIGA, onda je taj ŽIG – dobar. Jel, Tona toliko tog zna i u sve se razumi da ni onaj naš popo ne mož šnjom izać na kraj.

Al, ŽIG bi mogo bit još bolji! Znam, kažu mi, najbolji su oni ŽIGOVI u kojima ja... tila sam kazt – dosta su dobri i oni ŽIGOVI u kojima nije štampano moje pismo. Al, ja ne možem furtom pisat. To je vaš poso. A ja, jeto, možem ŽIGU samo poželit da mu se ispune... moje želje. Tri želje. Kate? Lagano, idemo redom...

Najprva želja:

Da ti i ja, šogore moj, dočekamo petstoti ŽIG! Misliš, ko će to dočekat? Sve je Kata izračunala! Jevo: ako ŽIG ne budne štampan svake druge, neg svake (svake!) subate, onda – ako Bog i zvizde budnu nuz nas – zašto ti i ja ne bi mogli dočekat taj petstoti? A za posli ćemo vidit.

Druga želja:

Da OVI (znaš koji) zabranidu ŽIG! Bar jedured. To je fajin dobro za svake novine. Jeste, al vaki kaki je sad ŽIG nikad ga OVI neće zabranit!

Zato, triba smislit štogod pametno. Na primer: triba napisat da nam nikad, nikad nije bilo vako nikako i da je za sve kriv Taj i Taj. Znam, to je malo za zabranit. E, al onda triba napisat, al velikim slovima – **TRIBA GA OTIRAT!** Otirat, kog? Tog. Čerez čeg? Čerez sveg. Di ga triba otirat? Pa (i to triba napisat) triba ga otirat i poslat u ...u ...u pako! Di bi drugdi?

To sve triba napisat, il tako štogod. Onda će OVI, akobogda, zabranit taj ŽIG. Al, možbit, neće ga zabranit samo čerez tog napisanog, ne čerez tog šta će OVI mislit da je ŽIG mislio i još štogod drugo, a ne samo on napisano.

Al, važno je da ŽIG zabrane. Onda, možemo kazt – ŽIGU je upala sikira u med! Kako? Tako. Jel, znaš već kaku je naša (i svaka) čeljad: kad je štogod zabranjeno, oni oće baš to! Ponda će počet taj ŽIG prištampanat, razdavati i prodavat ispod ruke. Na crno.

A oni dileri pod varoškom kućom, umisto onog njevog – devize, devize!, šapljaće (al da

se čuje!) samo – ŽIG, ŽIG! I prodavat ga za marke.

Posli, ŽIG će bit čitan (božem prosti!) više neg – Sveto pismo. A i novaca će bit, o-joj!

Treća želja:

Da OVI uapse onog Glavnog u ŽIGU! Sad, očel ga ovi uapsit čerez tog napisanog, jel čerez čeg drugog – svedno. Važno je da ga jedared uapse. Jel, i to je dobro za svake novine, al borme i za njegov, Glavnog. Jel, iz apsa puštaju kad-tad. Ponda, kad se sve ovo priokrene – a priokreniće se kad-tad – i kad više ne budnemo pod OVIMA, onda njegovo vrime tek dolazi. Ne bi me začudilo ako Glavnog proglase za – ministra! Ministera, na primer, za novine. Onda će ŽIGU bit lako.

Dobro je to za ŽIG, za Glavnog, al i za njegovu dicu. Jel, di to ima da dici jednog ministra mož škodit kad im je baćo minister?

Borme, dobro je to i za unuke tog Glavnog. Na primer: ide jedan njegov unuk – recimo, mali Bela – ide, ide mali Bela nikim sokakom s drugom dicom i odjedared – stane. Stane, pokaže i kaže – Vidte, ovaj sokak? Ovaj velik sokak prozvan je po mom velikom didi!

Ajd kaži, jel onda tom Glavnom mož bit žavo, jel je bio malko u apsu?

Jeto, ja sam svoje kazala. Ako se ove moje tri želje ispune, a oće, svi će navalit na ŽIG. Ne samo to, neg će svi tit, al samo sa ŽIGOM ić u dvajstprvi vik! Jel, s OVIMA, to je vraćanje...

A sad, štogod drugo. U našem Domu svake subate naveče – igranka. Za nas starije. Sviraju ko ono kadgod: tango, ingliš i po koje kolo. Al ja tamo ne idem. Nemam s kim. Al i da imam, možbit, ti bi se srdio. A tako bi zaplesala!

Tvoja šogorca Kata

Kate moja, šogorice moja, vrag me odnija ako ovon tvon pisanju triba ča dodat! Ni oduzest. Samo bi pokvarija.

E, kad bi se ispunile sve tvoje želje! I ona prva, i ona druga i ona... treća. Ča se ono reče – iz tvoji just u Božje uši!

Pišeš da nemaš s kin zabalat, zaplesat!? A ča san ja? Ajme Kate, oli ne znaš da san ja u onon Velon mistu (ča je sad inozemstvo), u svakon plesu bija najprvi! Drugi mi brat bija je drugi, a treći – treći. To nan je bilo u familji.

Kažeš, glazba sviri tango, ingliš? To mi paše. Znan ja (i mogu!) i ono drugo, brzo. Ali, je li Kate, kog vraga se triba žurit, oli nan je priša?

Dolazin, eto me baš u subotu! Tebi (i Toni!) donosin friški, pedesti ŽIG! Vajda ću zavridit obid? Užnu. A uvečer, zna se...

Marko Subotički

Hermelin

Modna kuća Subotica

Tel/fax: 024/42-404

Tel: 024/23-866

Gemini-commerce

SUBOTICA, Lenjinov park 1/II, Telefoni: 51-093, 52-087

Veliki izbor:

ceramic pen, tehničke

olovke, dvodelne i trodelne garniture, vodootporni markeri, signiri

Vojislav Sekelj, osnivač, glavni i odgovorni urednik „Žiga”

IMAMO ŠANSU, ALI I ŠANSA IMA NAS

Osnovna intencija je da se borimo protiv mržnje kao pogleda na svijet • Pitanje naciona je komplementarno s opcijom otvorenog društva • Zajednički život je moguć samo uz uzajamnu toleranciju, poštovanje i njegovanje kritičke svijesti prema pojavama

Govoriti danas o novinarstvu, koje se ocrtava na stranicama „Žiga”, iz više razloga je teško. Odgovor na pitanje zašto je to tako, sigurno je još teže pronaći. Jer, svi problemi koji prate napore ljudi koji pišu u „Žigu” idu na dvije razine: neriješen status niti jednog čovjeka, a drugi je na ravni prisutnosti „novina na hrvatskom jeziku” s kritičkom nabojem. I gdje smo u svemu tome danas? Stoga smo neobičajeni korak, da glavni i odgovorni urednik lista daje interview u vlastitom listu, ovoga puta učinili...

Nepune dvije godine „Žig” je prisutan, pedeseti je broj. Kako ocjenjujete protekli period?

V. S.: Dvije godine biti prisutan na našem novinsko-informativnom prostoru je i dovoljno mnogo i malo da se izrekne neki sud. Krenuli smo puni entuzijazma. Dio zacrtanih prograskih ciljeva smo ostvarili, neke nismo. Osnovna intencija bila nam je da se borimo i pišemo protiv mržnje kao pogleda na svijet i mržnje kao opredjeljenja prema drugima. Jesmo li u tome uspjeli reći će netko drugi. Činjenica je da smo list pokrenuli u jednom trenutku prljave medijske zagađenosti. Mnoge novine i druga sredstva javnog priopćavanja zanemarili su svoju osnovnu funkciju, informiranje; sve je postalo komentar bez činjenične utemeljenosti, a u službi manipuliranja javnošću. To je bilo lako i moguće, jer jednostavno nije postojalo kritičko javno mnjenje.

Pokušali smo preferirati kritičko novinarstvo, koje zahtijeva punu svijest o sebi i odgovornost prema drugima, a sve na liniji buđenja savjesti; pošli smo od lokalnog k uiverzalnom. Nalazeći da svi naši problemi i muke u biti počinju na lokalnoj razini s univerzalnim reperkusijama, koje danas osjećamo kroz opću bijedu i krizu svega i svačega. U proteklom periodu postali smo prepoznatljivi, izgradili smo neku fizionomiju. Uspjeli smo okupiti dosta mladih stvaralaca kritičke intonacije. To je snaga koja obećava i može novine voditi dalje.

Nismo uspjeli tehnički „Žig” bolje opremiti. U biti smo početnički, no „koliko para toliko muzike”.

Opterećenje stomakom

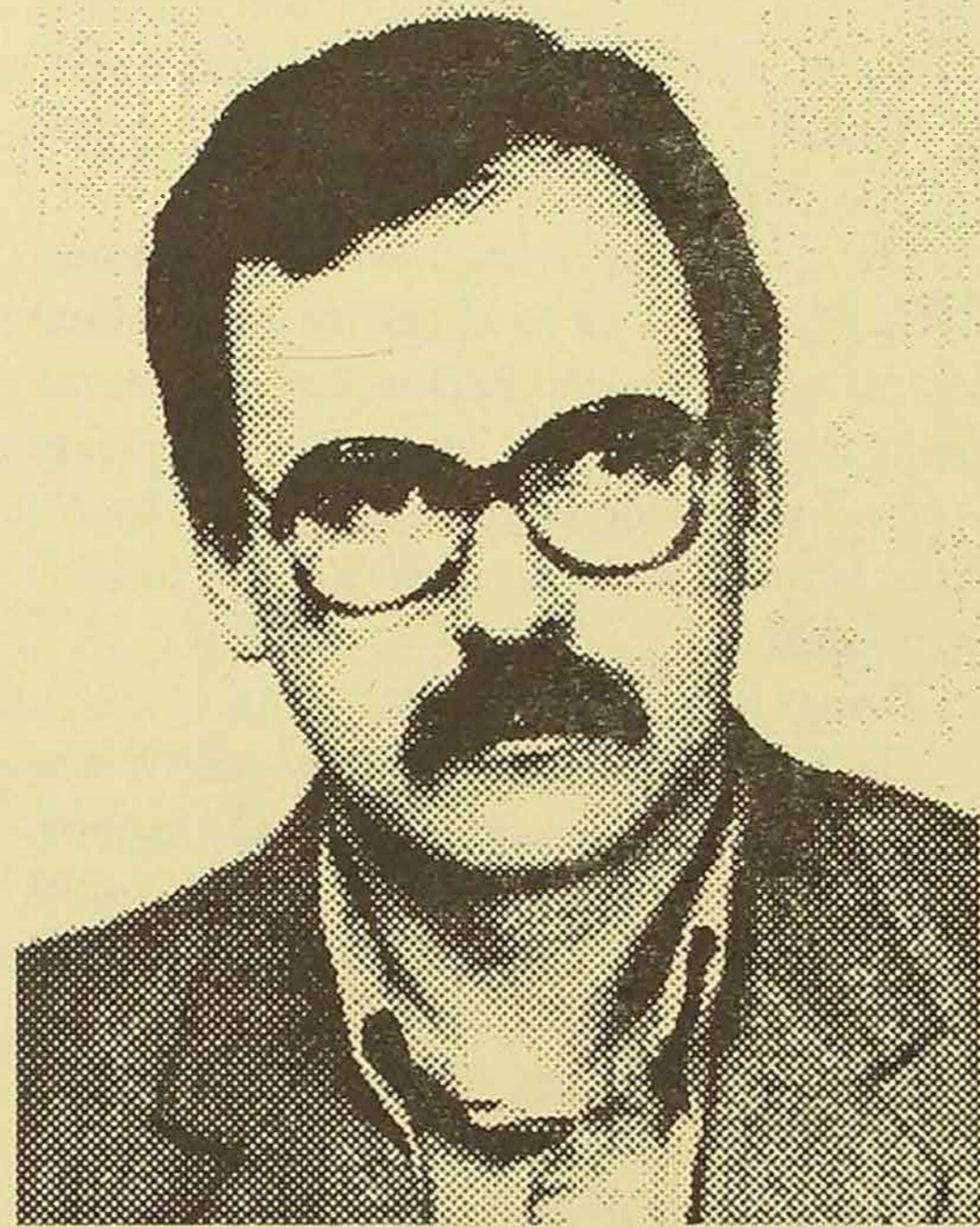
Što su „Žig” novine, bilten ili...?

V. S.: Jesmo li novine, ne znam. No, nadam se da ipak nismo bilten u pežorativnom značenju riječi. Istina, sama periodika, dvotjednika je limitirajuća. Događaji nam bježe, to nas opredjeljuje za komentar. Pokušavamo naći ravnotežu između značenja informacije, poruke i posljedica u budućnost. Svaka informacija diše ispod kože, nosi u sebi dodatni naboj, te se sa stanovite distance kritičkije može sagledati. Na taj način ostavljamo dodatni trag, s obzirom da nužno pri ovom opredjeljenju moramo uključiti dimenziju odgovornosti. Dalje,

„Žig” pomalo liči i na časopis, on je neko srednje rješenje, možda nesretno, no ipak rješenje.

Platforma lista je građansko-liberalne orijentacije. Je li bilo odstupanja od tih zacrtanih smjernica?

V. S.: Reći da dvotjednik zastupa liberalno-građansku opciju je točno. Ali to samo po sebi ne mora govoriti mnogo, mada je formulacija obvezujuća. U uvjetima gdje ne postoji jako javno mnjenje, gdje je politička kultura niska, gdje školstvo vegetira, a gdje

Vojislav Sekelj

su gospodarski problemi prisutniji nego što jedna koncepcija otvorenog ili civilnog društva dopušta, sve su to prepreke koje onemogućuju da građanska opcija zaživi svojim pravim životom. Mi smo opterećeni stomakom, kruhom, a ne glavom, ne idejom. Konačno, kod nas građanska opcija nema dulju tradiciju; mi smo prije revolucionari (rušitelji) nego konzervativci. Dodamo li ovome da je kod nas srednji sloj građanstva, kao nosilac civilne opcije, za dulji period uništen, nestao, ekonomski iscrpljen, građanska opcija je samim tim potisnuta. Mislim ovdje i na položaj seljaka, koji je također na ivici strpljenja. Kako se intelektualac okrenuo od knjige, časopisa i ostalih kulturnih potreba, tako se seljak okreće od zemlje. On ne uživa u svom radu. Na mjesto tog sloja dolaze „novokomponovani” bogataši, sa slabim kulturnim potrebama. Sam način tog bahatog ponašanja i opće nekulture građansku opciju sužava, i ne daje joj potrebnu širinu da se razvije i bude prisutnija.

Borba za civilno društvo nam tek predstoji; ona će biti teška i naporna, no i izazovna. Ipak, mislim da od građansko-liberalne opcije nismo odustali. Ali uz nužne naznake: građanska opcija na ovim prostorima ne

smije, niti može isključiti nacionalnu komponentu. Čini li to, biva neozbiljna jer u biti ne shvaća što nam se u proteklom periodu dogodilo. Pitanje naciona je komplementarno s opcijom otvorenog društva. Mi se iz tog ugla moramo osloboditi romantičarskog poimanja nacije i tog negativnog naboja, koje veže za tlo i krv. Opasno brkamo pojam nacije i naroda, slobode i pravde, demokracije i države.

Nacija je, po mom mišljenju, ontološka kategorija. Na ovim prostorima određena je usko, ali su zato posljedice užasne; ne određujemo je iz nje same nego iz druge nacije, odnosno iz ugroženosti. Određujemo je iz nacionalnog interesa, ne iz nacionalnog bića. Nacionalno biće jednom kolektivitetu, bolje zajednici, omogućuje da dođe do kulturne i povijesne svijesti o sebi da bude odgovorna za univerzalno ljudsko opstojanje u različitosti. Slikovito: kada kupujemo golubove, želimo ih gajiti, tražimo da pripadaju nekoj rasi, da imaju neki pedigree. Zašto bi se čovjek kao ljudsko biće razlikovalo od životinje? No, tu se uvijek javlja prazan prostor, pogodan za političku dodatnu manipulaciju. Neriješena nacionalna pitanja dovela su nas do ovoga zla i mi tu ne smijemo zatvoriti oči, biti slijepi. Za građansku opciju nacion je izazov, koji će se u narednih sto godina morati rješavati u svijetu samim tim što će i pitanje organizacije i opstanka društva kroz državu trebati drugačije prestrukturirati. Vjerojatno će se ći stanju polisa. Nacija neće biti samo prepoznatljivo vezivno tkivo neke zajednice, nego i istinski most različitih nacija, duh ne trpi ograničenja. Ovo se napose može da odnosi na Suboticu. Vjerojatno da u ovim redovima ima konfuzije, proturječnosti pa i terminološke nedosljednosti, jer namjerno govorim i o civilnoj, otvorenoj i građanskoj opciji, s obzirom da ne nalazim dovoljno jak termin koji bi jedno ovakvo viđenje nacionalne problematike mogao pokriti. Meni se sada javlja dilema ne kako poslije Auschwitz-a pisati poeziju, nego kao poslije onog rukometnog komentara uopće o bilo čemu pisati. Da sumiram: od zacrtane opcije nismo odustali, što ne znači da tu nije bilo nesnalaženja i lutanja, pa otuda i mogući nesporazumi.

Otvaranje praznog prostora

Mnogi „Žigu” zamjeraju „kroatocentričnost”!

V. S.: Zamjerki je bilo i ima. Zanimljivo da su one kao po nekom pravilu dolazile iz iste matrice, iz istog mentalnog sklopa svijesti. Predbacivali su nam to i ljudi koji se deklariraju kao zastupnici građanske opcije. No, nalazim da je za dio njih građanska opcija oblada za prikrivanje svog nacionalizma. Kritizirali su mnogo žešće i oni kojima je nacionalni interes sve, mada o njemu nisu

nogli reći mnogo. Nisu, jednostavno, vidjeli drvo od šume. Jesmo li kroacocentrični, tako Vi to formulirate? Rekao bih da nismo. Stoji činjenica da veći dio tekstova pišemo na hrvatskom jeziku; dali smo problematici hrvatske nacionalne manjine i po obimu veći prostor. No, to po meni slijedi pravo iz jedne građanske utemeljenosti koja nacionalnom biću pristupa kao fenomenu duha i kulture. Na prostoru SR Jugoslavije Hrvati su postali nacionalna manjina, s obzirom da je medijski prostor skroman, a njihovo statusno pitanje u sklopu jedne države koja sebe proglašava građanskom u biti neriješeno. Mi, tj. u „Žigu“, u sklopu naših moći otvaramo i ujedno zatvaramo taj razan prostor. Koliko uspješno, to je drugo pitanje. No, mi se trudimo.

Tako proizilazi da smo za neke odveć hrvatske novine, da ne koristim težu riječ, za neke odveć građanske. Naša se pozicija, u biti, po ovom pitanju slikovito može izreći, kao da smo postavljeni između nakovanja i tekića. Kada kritički pišemo o problemu Hrvata ovdje, onda smo izdajice roda i učitelji nečeg što ni oni sami artikulirano ne mogu ili ne žele odrediti. Kada kritički pišemo o državi u kojoj živimo kao lojalni građani, onda smo neprijatelji države, a njihova argumentacija je, što ne pišemo dovoljno kritički i o matičnoj državi. Sve su to još otvoreni problemi, koji se moraju riješiti. Ako živimo ovdje, onda imamo elementarno pravo kritizirati pojave i stvari koje nas putavaju, ili nam smetaju. Ipak, mislim da radimo na istom poslu boljitka za sve.

Kako je list primljen u Subotici?

V. S.: Posebnih ispitivanja nema. Iz osobnih kontakata možemo donijeti neke stavove. Novine su primljene dvojako, kod nekog kruga čitatelja nailazimo na simpatije. Jasno, i oni poneki puta zamjerju, jer novine iščitavaju na razini jedne riječi ili rečenice, rijetko kad i teksta. Drugi nas suduju; u početku izazivali smo ospice, došli su duhovnu koprivnjaču kada su i sam glasovidjeli. Bilo je neukusnih komentara, a i vrijeđanja. Ali, nekih ozbiljnijih sukoba nije bilo. Mislim da su sve nacionalnosti u Subotici isto reagirale, tako da ni od strane Hrvata nismo bili pošteđeni neukusnosti i neudaljenih osuda. No, to je vrijeme iza nas. Teška vremena bar po tom pitanju su prošla; olako se uviđa da je zajednički život moguć samo uz uzajamnu toleranciju, poštovanje i njegovanje kritičke svijesti prema pojavama koje nas okružuju.

Stalno ispričavanje

U kontaktu ste s ostalim nezavisnim medijima Srbije. Kako su oni prihvatili „Žig“?

V. S.: S većim brojem listova i nezavisnih novina u Srbiji uspostavili smo kontakte. Na žalost, to je za sada na razini razmjene listova. Članovi smo Granskog sindikata „Nezavisnost“; očekujemo da će ubuduće radnja sadržajno uznapredovati. Svi smo od toga imali koristi, jer nas iste nevolje približavaju. Inače, mislim da smo kod većine glasila primljeni sa značajnom pažnjom i simpatijama.

U čemu vidite propust „Žiga“?

V. S.: Kao prvo, novine nismo uspjeli dići na jednu profesionalniju razinu. Zatim, zbog malog broja stranica ne uspijevamo dovoljno pratiti problematiku u gradu. Tehnički izgled novina je problematičan. A tu je i masa tekućih propusta koje novine donose. Ljudi u šali govore da bismo slobodno mogli uvesti rubriku stalnog ispričavanja. Teškoću čini i jezik; ne uspijevamo korekturu, pa i lekturu nekada udovoljiti postojećim standardima. No, o teškoćama u povodu 50. broja dosta. Za sljedeći jubilej možda će biti bolje, što ne znači da će nam biti i lakše.

O teškoćama „Žiga“ je doista dosta!?

V. S.: Od početka glasilo ima i nevolja i teškoća gospodarske prirode. I sada sa tim nevoljama biti neovisan, građanski pa i liberalan sa prepoznatljivom nacionalnom, hrvatskom crtom, nije lako. Pomoć je velika na razini obećanja. No, i to je dio našeg posla.

Čovjek je biće nade

Ima i subjektivnih?

V. S.: Kakva je razlika između subjektivnih i objektivnih nevolja? Kad ih ne možeš riješiti sve je objektivno, a subjektivni su živci. Smatram da polako dolazi do „zamora“ materijala, to je subjektivno. Nervoza i besparica su stalno prisutni i to je naša prava opcija. Uređivanje novina prate razni sukobi. Uspio sam za ove dvije godine izgubiti dosta prijatelja. Drugačije promatam svijet. Pokretanje ovih novina bilo je hrabro; prednost nam je bila što smo bili neiskusni u ovom poslu. Osobno mislim da se čovjek u mojim godinama treba baviti nekim drugim poslom. Pitanje je kojim? Da pišem knjige? Kome? Imam četiri započeta romana, itd, itd. I tako čovjek sve češće upada u malodušnost, a toga se plašim.

No, ona nije izazvana stanjem u „Žigu“ koliko je to odraz i beznade cijeloga društva. Eto, opet smo kritični. No, tko nam je kriv kad ne znamo pravom mjerom gledati našu televiziju. Na njoj je sve lijepo.

Slazete li se s tvrdnjom da su tijekom posljednjeg desetljeća kod nas pojmovi novinarstvo i nacionalni radnik isprepleteni ili čak dovedeni u poziciju ekvivalenta? Kakao „Žig“ s tim stoji?

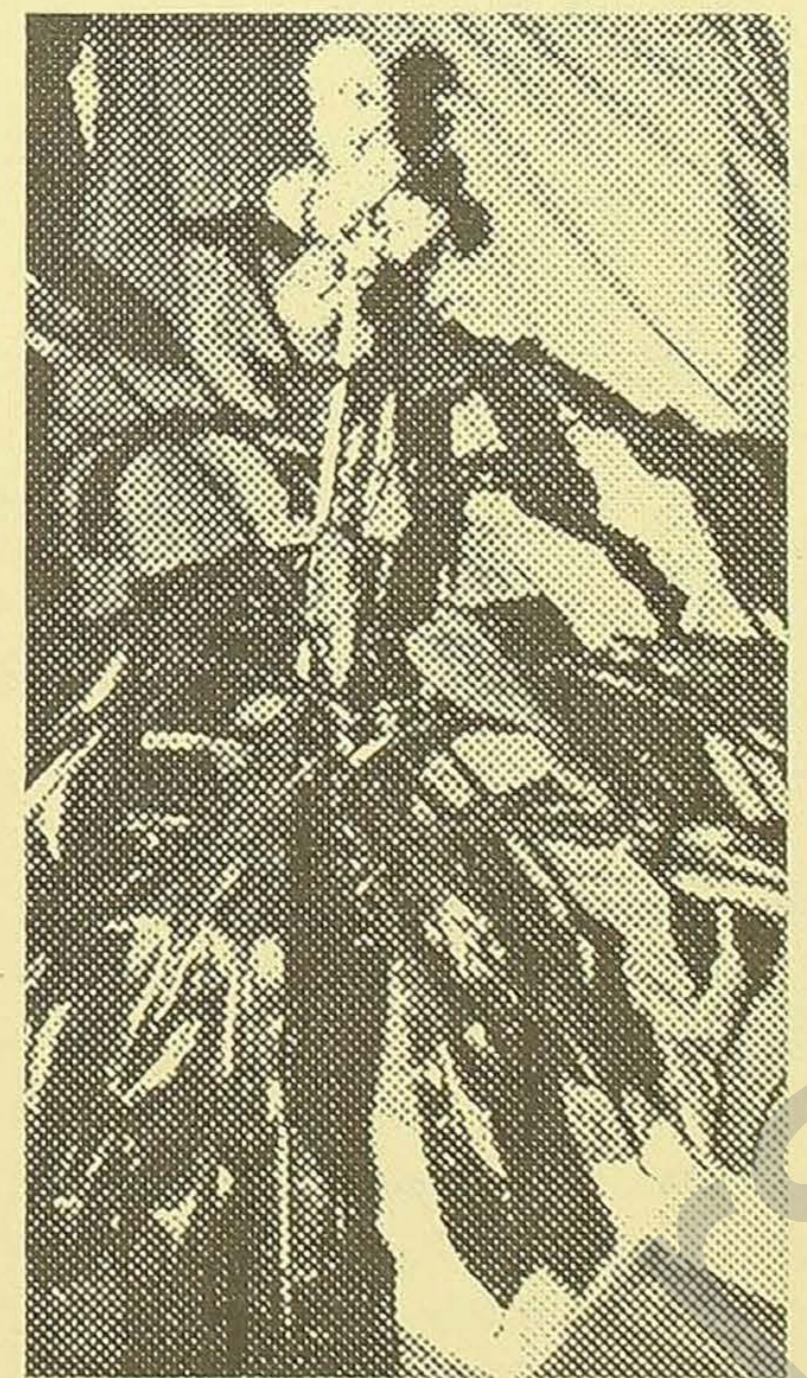
V. S.: Kod nas je sve počelo totalnom pojmovnom zbrkom. A kada pobrkamo pojmove glava postaje prazna; umjesto cerebralnih procesa dolazi zakon produžene ruke. Tu zbrku pojmova pokrivaio je veliki pojam; iz njega se isijavalo sve zlo i mržnja. A taj pojam, bolje riječ, koja je korijenila u omekšaloj svijesti i zaspaloj savjesti bio je termin **ugroženost**. Jezik, bolje govor, je ovdje do te mjere postao zagađen da se toga svi moramo zastidjeti i zabrinuti, jer jezik je kuća bića. Pojmovi sami po sebi nisu isprepleteni; kod nas ne postoji, uvjetno kazano, nacionalni radnik, jer riječ radnik, podrazumijeva da se nešto napravi, sagradi, sačuva, dovede do žetve. Kod nas je na djelu bio profesionalni nacionalist, koji je bio u službi nakaradne politike; čiji je neartikulirani zadatak bio rušiti. Srušili su. Dio novinara odigrao je, na žalost, izuzetno prljavu igru. Stidjet ćemo se toga. Ne na razini profesije, nego njih kao ljudi. Sve je počelo nekako bezazleno, kao „odjeci i reagovanja“. Laž je

ponavljana do mjere kada je tražila osvetu; hranila se mržnjom, još tragičnije laž je postala duhovna potreba. I sada se s jezom prisjećam nekih komentara. Strašno. Veliki dio novinara nije shvatio u koje kolo se hvata. Nije, iz prostog razloga što su dominirali samo nacionalni interesi, i da ponovim, neutemeljeni u nacionalnom biću. Nacija je ovdje bila iskorišćena kao pogonsko gorivo. Kao recidiv jednog prevazidenog sistema. Trebalo je iz dana u dan proizvesti što više neprijatelja, jer su u tome vidjeli bogatstvo svoje minorosti. Mali ljudu na pogrešnim mjestima, s katastrofalnim posljedicama. Na kraju, novinarstvo i nacionalni radnik nisu ekvivalentni na razini pojmova. Ali na razini posljedica oni su se slučajno našli na istom poslu rušenja.

Predstoji nam veliki posao. Želim reći da je u svakom trenutku bilo hrabrih novinarskih pera, koji su imali i građanske hrabrosti i dovoljno nacionalnog ponosa da se angažiraju za pravu stvar. No, nevolja je bila i jest što je njihov glas ograničen od strane velikih moćnika. Ipak „epur se muve“ (ipak se kreće). Ali, zar po toj cijeni? Na dio pitanja kako „Žig“ s tim stoji, možemo kratko odgovoriti, bez lažne skromnosti da ne moramo biti ponosni. Bitno je da se nećemo morati stidjeti.

Tomislav Žigmanov

Procvjetalo drvo života

Veliki broj domova krase lijepa biljka poznata pod imenom **drvo života**, od koje naši cvjećari poznaju sedam vrsta. Poznato je da ove biljke ne cvjeta, osim *Dracena deremesis*, koja to vrlo rijetko čini, a to se desilo prije nekoliko dana u domu vlasnice **Ivanke Stantić** iz Prešernove 27. Ovaj crno bijeli snimak ne prikazuje svu ljepotu ovoga cvijeta, boje kosti i vrlo opojnog mirisa u posljedopodnevnom satima. Cvijet traje oko mjesec dana, tada će nestati, i pitanje je kada će i kod koga ponovno procvjetati; komu će prirediti mogućnost užitka u ovoj rijetkosti? Ako netko od ljubitelja cvijeća želi vidjeti ovu nesvakidašnju ljepotu, vlasnica će mu to vrlo rado omogućiti.

(a. s.)

I filatelisti se uključili u obilježavanje stote obljetnice Olimpijade Zapažen uspjeh Jugoslavena

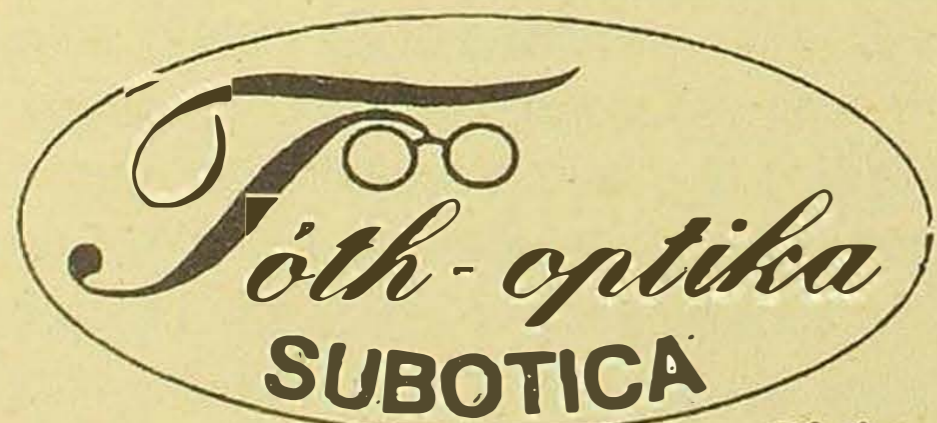
Duh drevnih olimpijada začeo je ideju u glavi **Pierrea de Coubertena** o obnovi **Olimpijskih igara** - modernih. Ta ideja iz 1894. zaživela je 1896. godine na I Olimpijskim igrama u Ateni uz sudjelovanje 2.855 takmičara iz 13 zemalja, koje traju do danas kada se u Atlanti očekuje preko 10.000 natjecatelja iz skoro svih zemalja svijeta.

I filatelija se uključila u proslavu ove obljetnice svjetskom izložbom u Ateni pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Grčke **Konstantina Stefanopulosa** i predsjednika Internacionalnog Olimpijskog komiteta **Juana Antonia Samarancha**. Ova izložba je otvorena na dan izlaska prvih olimpijski maraka na temu **Olimpijada**, 25. ožujka 1996. Na toj izložbi sudjelovalo je 4 muzeja, Internacionalni olimpijski komitet, niz nacionalnih poštanskih saveza i olimpijskih komiteta, kao i sudionici u natjecateljskoj klasi iz 26 zemalja. Posebno mjesto zauzele su 44 kolekcije na temu „Olimpijada“, kao i 28 kolekcija o raznim olimpijskim sportovima. Od 120 sudionika u natjecateljskoj klasi iz SR Jugoslavije bili su **Nedeljko Gmizović** iz Beograda s dva izložka kao i **Ljudevit Vujković Lamić** iz Subotice. Nedeljko Gmizović je dobio diplome za oba izložka, dok je Ljudevit Vujković Lamić nagrađen broncom za svoj izložak „75 godina olimpijskog pokreta“.

Ove nagrade sasvim su solidne ako se u obzir uzme da su osvojene u veoma jakoj konkurenciji i da izlagači prvi put sudjeluju na svjetskim izložbama. Najviše odličje ove izložbe Grand prix i veliku zlatnu kolajnu „Atena 1894 - 1995“ ponio je sam **Virttinen Ossi** iz Finske za izložak „Olimpijski pokret 1894 - 1995“.

Gmizović i Vujković, uz još 7 izložaka iz naše zemlje, upriličili su tijekom svibnja izložbu „Duh olimpizma i filatelije“ kao novi vid suradnje Saveza filatelista Jugoslavije i Jugoslavenskog olimpijskog komiteta. Izložbu je otvorio **Časlav Veljić**, predsjednik JOK i **dr. Vojislav Mićunović**, predsjednik SFJ uz nazočnost mnogih sportskih asova, članova JOK-a, ZJPTT, „Jugomarkete“ i naravno brojnih filatelista. Izložba je bila postavljena u Muzeju PTT-a u Beogradu.

(v. l.)

Subotica
Tel: 51-045 Maksima Gorkog 26

Radno vreme

Radnim danom 9.00-12.00

16.00-19.00

Subotom 9.00-12.00

Radno vreme oćnog lekara

Radnim danom 17.00-19.00

Priče o gradu

Subotica podeljeni grad

Berlinski zid, podeljeni Berlin je pojam, koji je svakom poznat. Međutim, malo njima je znano da je u jednom trenutku istorije, rodni grad bio podeljen, i to između katolika i pravoslavaca, kao Belfast.

Današnju Suboticu ne karakteriše striktna podela na kvartove u kojima stanuju pripadnici samo jedne nacije, nego uglavnom na celoj teritoriji grada stanuju pripadnici svih dominirajućih nacija (Srbi, Hrvati, Bunjevci i Mađari) izmešano, mada izvesna prostorna segregacija postoji. Tako npr. u Keru dominiraju Bunjevci, na Prozivci Srbi i Jugosloveni, u vinogradima Mađari itd. Pre sto godina (1890.), kada je teritorija grada bila podeljena na osam kvartova, prostorni razmeštaj stanovništva ovako je izgledao: drugi i treći kvart Bunjevci, četvrti i peti Bunjevci i Mađari izmešano, šesti, sedmi i osmi kvart Mađari, Srbi u osmom kvartu i delimično u sedmom, a Jevreji su u sedmom kvartu masovnije. Prvi kvart, centar inteligencije i trgovine, Mađari i pomadareni pripadnici ostalih nacija. (Bar tako kaže Iványi u svojoj knjizi "Istorija sl. kr. grada Subotice, II. tom str.256).

Ako idemo unazad u vremenu, pre 250 godina u gradu su dominirali katolici (Dalmati) kako oni sebe nazivaju i pravoslavci (Srbi ili Raci, kako su ih onda nazivali i u zvaničnim Austrijskim dokumentima "Ratzen". Naziv potiče od latinskog imena države Rake, Rascia, a i prvi Srbi, bežeći ispred Turaka u ove krajeve nazivali sebe Račanima. Ime je tek kasnije, posle revolucije u Mađarskoj 1848. dobilo pežorativni značenje, dodatkom prefiksa „vad“ tj. „divlji“ označavajući na taj način ostrasćene nacionaliste, u mađarskom jeziku „admagyar“ isto ima pežorativno značenje, označava onog koji preteruje u nacionalnim osećanjima). Odnos je bio dve trećine katolika i jedna trećina pravoslavaca. Mađara je bilo jedva pedesetak porodica („Koreni“, popis iz 1748. god. str. 178). Za bolje sagledavanje činjenica treba znati da je u to doba katoličanstvo bila zvanična religija, a ostale religije kao: reformati, protestanti, pravoslavci, unijati su samo podnošeni, a u delo-

vima Mađarske naročito prema Austrijskoj granici vršena je i takozvana „rekatolizacija“. Često i nasilnim putem, rušenjem crkvi i prebijanjem popova. Istočna Mađarska i Erdelj ostali su uglavnom reformatski i protestantski, u stalnom sukobu sa Austrijskim carstvom.

Osnovna linija sukoba izbila je oko toga, ko će da prihvati status „građanina“ ili će i dalje ostati u statusu „militara“, tj. neke vrste profesionalnog vojnika. Ovaj sukob doneo je gradu dosta nevolja, i time možemo na neki način objasniti da je Novi Sad trgovački centar, 1748, a Sombor, županijski centar 1749, dobili pravo slobodnog kraljevskog grada, a Subotica tek 1779. godine na jedva jedvite jade. Mada je Subotica bila najbrojnija po stanovništvu i najjača u privrednom pogledu. U okviru Tiske vojne krajine 1736. godine, Subotica je plaćala 24% ratnog poreza, Sombor 21% itd. Petrovaradinski šanac, kasniji Novi Sad je tada formacijski pripadao Slavonskim pukovima.

Odlaskom trećine stanovništva iz grada, opala je njegova ekonomska moć. Tako je Novi Sad otkupio svoju slobodu za 80.000 rajnskih forinti, Sombor za 150.000 a Subotica za 266.666 forinti.

Prilikom izbora Dana Subotice, 1. septembar kada je proglašena slobodnim kraljevskim gradom, neki krugovi u Subotici, bez dublje analize istorijskih podataka, a naročito pozadine istorijskih sukoba, tvrdili su da je 1779. godina početak „izgona Srba“ iz grada, pozivajući se na 13. član ugovora, u kojem se kaže: grčko-nesjedinjeni članovi srpske narodnosti (Rasciane gentis)...ukoliko su se koristili privilegijama (iz 1690. godine) i dalje ostaju njeni korisnici. Odsada pak samo rimokatolici mogu dobiti pravo građanstva. Masovno iseljavanje srpskog stanovništva zbililo se tridesetak godina ranije, tačnije 1747, nakon četvorogodinjeg sukoba u gradu. Ni onda nisu svi otišli, a kasnije su se neke porodice i vratile i dobile su status građanina. To kraljičina povelja i potvrđuje.

Zato je došlo do međusobnih sukoba, a gde su uzroci tome tema je druge priče.

Nastavlja se.

Szabó Zsombor arhitekta

Početak II. Palićkih ljetnjih kazališnih večeri Dobar put suprotstavljanja

Bogatim i raznovrtnim repertoarom operskih i operetskih arija, a u odličnoj izvedbi članova Opere segedinskog Narodnog kazališta, svečano su otvorene 7. lipnja ovogodišnje, druge po redu Palićke ljetnje kazališne večeri, koje se održavaju na otvorenom prostoru ljetnje pozornice na Paliću.

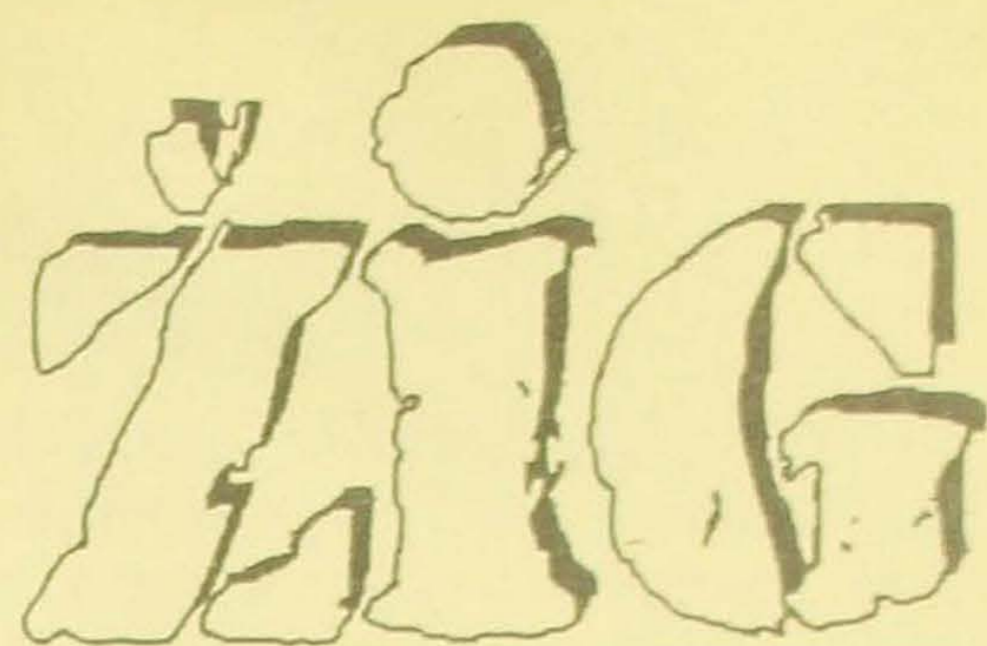
Otvarajući ovaj kazališni festival, gradonačelnik **József Kasza** je rekao da se „Subotica u ovim teškim vremenima festivalima i kulturom suprotstavila primitivizmu i ludilu rata“, te da Subotičani mogu biti ponosni što su sačuvali stoljećima građen suživot i da je to najvredniji zalag i za naše nasljednike.

Sljedeća predstava bit će održana 21. lipnja u 21 sat. Na programu je „Kate Kapuralica“, **Vlaha Stulića** u redateljskoj postavci **Jagoša Markovića** u izvedbi Narodnog pozorišta iz Sombora. I ovoga puta bit će osiguran i besplatni prijevoz do Palića i nazad. Autobus polazi u 20,30 ispred Željezničke stanice.

Stanislava Stantić

DODATAK

za znanost, kulturu i umjetnost

PROSLOV

Teškoćama usprkos, u ovome broju po prvi puta tiskamo posebni dodatak „Žiga” za znanost, kulturu i umjetnost. Mišljen, planiran dosta vremena, urađen je unatoč svih stvarnih, prije svega materijalnih i tehničkih, (ne)mogućnosti. Težnja nam je bila prikazati i ono drugo što ljudi iz „Žiga” i oni oko „Žiga” na polju stvaranja čine.

Ono drugo, što se prikazuje na stranicama koje slijede, su plodovi istraživačkog rada na području znanosti i stvaralačkog rada na području umjetnosti. Za većinu ovih ljudi taj je rad primarniji.

A to bi, pored kulture različitog upražnjavanja toga – čitanje, objavljivanje, financiranje... – trebalo vrijediti za većinu, a ne samo za zanesenjake i sanjare, kao što je slučaj danas kod nas... Jer, ova aksioma je nužna za svako civilizacijski uređeno stanje stvari. No, put k tomu vodi sigurno i preko ovakvih koraka. Iako nije velik, za nas je itekako značajan.

U nadi da ćemo i više puta biti u prilici na ovakav način vam se predstaviti, ostajemo ustrajni u nastojanjima.

Uredništvo „Žiga”

Josip Horvat

O BUNJEVAČKOM IMENU

1. O etimologiji (korijenu riječi) imena Bunjevaca do danas postoji mnoštvo teorija (1.), kao što je, uostalom, objavljeno i pravo malo more literature o Bunjevcima, napose o nama u Bačkoj.

2. Sve do najnovije prošlosti gotovo da nema zabilješki o tome kako su sebe nazivali sami pripadnici ove etničke skupine. Od XVII. do XIX. stoljeća povijesni izvori različito nas nazivaju, ali su se najčešće rabili nazivi Dalmatinci, Iliri, katolički Raci i Bunjevci.

Povijesno je svakako najvažniji termin Dalmatinci, jer upravo

polovice prošloga stoljeća, s formiranjem moderne hrvatske nacionalne svijesti, hrvatsko ime se u ovim krajevima počinje češće javljati. Primjerice, ugledni Subotičanin dr. **Franjo Zomborčević** nalazi se na znamenitoj slici pripadnika Ilirskog pokreta; u drugoj polovici XIX. stoljeća visoki hrvatski državni, vjerski i kulturni dužnosnici pomažu svoje sunarodnike u Bačkoj, a franjevački ljetopisci s kraja XIX. stoljeća čak za jezik Bunjevaca kažu da je „lingua croatica“ (10.).

*in Via Regiaque. Certe Bosnensis a de
curate pluriam jam Annorum observata
et optimo cum successu introducta; Et cum
Mandato: ut idem Exemplar mutatis mu-
tatis, e Germanico etiam in Hungaricam
et Illiricum Idioma transponatur, ac pro
omnium. Notitia publicetur, et capis Caha
et quadratum, aut Vigilantium Magistris
consignetur. Triem quibus in hunc quatuor
D.*

Termin Ilir kao oznaka za subotičke Hrvate i Srbe u jednom aktu iz druge polovice XVIII. stoljeća

njega gotovo isključivo rabe povijesni izvori subotičkog i somborskog Istorijskog arhiva druge polovice XVIII. i prve polovice XIX. stoljeća (2.), ali i narodni dušobrižnici – franjevci, koji su svakako najviše znali o svojoj pastvi (3.). No, pojam Dalmatinci se ne mora samo shvatiti kao zemljopisna odrednica prostora s koga se doselio dotični puk (4.), već ovaj može imati i etničku konotaciju: dalmatinski jezik u srednjem vijeku jeste drugo ime za hrvatski jezik (5.), a Dalmacija je kolijevka hrvatske države.

Termin **katolički Raci** (rijetko samo Raci) koristili su mahom austrijski časnici za vrijeme postojanja Vojne granice u sjevernoj Bačkoj (1686 – 1741) – osobito u prvoj polovici ovoga perioda – zacijelo zavedeni sličnošću s jezikom kojim je govorio najveći dio graničara u južnoj Ugarskoj (6.).

Ime **Ilira**, prastanovnika Balkanskog poluotoka, korišteno je tijekom XVIII. i prve polovice XIX. stoljeća i za Hrvate i za Srbe, pa se ovisno od situacije određuje na koga se ovo odnosi. S postupnim formiranjem srpske države (najprije kao autonomne knjaževine u okviru Turske od tridesetih godine prošlog stoljeća, zatim kao *de facto* i na kraju, 1878. godine, kao *de jure* priznate države) termin Ilir se uglavnom ograničava kao sinonim za hrvatsko ime. No, ovaj neodređeni naziv je tijekom druge polovice XIX. stoljeća postupno napušten, jer je konačno učvršćeno saznanje da Iliri nisu bili u etničkoj vezi s kasnije doseljenim južnim Slavenima (dakle, i Hrvatima), već se smatraju precima Albanaca. Stoga je u doba formiranja suvremene hrvatske nacije ilirsko ime napušteno kao neprecizno.

Termin **Bunjevac** jedva da je korišten u sačuvanim službenim aktima XVIII. i prve polovice XIX. stoljeća u Subotici i Somboru. No, u nekim drugim izvorima se ovaj termin (Bunjevci, Bunioeci i sl.) (7.) doista koristi, ali je to ipak rijetko. Smatra se da je to bio neslužbeni termin korišten u svakodnevnoj uporabi, ali za to zapravo nema dokaza jer nema pisanih tragova o tome. U svakom slučaju, to je samo jedan od termina koji se sreće u izvorima, i to rijetko u odnosu na ostale nazive (prije svega Dalmatinci). Razlog za to bi mogao biti pejorativan karakter imena Bunjevac.

Takoder ni ime **Hrvati** gotovo da nije korišteno za označavanje bačkog bunjevačkog pučanstva sve do sredine XIX. stoljeća (uglavnom je rabljeno za novije doseljenike iz Hrvatske) (8.). No, od

3. Međutim, ono što je ostalo izvan domašaja dosadanih znanstvenih razmatranja jest sljedeće: kako to da je u drugoj polovici XIX. stoljeća ime Bunjevac postalo isključiva oznaka za narodnosnu skupinu koja je u Bačkoj do tada službeno gotovo uvijek zvana Dalmatincima?

Definitivan odgovor na ovo pitanje svakako zahtijeva dugo i mukotrpan izučavanje nepreglednog mnoštva sačuvanih izvora i različite literature.

No, dok do ovoga ne dođe, potaknuta suvremenim tendencijama u Subotici i Somboru, nužno se nameće spekulacija o mogućem rješenju ovoga problema.

4. Petar Pekić u svojoj knjizi „Povijest Hrvata u Vojvodini“ daje ishodište ideji koju ćemo izložiti:

„Poslije nagodbe između Budima i Beča, sazovu godine 1868. predstavnici i starješine Bunjevaca u Subotici vijeće na kome odluče da će Bunjevci i nadalje zadržati svoj dosadašnji nadimak, jer bi nazivom svog narodnog imena hrvatskoga bili izloženi progonstvu od strane Madara.“ (11.)

Znano je da je otac narodnog preporoda bačkih Bunjevaca **Ivan Antunović** u svome djelovanju postupao, kako bismo danas rekli, vrlo diplomatski. Dakle, kao čovjek svjestan svoga okruženja u kojem treba ostvariti zacrtane ciljeve. U tome ga smislu možemo okarakterizirati kao jednog od najboljih političara bačkih bunjevačkih Hrvata, kakvog, čini se, nismo imali u XX. stoljeću.

Polazeći od u povijesnoj znanosti notorne metode razmišljanja u kategorijama prošlosti, pokušat ćemo načiniti moguć put rezoniranja Ivana Antunovića (ali i ostalih dalmatinskih uglednika) o korištenju zvaničnog imena svoga naroda.

Već smo rekli da je termin Ilir tada bio uglavnom prevaziđen, (12.) jer je u znanosti uglavnom spoznato da Iliri nisu bili preci južnih Slavena. No, službena uporaba ilirskog imena ne bi ni bila pogodna zbog samog Ilirskog pokreta (sinonima za hrvatski narodni preporod), koji je bio jedno od glavnih ishodišta Antunovićevog djela.

Do tada najčešće korišten naziv Dalmatinac također ne bi bio po volji državnih vlasti. Naime, habzburška država sastojala se iz dva dijela: nasljednih ili austrijskih zemalja i ugarskih zemalja ili zemalja krune sv. Istvána. Ova je podjela kulminirala 1867. godine sklapan-

em Austro-ugarske nagodbe, od kada se i država počela nazivati Austro-Ugarskom. Premda je pokrajina Dalmacija (uključivši i cijelu Boku Kotorsku, Budvu pa sve do Šušnja, današnjeg predgrada Metkara) nominalno pripadala Trojednoj Kraljevini Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, ona je u stvari administrativno bila dio austrijskih pokrajina sve do raspada države 1918. godine. U tadašnjim odnosima između Beča i Beča zacijelo ne bi bilo prikladno isticanje dalmatinskog imena: Austrija nije bila voljna osnažiti svog nagodbenog konkurenta prepuštajući mu čitavu jadransku obalu.

Termin Hrvat također ne bi bio prikladan zbog odnosa Pešte i Zagreba. Nakon Austro-ugarske nagodbe, tzv. unionosti bana **Leona Raucha** u hrvatskom saboru su naredne, 1868. godine sklopili Austro-ugarsku nagodbu. Isticanjem hrvatskog imena van Hrvatske u tadašnjim odnosima dvaju naroda, svakako se ne bi moglo mnogo uraditi, jer je s pravom istaknuto da hrvatski sabor zapravo nije imao pravnih i faktičkih mogućnosti brinuti o Hrvatima istočno od Drave i Dunava. (13.)

Upravo i zbog tadašnjih odnosa između Pešte i Zagreba (sijenke političkih i vojnih zbivanja tijekom 1848/49 godine, u kojima su Srbi i Mađari bili na suprotnim stranama, bile su još uvijek vrlo velike) nije bilo pogodno isticanje niti dalmatinskog imena: Dalmacija implicira pripadnost hrvatskom narodu, a Mađarska se bojala priključenjem Dalmacije Trojednici (Hrvatska, Slavonija i Dalmacija) ne pojača otpor Hrvata u ugarskom dijelu države.

Tako je ostao neutralan termin Bunjevac, koji nije mogao smetati državnim zvaničnicima (dapače, moglo bi se reći da je ovaj termin na neki način i odgovarao državnoj vlasti). Korištenjem naziva Bunjevac moglo se uraditi svakako mnogo više na očuvanju nacionalne svijesti, nego pod hrvatskim ili dalmatinskim imenom.

5. Po konačnim rezultatima popisa iz 1991. godine, u subotičkoj općini živjelo je 150.534. stanovnika. Najvažnije etničke skupine su bile ove (poštivajući izvorni redoslijed objavljivanja): Srbi – 22.335, Crnogorci – 1.755, Jugoslaveni – 22.746, Bunjevci – 17.439, Židovi – 110, Nijemci – 208, Mađari – 64.277, Romi – 421, Hrvati – 16.369, „nepoznati” – 1.395. (14.) S vjerskog stajališta, situacija je bila ovakva: katolici – 100.267, pravoslavni – 22.276, protestanti – 2.630, ateisti – 5.591 i „nepoznati” – 18.109. (15.)

Prema istom popisu, u somborskoj općini živjelo je 96.105 stanovnika. Srba je bilo 48.895, Crnogoraca 1.014, Jugoslavena 15.330, Bunjevaca 2.946, Židova 623, Mađara 15.397, Nijemaca 384, Roma 17, Hrvata 8.693, Šokaca 875 i „nepoznatih” 605. (16.) Konfesionalna struktura je bila ovakva: katolici 31.600, pravoslavni 43.164, protestanti 472, ateisti 5.753 i „nepoznati” 14.705. (17.)

Kako je isti popis izvršen gotovo neposredno prije rata, za očekivano je da će se navedene brojke i dalje pomjerati u korist većinskoga naroda u državi, uz smanjivanje ostalih skupina, uključujući i Hrvate. Pri tome će svakako doći do privremenog povećanja broja lica izjašnjenih kao Bunjevci, Šokci, Jugoslaveni, neopredijeljeni i sl.

Razlozi za smanjenje broja osoba izjašnjenih kao Hrvati će, pred preseljenja izvjesnog broja Bunjevaca u Hrvatsku, biti opor-tunizam, strah, školski sustav, mediji i dr.

6. Smatramo da je rabljenje termina Bunjevac – u prošlosti, kao i naziva Bunjevac i Jugoslaven – danas ograda iza koje se skriva nacionalno prećanstvo.

Dok su u doba Austro-Ugarske bunjevački prvaci njime željeli ostvariti određene političke ciljeve da bi očuvali nacionalnu svijest, danas se danas hrvatski puk na sjeveru Bačke i svjesno i nesvjesno skriva iza bunjevštine i jugoslavenstva iz razloga jednostavnijeg postanka.

Bilješke:

(1.) Upor. Josip Buljovčić, „Pregled mišljenja o poreklu i imenu Bunjevaca”, čl. u „Pro memoria” br. 1, Subotica 1986., str. 2 i 4; Ante Sekulić, „Bački Hrvati, narodni život i običaji”, Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena 52, Zagreb 1991., str. 16-25. Dodajmo da ni ovi, ni drugi autori ne navode mišljenje o bunjevačkom imenu koje se nalazi u: Vladimir Mžuranić, „Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik”, pretisak, Zagreb 1975., str. 109 i 781. Čini se, međutim, neprijepornim da naziv Bunjevac ima etimološki pejorativno značenje (kao, recimo, Švabo za Nijemce), i da su ih koristili drugi narodi (prije svega pravoslavni puk), a ne sami pripadnici

skupine. Jovan Erdeljanović, „O poreklu Bunjevaca”, Beograd 1939., str. 286-288; Slavko Gavrilović, Ivan Jakšić, „Izvori o Srbima u Ugarskoj s kraja XVII i početkom XVIII veka I”, Beograd 1987., str. 124, 230.

(2.) To pokazuju sačuvani spisi iz ovih arhiva. Što se objavljenih izvora i literature tiče, upor. Gašpar Ulmer, „Grad lepe budućnosti”, „Pro memoria” br. 9, Subotica 1990., str. 7-8; isti, „Podaci za istoriju Subotice od kraja XVII do sredine XVIII veka”, Zbornik za istoriju br. 15, Novi Sad 1977., str. 126-128; Ivo Milić, „O bačkim Bunjevcima”, „Književni sever” III/3-4, Subotica 1927., str. 97.

(3.) Ante Sekulić, „Tragom franjevačkog ljetopisa u Subotici”, Split 1978., str. 20-23; isti, „Bački Hrvati”, str. 20, 43-47.

(4.) Prije svega iz tzv. Turske Dalmacije, i mnogo manje iz tzv. Mletačke Dalmacije.

(5.) **Dalmata, Dalmatia, Dalmatice** = Harvat, Harvatska zemlja, harvatski, Faustus Verantius, „Dictionarum quinque nobillissimarum Europae linguarum: Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae & Ungaricae”, (Faust Vrančić, „Rječnik pet najuglednijih jezika Europe: latinski, talijanski, njemački, dalmatinski i mađarski”, pretisak, Zagreb 1992., str. 138.

(6.) Mađarski termin za Srbe **rác**z potiče od latinskog **Rascianus**, koje, pak ima korijen u nazivu srednjovjekovne srpske države Raške (danas se zove i Sandžak).

(7.) Slavko Gavrilović, Ivan Jakšić, nav. dj., str. 124, 230

(8.) U tome smislu, jedan vojvodanski srpski historik ističe da su Srbi ovaj puk nazivali Bunjevcima, Dalmatincima i Hrvatima. Vidi u: Dušan Popović, „Velika seoba Srba 1690”, Beograd 1954., str. 180.

(9.) Više o tome upor. Petar Pekić, „Političke i kulturne veze između Bunjevaca i Hrvata u prošlosti”, Obzor, Spomen knjiga 1860-1935, Zagreb 1936., str. 89-91; Bela Gabrić, „Suradnja dra Josipa Andrića s Hrvatima u Bačkoj”, „Zbornik dr. Josipa Andrića 1984-1967, Zagreb 1967., str. 47-48.

(10.) Ante Sekulić, „Bački Hrvati”, str. 20; isti, „Tragom franjevačkog ljetopisa”, str. 9, 20-23.

(11.) Petar Pekić, „Povijest Hrvata u Vojvodini”, Zagreb 1930., str. 156-157. Više je znanstvenika sa žalošću isticalo da Pekić piše bez navođenja izvora (značajka stila velikog broja međuratnih povjesničara), ali su se u velikom broju slučajeva fakti pokazali istinitim. No, problem je s njime što umjesto stajališta **sine ira et studio** (bez srdžbe i pristrasnosti), on ima „navijačko” stajalište i stil, a često i nekritički preuzima tuđa mišljenja. Sve ovo treba imati u vidu prilikom ocjene i korištenja njegovih djela, koja su ipak od velikog značaja za bunjevačke Hrvate.

(12.) Djelomice se ipak i dalje rabi. Npr. bačke župe u kojima je bilo mnogo Hrvata nazivaju se ilirskim, kao i jezik bogoslužja u njima (Ante Sekulić, „Hrvatski bački mjestopisi – povijest hrvatskih imena mjesta u Bačko-bodroškoj županiji”, Zagreb 1994., str. 147-151), a također su izdane i neke knjige namijenjene ilirskom puku (János Mihalovics, „Gyakorlati Ilir nyelvétán”, Baja 1874.).

(13.) Bela Gabrić, nav. čl. str. 47

(14.) „Popis stanovništva, domaćinstava stanova i poljoprivrednih gazdinstava u 1991. godini 3, Stanovništvo, nacionalna pripadnost, detaljna klasifikacija”, Beograd 1993., str. 222-223

(15.) „Popis stanovništva, domaćinstava stanova i poljoprivrednih gazdinstava u 1991. godini 2, Verospis, podaci po naseljima i opštinama”, Beograd 1993., str. 117

(16.) „Popis... 3”, str. 220-221

(17.) „Popis... 2”, str. 116

(18.) Po posljednjem popisu, veći broj lica izjašnjenih kao Jugoslaveni bilo je u općinama gdje su nacionalne manjine brojnije.

Zemlja i ...

*garo je zavijo,
do pridveče,
kad smo Baću
na njivi,
u žitu
s punom šakom zrnevlja,
zaspalog našli.
A ujutru
je i bunja
žalosno prazna ostala.*

Mirko Kopunović

Kalman Kuntić

STUDENSTKE UDRUGE I KLUBOVI, POLITIČKI ŽIVOT

STUDENATA PRAVNOG FAKULTETA U SUBOTICI

Prošle godine trebala je biti obilježena 75. obljetnica osnutka Pravnog fakulteta u Subotici, prve visokoškolske ustanove u Vojvodini. Koliko nam je poznato to nije učinjeno, a razlozi za to mogu biti zaborav ili namjerno ignoriranje sveučilišne nastave u sjevernoj Pokrajini. Ovom prigodom pokušat ćemo rasvijetliti jedan segment života na ovome fakultetu. Pravni fakultet u Subotici osnovan je 1920. a prestao je s radom nakon mađarske okupacije 1941. godine.

Radi ostvarenja svojih staleških interesa studenti Pravnog fakulteta u Subotici udruživali su se u klubove i udruge, koje se po broju članova i opsegu djelovanja dijele na: opća ili zajednička, osnovana s ciljem da okupe sve studente i udruge koje su se barem deklarativno bavila unapređenjem znanosti, kulturnog, umjetničkog i drugih oblika društvenog života studenata. Udruge su radile na osnovu pravila koja je odobravao Savjet fakulteta. Pravilima i programom precizirani su cilj i sredstva za izdržavanje udruga; njima su regulirana pitanja članstva i organa udruga (redovnim i izvanrednim), a udrugom je rukovodio Upravni odbor.

Udruge studenata su se, međutim, prvenstveno (barem velika) bavila politikom, a manje stvarnim potrebama studenata, pa rad udruge subotičkog Pravnog fakulteta možemo podijeliti u tri perioda, koji se poklapaju sa značajnim političkim promjenama u Kraljevini. Od 1920. do 1928. godine na fakultetu je postojala zajednička udruga studenata „Svetlost”, koja je bila razmjerno samostalna s rijetkim uplitanjem fakultetske uprave u njezin rad. Uprava udruge birana je na osnovu kandidatskih lista, koje su se razlikovale po stranačkoj opredjeljenosti nosilaca. Nakon zavođenja diktature, dotadašnje udruge gube samostalnost ili se ukidaju, a formira se Jugoslavenski akademski klub, prorežimska studentska organizacija, oko koje su se okupile pristalice integralnog jugoslavenstva. Od 1934. do 1941. godine na fakultetu je postojalo više ravnopravnih udruga koje su se razlikovale po političkoj opredjeljenosti članstva.

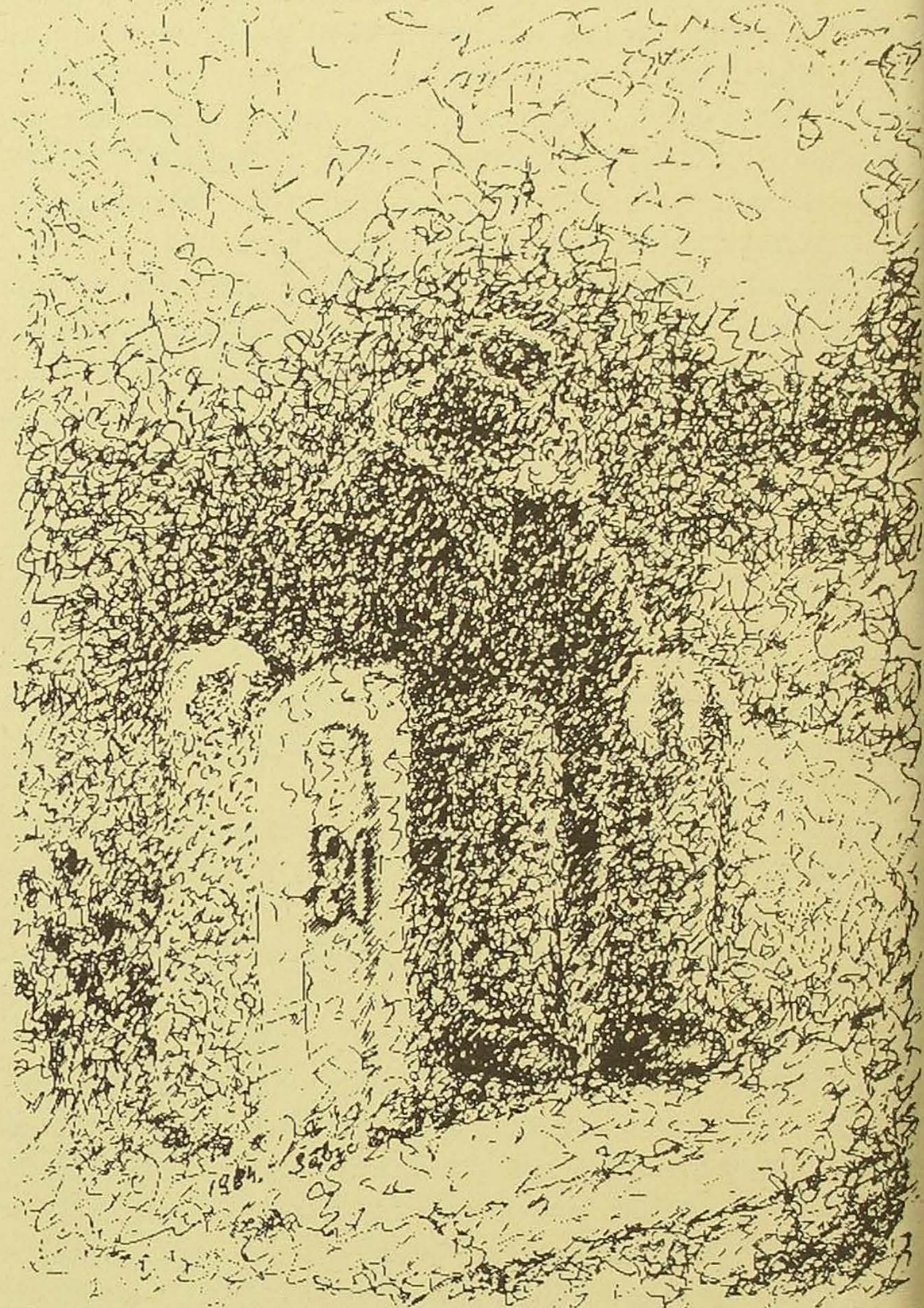
Studentske udruge i politički život studenata od 1920. do 1928. godine

Zajednička udruga studenata subotičkog Pravnog fakulteta „Svetlost” razvila se iz Odbora studenata Pravnog fakulteta za rekviziciju stanova, osnovanog u rujnu 1920. godine. Pravilnik i poslovnik udruge odobreni su na sjednici Fakultetskog savjeta, održanoj 23. prosinca 1920. „Svetlost” je prema pravilima bila „zajedničko akciono udruženje studenata s ciljem da radi na opštem obrazovanju jugoslovenskih naroda, da štiti i podiže ugled omladine i da podiže studentsku omladinu moralno i materijalno”. Vodeću ulogu u udruzi imali su pristaše Jugoslavenske demokratske stranke, uglavnom iz Crne Gore, Srbije i Dalmacije. Udruga se prvenstveno bavila poboljšanjem materijalnog položaja studenata. Ona je distribuirala pomoć namijenjenu siromašnim studentima, a nastojala je i građanstvo uključiti u akcije pomoći studentima. Udruga je imala knjižnicu i čitaonicu, organizirala je ekskurzije i priređivala zabave s kojih je prihod dodijeljivan siromašnim članovima.

Prosinca 1922. godine osnovano je studentsko apstinentsko društvo „Budućnost”, čiji je zadatak bio „suzbijanje upotrebe alkoholičnih i narkotičnih sredstava, radi omogućavanja fizičkog razvitka i dostignuća opšteg društvenog blagostanja”. Društvo je prilikom osnivanja imalo dvadeset i jednog člana. U gradi o fakultetu nema ni pomena o bilo kakvoj aktivnosti udruge, mada se ona pominje još i u godišnjem izvješću Pravnog fakulteta iz 1929. godine.

Koncem 1924. osnovano je Akademsko prosvetno potporno društvo „Vojvodina”. Osnivač i predsjednik Društva je bio Želimir Vidaković, oko koga su se okupili studenti hrvatske nacionalnosti iz Subotice. Vidaković se formalno ogradio od bilo kakve političke djelatnosti, a članstvo je nastojalo da se u rad udruge uključe Vojvodani, nezadovoljni velikim utjecajem „dodoša” u „Svetlosti”. Međutim, teritorijalno ograničeno i nacionalno obilježeno, Društvo se zbog malog broja članova uskoro ugasilo. Daljnju aktivnost članstvo je nastavilo izvan fakulteta u okviru Hrvatskog akademskog društva „Bunjevac” iz Subotice, koje je organiziralo predavanje i

zabave, s kojih je prihod korišten za pomaganje studentima. Po ugledu na slične udruge u Kraljevini SHS, 1925. godine osnovana je „Akademska jadranska straža”. Formalni cilj udruge bilo je „kulturno-privredno unapređenje Jadrana”, a u stvari je nastojalo ograničiti jeftina putovanja, radi upoznavanja jadranske obale. Udrugom je bilo povezano s odborom „Jadranske straže” u Subotici, kojim je rukovodio profesor fakulteta Ivo Milić. Društvo je brojalo svega desetak članova i uglavnom se ne pominje u izvještajima fakulteta. U godišnjem izvještaju za školsku 1926/27. godinu pored „Svetlosti” i podružnice „Ferijalnog saveza” pominje se „Društvo za ligu naroda”, no kako je to jedini podatak o toj udruzi, čini se da se radilo samo o inicijativi bez rezultata.

Godine 1926. osnovana je „220 podružnica Ferijalnog saveza” čiji je zadatak bio da uz što manje troška organizira putovanja po zemlji i inozemstvu. U Ferijalni savez je 1930. godine bilo učlanjeno 75 studenata, no uskoro je ukinut zbog nepravilnosti u radu (pronevjere) predsjednika podružnice Boška Maramice.

Studenti Pravnog fakulteta u Subotici osnovali su 1921. godine „Subotički akademski sport klub” i „Akademske diletantsko pozorište” koji su bili van kompetencije Fakultetskog savjeta i u čijem radu su sudjelovali i studenti drugih fakulteta stalno nastanjeni u Subotici. „Akademske diletantsko pozorište” izvelo je prvu predstavu „Običan čovek” od Nušića 4. prosinca 1921. godine, a predstavu su izvodene u „Subotičkoj matici”.

Politički život studenata do 1928. godine bio je neorganiziran uglavnom se može svesti na sukobe među studentima različitih političkih uvjerenja, koji su redovito eskalirali pred izbore za upravu „Svetlosti”. Većina studenata istupila je zajednički jedino u sukobima s lokalnim vlastima i u rijetkim prilikama kada je izražavana potpora borbi beogradskih i zagrebačkih studenata za očuvanje autonomije sveučilišta.

Sukobi s gradskim vlastima počeli su nakon što je veliki župan dr. Franjo (Vranje) Sudarević odbio izvršiti rekviziciju stanova za stu-

ente koji do studenog 1920. godine nisu imali osiguran smještaj. Oored toga, studente je iritirao odbojan stav Subotičana prema njima od samog osnivanja fakulteta. Većinsko mađarsko i hrvatsko stanovništvo je osnivanje fakulteta i dolazak studenata sa strane oživljavalo kao još jedan oblik penetracije srpstva i pravoslavlja u čisto katoličku sredinu". Nepovjerenje je pojačano djelatnošću nekih profesora i studenata. Nakon ugušenja komunističke pobune, 17. travnja 1920. profesor Nedeljković je na zboru održanom na Trgu obode izjavio da se „zločinački komunistički pokret u ovim krajevima udružio s mađarskom iredentom“, da bi svoj govor završio porukom Mađarima: „Mi smo Jugosloveni mirni ali ko hoće krvi, naće krvi do kolena“. „Neven“ od 8. listopada 1920. donosi slijedeći komentar: „Mržnja, koju činovnici, učitelji i daci Univerziteta šire protiv Bunjevaca je kontraproduktivna. Kažu: Oni su (Bunjevci, rim. K. K.) više Mađari no Jugosloveni. Ako im to svaki dan turamo od nos, tako će i biti“. Ionako loše odnose stanovništva i studenata odatno je pokvario incident koji su izazvali studenti na osnivačkoj skupštini Bunjevačko-šokačke stranke, održanoj 10. listopada 1920. godine. Govornici su prekidani uzvicima „Dole frankovci“ i „Živela Srbija“. Prema izvještaju „Nevena“ studente je predvodio Božidar Likolić, predsjednik Odbora studenata i vrlo aktivan član Demokratske stranke, na što je reagirao „Narod“, organ Demokratske stranke za Suboticu, optuživši „Neven“ da želi prikazati studente kao plaćenike DS. Naredni mjeseci obilježeni su sitnim čarkama između građana i studenata, da bi sukob dostigao vrhunac nakon događaja od ožujka do svibnja 1921. godine.

Prvo je student Velimir Pejović 16. ožujka izazvao nered u jednoj gostionici na Paliću, zbog čega je priveden od strane policije na što je grupa od dvadesetak studenata upala u zgradu policije tražeći da ga se slobodi. Tjedan dana kasnije sedam studenata iz Doma je prvo demoralizirala jednu sobu, a zatim su izišli u grad, usput se „zabavljajući“ bacanjem u zrak. Neredi su nastavljeni 31. ožujka kada su studenti demolirali Gradsku kavanu, a nakon toga se uputili prema kući bivšeg velikog župana Sudarevića tražeći da se obračunaju s njim. U namjeri da im se spriječila policija, a najratoborniji studenti su privedeni u policijsku stanicu, odakle su pušteni na zahtjev prodekana Aćimovića. Fakultetska uprava se trudila minimalizirati incidente, o čemu svjedoči izvještaj prodekana Miljkovića, koji je poslan velikom županu Paји Dobanovačkom 2. travnja, u kojem piše da nije bilo nikakvih izgreda i da su sve izmislili Hrvati-frankovci.

Ovi su događaji ipak primorali Fakultetski Savjet da konačno formira disciplinski sud za slušatelje. Na prvom zasjedanju suda okrivljenim studentima izrečen je ukor. Disciplinske mjere izrečene studentima nisu imale nikakve pokolebale i oni su nastavili izazivati nered u gradu.

Konačno, noć pred pravoslavni Uskrs, 30. travnja, studenti su započeli izgreda na više mjesta u gradu, uzvikujući uvredljive poruke protiv Bunjevaca i Mađarima. Veliki župan Dobanovački je na njih poslao policiju i tom prigodom je pretučeno i uhićeno više studenata. Sljedećeg dana studenti su uputili prosvjed ministru unutrašnjih poslova Draškoviću u kojem su zatražili kažnjavanje krivaca za batinanje studenata i snjnjavanje Dobanovačkog. Na kraju prosvjeda oni su poručili: ukoliko se njihov zahtjev ne usvoji, ubuduće će na silu odgovoriti silom.

Na događaje u Subotici reagirali su beogradski listovi „Tribuna“, „Bepoha“ i „Balkan“ optuživši vlasti u Subotici da ne čine ništa na zaštitu studenata od separatista. S druge strane, subotički tisak, do tada podijeljen, sada je jednodušno osudio studente.

Na događaje u Subotici reagiralo je Ministarstvo prosvjete i Ministarstvo unutrašnjih dela, određivši komisiju da sprovede istragu. Komisija, na čelu s načelnikom Ministarstva prosvjete Lazarom Heževićem i inspektorom Ministarstva unutrašnjih dela Atanackovićem, stigla je 13. svibnja u Suboticu i nakon saslušanja okrivljenih studenata vratila se u Beograd. Konačno, u pismu poslanom dekanku 15. lipnja 1921. godine Ministarstvo prosvjete je zatražilo da se sprovede postupak protiv studenata: V. Pejovića, R. Lakičevića, S. Petrovića, D. Rakića, B. Blagojevića, J. Junakovića, S. Jankovića i K. Nikodijevića. Odlukom Disciplinskog suda za slušatelje svi navedeni studenti kažnjeni su ukorom.

Tako je završena „Uskršnja afera“, a ujedno su prekinuti neprekidni sukobi studenata i građana. Nažalost, jednom narušeni odnosi između njih se nisu dali popraviti. Tu i tamo zaiskrile bi varnice kao na primjer nakon uvredljivog pisanja „Subotičkih novina“ o studentima. U navedenom listu 26. rujna 1921. godine u članku o eventual-

nom ukidanju fakulteta napisano je da će za fakultetom i studentima žaliti jedino subotički staklari jer će ostati bez posla. Izgreda izazvanih od strane studenata više nije bilo, izuzev 26. prosinca 1926. godine kada je grupa pripitih studenata izvikivala pogrdne riječi učenicima mađarske Učiteljske škole. Tom prigodom nastradalo je nekoliko prozora na školskoj zgradi i po koja studentska glava nakon intervevnije policije.

Odbojan stav Subotičana prema studentima bio je osnovni razlog da studenti 1923. godine zatraže od Ministarstva prosvjete da se Pravni fakultet iz Subotice prebaci u Sarajevo.

Političke borbe među studentima vođene su u okviru udruge „Svetlost“, naročito pred izbore za izvršne organe udruženja. Studenti su se grupisali oko stranačkih klubova na fakultetu. Na prvim izborima održanim na skupštini udruge, 3. siječnja 1921. godine, pobijedila je lista demokrata koja je dobila 40 glasova. Radikalska lista dobila je 29 glasova, nezavisna lista 27, a komunistička 22 glasa. Uočljiv je mali broj glasova koji su dobili komunisti, što vjerojatno prističe iz činjenice da su tada većinu studenata činili državni stipendisti, koji su uglavnom bili simpatizirei Narodne radikalne i Jugoslovenske demokratske stranke, mada ne treba zanemariti ni činjenicu da su prvi izbori za upravu „Svetlosti“ održani neposredno nakon donošenja obznane, nakon koje je otpočelo oduzimanje stipendija od komunista. Svaka aktivnost komunista na fakultetu prekinuta je nakon donošenja Zakona o zaštiti države od 2. kolovoza 1921. g. Vlasti su se bez problema obračunali s malobrojnim komunistima, koji inače nisu bili povezani s članstvom KPJ u gradu.

Na svim izborima za upravu „Svetlosti“ pobjeđivala je demokratska lista. Na izborima održanim 27. studenog 1921. godine demokrati su dobili 86 glasova, radikali 46, a nezavisna lista (preostali komunisti, socijalisti, republikanci i članovi „Domagoja“) svega 25 glasova. Za izbore održane slijedeće godine nisam pronašao podatke, ali su zacijelo pobijedili demokrati, što potvrđuje prosvjed dvadeset i trojice članova radikalnog kluba zbog načina izbora uprave udruge „Svetlost“.

Sukobi između studenata različitih političkih uvjerenja eskalirali su 30. ožujka 1924. godine nakon zбора u gradu koji su organizirali pristaše Demokratske stranke s fakulteta, koje su predvodili studenti Dušan Boljević, Milan Papričić i Radivoje Đisalović. Na zboru pred Gradskom kućom, u prisustvu većeg broja građana, studenti su se založili za povezivanje Srba s Hrvatima, klicali su oporbenom bloku, a protiv vlade Pašić-Pribičević, na što je intervenirala policija koja je rasturila okupljeni narod. Tom prigodom je povređeno nekoliko studenata, kada je na njih prilikom povratka na fakultet naletio vod policije na konjima. Studenti su se sklonili u fakultetsku zgradu u koju je provalila policija, nastvljavajući tući studente, da bi je napustili tek nakon intervencije prodekana Čede Markovića. Razgnjevljeni studenti upali su u sobe svojih kolega radikala, optuživši ih da su oni poslali policiju. Tada je pretučeno 23 radikala i 1 pribičevac, a bolesni Vladeta Pašić je izbačen iz postelje i istjeran na ulicu. Narednog dana radikalni studentski klub „Slovenski jug“ predao je prosvjed dekanku zbog postupka svojih kolega, izjavivši da će se u slučaju da ubuduće ne budu zaštićeni sami braniti. Na

Rijeka

*U njedrima njenim kriju se aždaje
Kroz vrleti se gola, bosa spušta.
Vjetra se stidi, o stalno treperi.
Jača i mlada nakon svake kiše
Purpurno nebo u njoj se kupaa
A oblaci je prate sve do ušća.
Krišom, noću, preko prepreka skakuta.
Tužna vrba šapuće je na uho.
U cik zore biće azurno more.*

Dujo Runje

sjednici Fakultetskog savjeta održanoj istoga dana izrečen je ukor Miloradu Anželiću kao začetniku tuče među studentima. Pored toga, sa sjednice je upućen prosvjed Ministarstvu prosvjete i Ministarstvu unutrašnjih dela zbog povrede autonomije sveučilišta i nezakonitog postupka policije protiv studenata.

Do novog incidenta na fakultetu došlo je 17. svibnja 1924. godine kada je na oglasnoj tabli osvanuo plakat Republikanske omladine uperen protiv Monarhije koja je proglašena smetnjom za napredak države. Na saslušanju studenata pristaša Republikanske stranke, koje je izvršeno povodom ovog događaja stanoviti Igić je za lijepljenje plakata optužio studenta Velimira Đurića. S rezultatom istrage upoznat je ministar prosvjete koji je u povratnom aktu osobno zatražio da se Đurić kazni gubitkom semestra, što je disciplinski sud potvrdio. Navedene događaje iskoristilo je Ministarstvo prosvjete da donese odluku o zabrani političke djelatnosti na fakultetu, a Fakultetski savjet je donio odluku da se ubuduće svaka objava na oglasnoj tabli fakulteta mora prijaviti dekanu. Istom odlukom naredeno je raspuštanje stranačkih klubova i ukidanje partijskih kutija.

Nastojanje fakultetske uprave da spriječi bilo kakvu političku djelatnost među studentima nije dalo očekivane rezultate. Studenti su se i kasnije sukobljavali prema partijskoj pripadnosti, a kandidatske liste na izborima za organe „Svetlosti” i dalje su bile stranački obojene.

Te 1924. godine je zabilježen prvi zbor solidarnosti subotičkih studenata s beogradskim kolegama. Naime, 4. prosinca uhićeno je 20 studenata sveučilišta u Beogradu prilikom demonstracija na kojima je izražena solidarnost sa zagrebačkim studentima koji su prosvjedovali zbog nezakonitog umirovljenja profesora. Na prosvjednom skupu održanom 5. prosinca 1924. studenti Pravnog fakulteta u Subotici pobunili su se protiv povrede autonomije sveučilišta. Osudeni su postupci policije prilikom skupa u Beogradu, a na kraju je zatražen prekid predavanja na fakultetima u trajanju od 5 dana. Peticiju koju su potpisali 30 studenata, dekan Nedeljković je odbio.

U međuvremenu 7. prosinca održani su izbori za upravu „Svetlosti”. Istaknute su bile samo demokratska i radikalna lista. Demokrati su dobili 12, a radikali 7 mjesta u odborima. Nakon burne 1924. godine nije bilo značajnijih političkih događanja na fakultetu izuzev incidenta na godišnjoj skupštini „Svetlosti” održanoj 27. studenog 1927. godine. Incident je izazvao nosilac hrvatske liste Mihovil (Mićo) Skenderović nezadovoljan što je prigodom prebrojavanja glasova za izbore, proglašen nevažećim glasački listić na kojem je pisalo „Bog i Hrvati”. Skenderović je zatražio od predsjednika glasačke komisije Radisava Šekularca da se listić prizna, a kada je ovaj to odbio ratoborni Skenderović ga je fizički napao. Zbog ovog izgreda Skenderović je od Disciplinskog suda kažnjen ukorom. Na izborima je glasalo 139 od 216 članova „Svetlosti”. Ubjedljivo najviše glasova (70) dobila je demokratska lista, vanstranačka lista je dobila 31, radikali 18, a hrvatska lista 17 glasova. Nevažećim su proglašena 3 listića. Izbori održani 1927. godine su izgleda bili posljednji izbori na Pravnom fakultetu u Subotici, na kojima je bilo više stranačkih lista za izbor Upravnog i nadzornog odbora „Svetlosti”. Sljedeće, 1928. godine oni po svemu sudeći nisu održani a nakon toga, u periodu diktature, zabranjene su stranački obojene liste.

Rad udruga za vrijeme diktature

Nakon zavodenja diktature zamire politička djelatnost na fakultetu. Udruge s malim brojem članova se gase, a „Svetlost” doživljava potpunu transformaciju. Do diktature udruga je funkcionirala na partijskoj osnovi – studenti su se grupirali po stranačkim klubovima i nacionalnoj ili teritorijalnoj pripadnosti. Članstvo je izuzetno istupalo kolektivno prigodom zabava na dan Svetog Save i na rijetkim koncertima i predavanjima organiziranim u dobrotvorne svrhe. U novim prilikama članstvo je bilo primorano donijeti nova pravila udruga. Na godišnjoj skupštini održanoj 17. studenog 1929. godine donijet je pravilnik po kojem je „Svetlost” studentska udruga, koja se isključivo bavi pitanjima studentskog standarda i unapređenjem znanosti i kulture među studentskom omladinom. U tu svrhu formirane su četiri sekcije: zbor, diletantsko kazalište, literarna i sportska sekcija. Izbor uprave udruge više nije vršen opredjeljivanjem članova za stranačke liste već su kandidati birani aklamacijom a glasanje je vršeno javno i usmeno. Protiv promjene pravila izjasnilo se 16 studenata. Ova grupa koja je ostala u manjini kasnije će činiti jezgro „Svetlosti” nakon što je većina prešla u JAK.

Novoizabrana uprava čiji je broj smanjen sa 16 na 9 članova tražila je obvezatno članstvo svih studenata kako redovitih, tako i izvanrednih i doktoranata, koji do tada nisu imali pravo učlaniti se. Međutim, Fakultetski savjet je odbio ovu inicijativu pa je zadržano načelo dobrovoljnosti. „Svetlost” je tada brojala oko 120 članova čija je aktivnost svedena na održavanje koncerata i zabava.

Istodobno, početkom tridesetih godina započela je aktivnost režima na okupljanju omladine oko svojih kulturno-nacionalnih organizacija od kojih su u Subotici značajnu aktivnost razvili „Narodna odbrana” i „Soko Kraljevine Jugoslavije”. Uporedo se osniva Jugoslovenski akademski klub (u daljnjem tekstu JAK), režimska organizacija koja je imala zadatak okupiti studente sva tri sveučilišta Kraljevine Jugoslavije oko ideje integralnog jugoslavenstva. I dok se formiranju ove nacionalističke organizacije usprotivila većina beogradskih studenata; u Subotici je ono prihvaćeno od ogromne većine. Najznačajniji razlog što je JAK imao uspjeha među studentima Pravnog fakulteta u Subotici je želja Vojvodana koji su tada već bili u većini odvojiti se „Svetlosti” u kojoj su vodeću ulogu imali „dodoši”, prvenstveno Crnogorci, mada su osnivanje JAK-a pozdravili i studenti van Vojvodine koji su prihvatili diktaturu. Već i prije formiranja JAK-a, Vojvodani su se okupili oko pjevačkog društva „Isa Bajić” čija su pravila odobrena 23. prosinca 1930. godine. Društvo se formalno bavilo razvojem glazbene kulture među studentima, a u stvari je radilo na razbijanju „Svetlosti”. Za prvog tajnika „Ise Bajić” izabran je Albe Kuntić, a za članove upravnog odbora Đeno Krnajski, Jovan Markov i Vladislav Stipić, sva četvorica iz Subotice i videniji članovi velikosrpske „Narodne odbrane” i „Sokola” u Subotici. Na inicijativu Kuntića i članova uprave „Svetlosti” Andrije Šarčevića i Slobodana Marušića sazvan je zbor studenata Pravnog fakulteta 19. ožujka 1931. godine na kojem je donijeta odluka da studenti podrže akciju za podizanje Jugoslovenskog narodnog doma Kralja Aleksandra i da se popišu svi studenti koji žele prisustvovati osnivačkoj skupštini JAK-a u Zagrebu. Za put se prijavilo 78 studenata. Grupa studenata oko Milorada Vukovića koja se usprotivila odlasku u Zagreb ostala je u manjini. O aktivnosti Subotičana na osnivačkoj skupštini JAK-a u Zagrebu koja je održana krajem ožujka nema podataka, ali već 18. svibnja 1931. godine održana je prva skupština JAK-a u Beogradu, a dopredsjednici su bili Andrija Šarčević i Radivoje Magovčević. Na skupštini je došlo do sukoba između studenata Dušana Krnajskog i Slobodana Marušića, članova tek izabrane uprave. Marušić, inače nesporni autoritet među Crnogorcima, bio je nezadovoljan što su vodeća mjesta u upravi zauzeli Vojvodani i poslije kraće prepirke s Krnajskim napustio je sjednicu nazvavši predsjedavajućeg Kuntića i Krnajskog „mađarskim kurvama i Švabama”.

Nakon završetka skupštine Kuntić je novinaru „Dnevnika” dao izjavu da JAK ne radi protiv postojećih klubova na fakultetu, te odbacio tvrdnje da je udruženje nametnuto sa strane. Neistinitost ove izjave potvrdit će aktivnost JAK-a na slabljenju „Svetlosti”. Prema godišnjem izvještaju Pravnog fakulteta poslanom 30. lipnja 1932. godine JAK je imao 130 članova, a „Svetlost” samo 40, dok su ostale udruge prestale postojati.

JAK je djelovao tijekom 1931. i u prvoj polovici 1932. godine. O njegovom karakteru da se suditi na osnovu poruke koja je upućena sa sjednice Glavne uprave održane u Ljubljani 29. listopada 1931. godine u kojoj se poručuje „nenarodnim elementima da istupe”. Zalaganjem nove uprave subotičke sekcije, na sjednici je odlučeno

Prejake...

Prekrasne, strasne

Preponosne, zanosne

Plodonosne, životonosne

...

Smrtonosne...

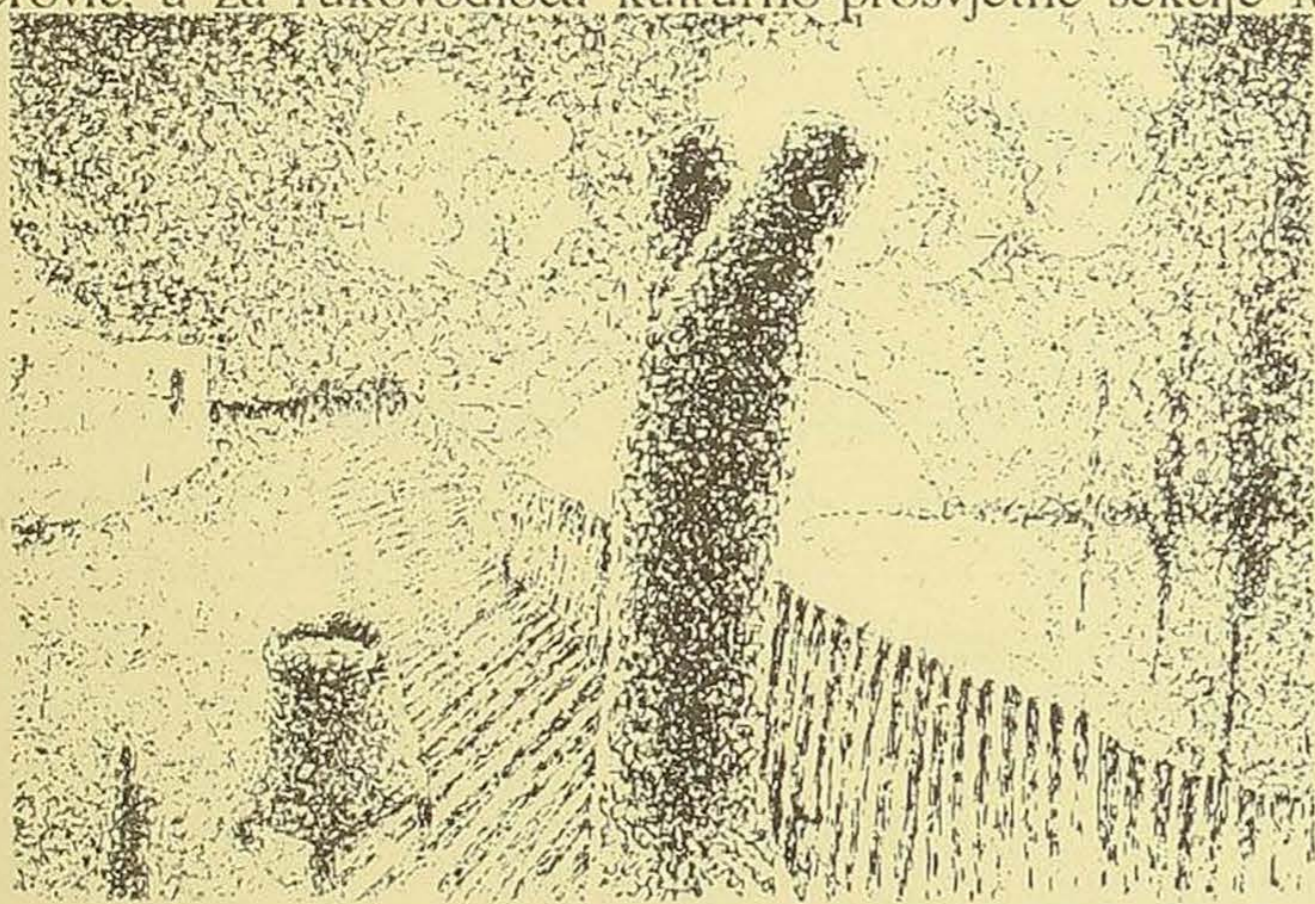
Rodoljubne – domoljubne

Jozo Matijaca

da Subotica bude domaćin kongresa Jugoslavenske akademske omladine. Kongres je održana naredne godine 19. i 20. ožujka u prostorijama „Bunjevačke matice”. Kongresu je prisustvovalo 95 delegata iz Beograda, Zagreba, Ljubljane, Skopja i Subotice, a predsjedavao je Avram Jurjević, student filozofije iz Zagreba. Na kongresu je istaknuto da JAK radi na okupljanju svjesne, jugoslavenski orijentirane omladine, te da se treba povezivati s „Narodnom odbranom” i drugim nacionalnim organizacijama. S kongresa je izdat komunistički u kojem se kaže: 1. JAK je prvi okupio sve jugoslavenske studente; 2. JAK ima 6.000 članova i najjače je studentsko udruženje u Kraljevini; i 3. JAK je iznad svih partija jer radi na programu jedinstva kao nacionalna staleška organizacija za poboljšanje studentskog života.

Upravo kada se činilo da je JAK na vrhuncu i da će uspjeti objediniti sve studente u Kraljevini otpočinje njegovo propadanje. Razlozi njegovog ukidanja nisu poznati. Možda je udruga postala opasna zbog preambicioznih planova za poboljšanje kvalitete studentskog života u vrijeme kad se zemlja rvala ekonomskog krizom. Odgovor možda treba tražiti i u stalnim prosvjedima studenata Beograda i Zagreba zbog njegovog favoriziranja. Bilo kako bilo, nastao je voljom režima, a njegovom je voljom i skinut.

Novi pravilnik JAK-a koji je podnijen 21. travnja 1932. odbijen je na sjednici Fakultetskog savjeta 29. lipnja pod izgovorom da Savjet ne može odobriti pravila jer se JAK nalazi pod kompetencijom sveučilišnih vlasti. Klub uskoro prestaje postojati, a veći dio članstva se učlanio u omladinsku sekciju „Narodne odbrane” u Subotici. Koliko je Pravni fakultet bio važan za ovu organizaciju svjedoči održavanje godišnje skupštine „Narodne odbrane” svibnja 1933. godine u svečanoj sali fakulteta. Na toj skupštini Odbor „Narodne odbrane” u Subotici predstavljao je Vladislav Stipić, posljednji predsjednik bivše sekcije JAK-a za Suboticu. Za starješinu „Omladine narodne odbrane” izabran je Milatin Perović, a za rukovodioca kulturno-prosvjetne sekcije Milorad

Stipić, sva trojica studenti Pravnog fakulteta. Rad skupštine ometen je nekoliko dana protiv režimskih plaćenika.

Nedugo nakon ukidanja JAK-a i „Svetlost” privremeno prestaje radom potkraj 1932. godine. Budući na fakultetu više nije bilo studentskih udruga, studenti su osnovali „Studentski sociološki klub” (u daljnjem tekstu SSK), čija su pravila potvrđena 14. prosinca 1932. godine. SSK je bila prva stručna udruga studenata Pravnog fakulteta u Subotici čiji je zadatak bio bavljeno pitanjima socijalnih prilika, socijalnih prilika i odnosa u zemlji. Prigodom formiranja SSK je imao 53 člana. Klub je uspio privremeno okupiti studente iz različitih političkih uvjerenja, bivše članove suprotstavljenih udruga, što je vjerojatno razlog njezinog brzog raspada krajem ljetnjeg mjeseca 1933. godine.

Od događaja s političkim predznakom u ovom periodu izdvaja se sukob izazvan nakon čitanja „Biskupske poslanice” protiv „Sokola” 13. prosinca 1932. godine. Grupa studenata iz Doma je zbog uvrede „Sokola” 13. veljače 1933. porazbijala prozore na Biskupiji nakon čega je intervenirala policija uhitivši 27 studenata.

Što se tiče kulturnog života na fakultetu, izuzev koncerata organiziranih od zbora „Svetlosti” i pjevačkog društva „Isa Bajić”, nije se događalo ništa. Nekih godinu i pol dana studenti, uglavnom članovi JAK-a, surađivali su u omladinskom listu „Smena”, glasilo jugoslavenskih studenata svih sveučilišta u Kraljevini koji je izlazio od 1. prosinca 1930. do svibnja 1932. godine.

Studentske udruge od 1934. do 1941. godine

Treći, posljednji period rada fakulteta obilježen je obnovom udruge „Svetlost” i stvaranjem novih studentskih udruga. Udruge

su se prvenstveno razlikovale po političkom opredjeljenju članstva. Za razliku od razdoblja između 1920. i 1928. godine, politički sukobi između studenata više se nisu odvijali u okviru jedne, zajedničke udruge, a prekinuto je i jednodružno iz vremena otvorene diktature.

Zajednička udruga studenata Pravnog fakulteta „Svetlost” započela je s radom koncem 1933. godine, nakon jednogodišnjeg prekida. Oko obnovljene „Svetlosti” okupili su se ljevičari koje je predvodio Milorad Vuković i ona je postupno dobivala prokomunističko obilježje. Istodobno, grupa studenata je osnovala „Subotički akademski klub” (u daljnjem tekstu SAK), kao kulturna udruga studenata Pravnog fakulteta. Udruga je radila na „duhovnom i telesnom razvijanju studenata” i bila je podijeljena u pet sekcija: Akademsko pozorište, pjevačku sekciju „Isa Bajić”, literarnu, izletničku i sportsku. Pravila SAK-a podnijeta su 4. veljače 1934. godine, ali je na intervenciju uprave „Svetlosti”, Fakultetski savjet odbio potvrditi. Uprava „Svetlosti” je upozorila Savjet da SAK s takvom opsegom djelovanja nije samo kulturna već reprezentativna udruga, a takva već postoji.

Pregledom pravila koja je SAK podnio ne mogu se potvrditi upozorenja uprave „Svetlosti” upućenu Savjetu, pa ostaje nejasno zbog čega je Savjet odbio potvrditi pravila SAK-a. S druge strane, očigledna je bila namjera „Svetlosti” onemogućiti formiranje druge udruge, osobito što je članstvo SAK-a bilo drukčijih uvjerenja od članova „Svetlosti”.

Nedugo nakon toga u pitanje je doveden i opstanak „Svetlosti”, nakon donošenja Uredbe o udrugama studenata od 21. travnja 1934. godine. Ovom Uredbom studentske udruge su potpuno izgubile samostalnost i namjenu. Dopuštena je bila diskusija samo o znanstvenim i umjetničkim pitanjima, radi propagiranja jugoslavenske nacionalne kulture. Izbor uprave se vršio javno i usmeno, a biračke odbore su birale sveučilišne vlasti. Budući je uprava „Svetlosti” odbila izvršiti promjenu pravila i tako odbila nametnutu kontrolu fakultetske Uprave, Fakultetski savjet je 4. lipnja 1935. godine donio odluku kojom se ne dopušta daljnje djelovanje udruge do donošenja novih pravila. Nova pravila „Svetlosti” saobražena sa Uredbom, odobrena su tek 13. veljače 1936. godine. Prema novim pravilima „Svetlost” je bila „stručno udruženje studenata, koje se bavi ekonomsko-socijalnim pitanjima i upoznavanjem studenata s novim strujama i tekovinama pravne nauke.” Skupštinu udruge odobravao je dekan, a saziv se morao objaviti sedam dana ranije. U međuvremenu, dok je uprava „Svetlosti” tvrdoglavo odbijala promijeniti pravila, formirane su tri nove udruge. Koncem 1934. godine osnovano je Jugoslovensko udruženje studenata subotičkog Pravnog fakulteta „Akademski sever” (u daljnjem tekstu „Sever”). Prema pravilima koja su potvrđena 14. prosinca 1934. godine zadatak udruge je bio da „obrađuje i raspravlja kulturna, pravna, literarna i druga pitanja putem slobodne diskusije i štampe” za što je bilo predviđeno pokretanje lista „Glas akademskog Severa”. Članovi ove udruge bili su pristaše „prečasnog fronta” Društva Boškovića i HSS-a. Samim nazivom naglašena je teritorijalna pripadnost članstva, pa je „Sever” bio sličan „Vojvodini”, JAK-u i SAK-u i to više po zavičajnosti, a manje po političkim uvjerenjima članstva.

Naredne, 1935. godine osnovana su dvije studentske udruge: „Akademski aero-klub” (u daljnjem tekstu: Aero-klub) i „Jugoslovensko-bugarska liga” obje po ugledu na postojeće udruge u Beogradu. „Jugoslovensko-bugarska” liga bila je povezana s udrugom istog naziva u gradu. Cilj udruge bilo je „zblježavanje naroda s obe strane Timoka i proučavanje ekonomsko-političkih i kulturno-prosvjetnih prilika u Bugarskoj”. U prostorijama udruge na fakultetu, otvorena je knjižnica-čitaonica. Članovi udruge organizirali su predavanja u suradnji sa sličnim organizacijama u zemlji i Bugarskoj. „Jugoslovensko-bugarska liga” okupljala je pristaše Milana Stojadinovića, dok su u „Aero-klubu” vodeću ulogu igrali Ljotićevci.

Kao što je već istaknuto, rad udruge kontroliran je od uprave fakulteta. Godišnjim skupštinama obvezatno je prisustvovao jedan nastavnik, koji je podnosio izvješće dekanu. Spiskove studentskih udruga, tj. članstva s navedenim ciljevima i sredstvima udruge, dekan je bio dužan slati Ministarstvu prosvjete, rektoru Univerziteta u Beogradu, pa čak i gradskoj policiji ukoliko je to bilo zatraženo. Broj članova udruge bio je mali. Godine 1939., „Svetlost” je imala 41 člana, „Jugoslovensko-bugarska liga” je imala 2, a najviše „Sever” 63.

Pošto su udruge okupljale političke istomišljenike prilikom izbora izvršnih organa udruge, uvijek je podnošena samo jedna lista. Skupnih

akcija studenata, članova različitih udruga, u početku nije bilo. Izuzev prilikom zбора, 22. prosinca 1936. kada je vršena podjela pomoći dobivene od Narodne skupštine. Tada su članovi svih udruga formirali Odbor za pomaganje studenata, sastavljen od 12 članova, tj. po troje iz svake udruge. No, čim su novi podijeljeni Odbor se raspao.

Početkom 1937. na sugestiju Akcionog odbora studenata iz Beograda, uprava „Svetlosti” započela je pregovore s upravom „Severa” s ciljem da se sukladno politici Narodnog fronta povežu sve antirežimske organizacije. Na sastanku dviju uprava, koji je održan 23. ožujka 1937. odlučeno je da se osnuje Odbor za ispitivanje i proučavanje studentskih pitanja. U Odbor su ušla po tri člana obje udruge.

Na sastanku je dogovoreno da se sazove zbor studenata koji je održan 7. travnja. Sa zбора je izdata rezolucija u kojoj se traži:

1. Autonomija sveučilišta, ukidanje Uredbe o udrugama, puna sloboda znanstvenog i političkog rada na sveučilištu;
2. Ukidanje školarine i upisnine;
3. U upravu Doma da uđu studenti;
4. Sva sredstva Fonda za zdravstvenu zaštitu, da se daju studentima i
5. Da se poveća proračun fakulteta.

Rezolucija je upućena Fakultetskom savjetu, koji ju je odbio prihvatiti. Skupna djelatnost „Svetlosti” i „Severa” nastavljena je nakon donošenja uredbe o izmjenama i dopunama Uredbe o udrugama studenata kojom je bilo određeno obvezatno osnivanje potpornih udruga studenata na Univerzitetu u Beogradu, Filozofskom fakultetu u Skopju i Pravnom fakultetu u Subotici. Uredbom se predviđalo obvezatno članstvo svih studenata i obvezatna polugodišnja članarina u iznosu od 25 dinara. Akcioni odbor pravilno je

ocijenio da jedino jedinstvenom listom može pobijediti udružene „Jugoslovensko-bugarsku ligu” i „Aero-klub” na izborima za upravu Potporne udruge. Članstvo „Svetlosti” i „Severa” bilo je svjesno da njihova brojevana premoć u odnosu na druge dvije udruge ne znači i sigurnu pobjedu, jer je većina „neobojenih” studenata, tj. onih koji nisu bili članovi nijedne udruge, bila sklonija prorežimskim organizacijama. Osnivačka skupština Potporne udruge održana je 20. ožujka 1938., a pobjedu na izborima za upravni i nadzorni odbor odnijela je skupna lista „Svetlosti” i „Severa” za svega 5 glasova prednosti. Novo potporna udruge studenata imala je davati zajmove studentima, kao i pomagati i organizirati studentske, ekonomske, socijalne i zdravstvene ustanove. Udruga je bila obvezatna u svoje izvršne organe izabrati bar jednog nastavnika, a predsjednik udruge obvezatno je bio nastavnik. Udruzi su ustupljene prostorije „Crvnog križa” na fakultetu.

Nakon pobjede na izborima za upravu Potporne udruge, Akcioni odbor uspio je izdejstvovati odobrenje za otvorenje studentske menze. Pored toga, ustanovljen je i tzv. potproni dinar, koji se izdvajao radi pomaganja najsiromašnijih studenata. Suradnja „Svetlosti” i „Severa” učvršćena je nakon što su u lipnju 1938. diplomirali Nikola Kopilović i Milorad Botić, najutjecajnije članovi „Severa” koji su s rezervom gledali na suradnju s „cvenom” „Svetlošću”. Tada je za predsjednika „Severa” izabran Lazo Horvatski, pristalica levog krila HSS-a koji je bio u vrlo dobrim odnosima s komunistima na fakultetu.

(Ovaj rad je izvadak iz šire znanstvene studije o Pravnom fakultetu u Subotici. Rad smo publicirali bez znanstvene aparature – izvori, navodi, fusnote – budući ga kanimo izvorno i u cijelosti objaviti.)

Hrvatska narodna pripovijetka

Kraljeva kći i mudri čoban

Tako bio jedan kralj pa imo lipu kći. Ona treba da se uda, a neće ako ne bude momak da je nadmudri. Jednako dolazili momci da je nadmudriju, pa ona kaže:

- Dado, ja ću i ostarit mudra.
- E, pa ko ti kriv?!

Niko da je nadmudri. Unide momak rumen kao da ga žariju, a od njoje van biliji od zida. Ko da njim se sklenila čeljust, momci ne možu divanit.

– Dado, ja ću i umrit mudra, - pripala se. – Ostaću neogrijana i nenaranita.

Sad dade žo, ode na karuca i jedared vide di jedan čoban čuva ovce.

- Momče, znadeš ti pripovidat pripovijeke?
- Znadem – jako.
- Dobro! A koliko ti imaš ovaca?
- Da imam još jedanput toliko koliko imam i još dva i pol pa bi imo sto.

- Nisi oženit?
- Nisam ni bio.
- Kad si ti tako mudar ajde s mojom kćerom divanit.

I kaže kralj zašto, njegova kći traži ko joj je sudit. Tako i tako.

- Nikad siroma' neš bit samo dobro pogađaj.
- Nisam ja siroma ni sad. Spavam sve rcam, imadem jednako soparne čorbe, tanke kiselice s jajcetom, znadem sira ocidit. Šta bi bolje i drugavče?

– Blago tebe. Zbiljam, taki momak mora it kod njoj.

A čoban kaže:

– Moždar bi ja išo, al ko će moje ovce čuvat?

– Ja ću čuvat.

Čoban gleda:

– Uprav kralj? To se ja ne verujem. Ovce će otić širom.

– Evo ja ću napisat pismo da čuvam ovce.

– Dobro.

I kralj napiše pismo. Čoban sad oće divojke. Kad on došo lipo ga dočeku, a divojka u bašče.

– Faljen Isus, divojko, me poznaš mi?

– Ne. Ne v'iš da ti ne poznam?

– To je dobro. A što radiš?

– Gledem kupusa, lip je ko pitlić. Gleda ga.

– Lip je, lip, al da ti videš kaki je u našem selu! Mogli bi ljudi sakrivat se za njega.

– Pa to je dobro.

– Ni' to dobro. To je gore od gorjegā. Toliko je kupusa da ga nema ko izribat.

– Pa to onda nije dobro.

– Dobro je to. Ja odem pinteru, on mene malu kacu pa u tu kacu izribljemo svaj kupus.

– To je onda dobro.

A on opet kaže:

– Ni' to dobro. U zo čas – taj se kupus usmradio.

Onda i ona kaže:

– To nije dobro.

– Dobro je to. Ja odem i nadubrim njivu.

Onda i ona kaže:

– To je onda dobro.

– Ni to dobro kad nisam moju već na tudu njivu.

– To onda ni' dobro.

– E, dobro je. Ja odem na jedan kraj moj sluga na drugi, pa otalen pritresemo na moju.

– To je onda dobro.

– Nije to dobro. Iz tog kupusa se šuma naplodila, a u te šume bilo kurjakova pa sam ja moro čuvat te kurjace.

– Kurjace čuvat – to nije dobro. Ja ne bi znala ni ovce čuvat.

Momku sve goru obrazi, rumen ko ruža: već ju nadmudrio.

On kaže:

– Dobro je to, sve što se radi dobro je. Ja odem pinteru, unidem u bure, on mi zatvori, samo jednu jamu ostavi da možem dijat i tako čuvam kurjace. Sve rovu a ništ ne možu.

– To je onda dobro.

– A, ni' to dobro. Kroz tu jamu kurjak promljio repa, ja njega ufati za rep, a on vuć pa vuć kroz šume da sam već ispo iz čarapaka. Trči pa trči, ja od muke nisam zno što ću, jedared Bog na kurjaka do svraba na leđi di se nemož doseć. Sad on od muke molji da pušćam, a ja kažem ako dade spram mene pismo. I on mene ispod repa pismo, da tvoj otac čuva moje ovce.

A ona:

– Šta kažeš?!

Čoban na to:

– Na gleda!

I sad se morala udat. Pravili veliku svadbu i ja sam bila u te svadbe. Tamo bio i zec, imo kratak rep, da je bio dužji rep bila bi dužja i pripovijeka.

Ni dužje ni kraće, eto mačku gaće.

Kazivala: Kata Vidak, Draž, rodena 1913.

Zabilježio i obradio: Balint Vujkov

Ildikó Lovas

Marama

Listovi tigraste paprati ispunili su sobu. Tamo gde rascepkani listovi njenih tankih grana nisu dospeli ispružila im se dugačka senka, presecajući svetlost noćnoj lampi sa zelenim abažurum, puzeći po žućkasto-smeđem ormanu; moj Bože, deset lanaca zemlje mu je bila cena u ono vreme; po ovalnom stolu, i šest tapaciranih stolica. Nabori navlake za jorgan predano su se priljubili uz čvornovate, bolne prste na nogama, navikle na špicaste cipele. Ilona je ispravljajući leđa sedela na krevetu, nepomično. Izdužene, stare uši, nervoznim osluškivanjem su prestrašile tišinu. Od toga što je stezala rukom, zamrsile su se rese na marami prebačenoj preko ramena. Ima šest nedelja kako njen muž, direktor jedine fabrike mesa u gradu, čuveni veterinar, orlovskog nosa, veseljak, ponosit i lep muškarac, leži u grobu. Sutradan nakon daće, uveče joj je u kuću upao posinak, u kuću koju su od njenog dela nasledstva kupili od prve žene njenog muža, od nesrećne Lize, da zakonito prožive svoju ljubav sa veterinarom i sa njegovim tvrdoglavo-čudnim sinom, koji joj je pre četrdeset upao u kuću. Teško šušti tišina. Ilona misli na onog dečaka koji je, nakon što je udario svoju majku, otišao kod svetog Antuna da ispovedi svoj greh: „treba ti odseći nogu, jer si povredio svoju majku”, rekao je svetac i dao mu oprost. Ali, taj dečak je, stigavši kući, dograbio jednu sekiru, ispružio nogu, i snažnim udarcem je odsekao. Otac Antun ga je spasao, ohlađenu nogu mu je tokom molitve namestio nazad, blagoslovio je znakom krsta, dajući tako svedočanstvo o moći Gospoda. Ilona je to bila jedna od omiljenih priča. Čitala ju je i te večeri, kada se s teškom bukom okrenuo ključ u bravi, posle toga je zanemela, a u predsooblju su nepozvano odzvanjali koraci njenog posinka da bi, stigavši u senku tigraste paprati, prosuo kletvu na Ilonu, jer je ukrala ženi muža, sinu oca, muškarcu čovečnost, čoveku ponositost. Strgnuo je sa njenog sasušenog ramena maramu, uspomenu marame sa crveno-žutim šarama na crnoj podlozi, u granadskoj uličici njoj u ruke uletelu – kroz jedan prozor je ispala – maramu, da je zgazi, tamo, u drhtavoj senci tigraste paprati i zagazi, i pljune da, u ustima kipteće skupljenu pljuvačku rasprska na dragi komad, kom su godine nebrojene. Ilona je samo vrištala; sekirom bi trebalo da odsečeš nogu, otac tvoj kad bi video da ti poteče krv iz kolena, na žuti tepih tvoja crvena krv da lije, lije; da se stvori bara od nje kod nogu stola od ebanovine, da se slije sa šarama marame, arabeska bi i ti bio, nezahvalni sine, nakazna figuro, stajao bi na pola noge, a patrljak bi pružao unatrag. Ali ne bih te žalila, vrištala je Ilona, ušne resice su joj drhtale, zlatne naušnice su ih izdužile, uvećale ionako izvučenu rupu u njenom uhu, sva je od rupa bila stara udova, njen nos, njena usta, njene uši. *Radost, bol neće proći nikada*, rekao je posinak, ali ti si jedna ofucana kurva, Ilona, Ilona, jer si tako htela da te zovem, ne mama, pa zašto onda sad, čemu sekira, lopovski, prokleta, i ovu maramu si ukrala, znam, pričala si, bio je vreo dan u Granadi kad je ova marama izletela kroz prozor, nekome je ispala, ali je ti nisi vratila, ukrala si je, kao i mog oca, pa ako je već stežeš, neka i moj ispljuvak bude na njoj, neka ti nagrize kožu. I, strgnuo je sa ženinog sasušenog ramena maramu, nagazio je, pljunuo, i otišao. Ima tome četrdeset dana. Od tada je reski prolećni vetar već osušio arabesknju uspomenu, njene čvornovate noge odmorile od napora šestomesečne mise, njene noći polako se skratile do njenih snova, u kojima je orlovski nos veterinara golica po prstima na nogama, i sve na gore, gubeći se u mekom krznu, zarivajući se u ružičasta ispućenja skrivena u maramu; težak je baš samo početak noći, ono vreme kad spusti knjigu, *Život svetog Antuna Padovanskog*, a san još ne dolazi, i listovi tigraste paprati presecaju svetlost noćne lampe sa zelenim abažurum. U takvim trenucima Ilona ispravljajući leđa sedi na krevetu, s maramom na ramenu, sive joj oči; kada sam Vas prvi put video u tramvaju, Vaše su oči probile moju košulju, isisale mi misli, opile mi dušu, rekao je veterinar prilikom njihovog prvog razgovora; remete tišinu. Čeka svog posinka, koji treba da dođe da moli za oprostaj. Nije bio ni na misi. Gleda šare na marami prebačenoj preko ramena.

Sunce vrelo isijava svojim žutim plamenovima na ulicu zagrejanu do crvenila. U popodnevnom času jedva se crni senka zidova kuća, ali u granadskim tesnim ulicama sad ipak nema drugih, samo ove kratke senke i mlada žena ubrzanog koraka. U usko krivudavoj ulici ni jedna kola ne bi stala, kao da su ih po stasu granadskih žena

oblikovali. Prema Alahambri se žena uputila, na njoj je, protiv vrućine, jedna arabesknja marama, nemarno, ovlaš je prekriva, rese se blago ljuljaju na njenim bokovima. Prolazi pored nedovršene palate. Dvorište s arkadama nemo upija u sebe sunce, ispod belih stubova u presvođenom udubljenju, tačno između trećeg i četvrtog stuba, koji se produžavaju i na sprat, stoji jedan muškarac, zadivljeno gleda kapitule, pa iskoračuje na trg i kreće niz brežuljak, u pravcu odakle se naslućivao okrajak jedne marame. I, bar grljenje nije zabranjena stvar, način, pravo, izbor, predavanje željno posedovanja, jednokratna-prava ljubav prisiljava na tajanstvenost. Nije problem u devojaštvu mlade žene, niti u bračnom stanju muškarca skrivenog među stubovima, nego u želji za otimanjem. Drugo sugeriše mesto, geografsko mesto, a drugo marama opojnih šara, ali čemu verovati? Zagrljajima na marami svakako. I bekstvu koje iz toga sledi. Prepešačenom putu, licu supruge zaostale na putu, koje se ušunjalo na vrhuncu strasti, marami zaboravljenoj u gradu, sa kojom kao da je zajedno u Granadi ostala i hrabrost, smelost ljubavi koja sve može, plameno crvena, goruće žuta, ćudljivo crna. Neizbrojivo prolazi vreme, vreme stvari se nemerljivo vrti. Pre Ilonine posete Granadi, marama se već prevrtela na mnogo mesta – mladu ženu je otac, vlasnik bioskopa, sa osećanjem dužnosti i srećnom ponositošću darovao putovanjem po svetu – upravo tada bila je u vlasništvu jedne ukrotiteljice zmija, koja je u određenim prilikama uranjala i u akvarijum da bi, rveći se sa hobotnicama, vijugajući u njihovim pipcima, uzbuđivala mušku publiku. Njoj je ispala kroz prozor, dok je ubacivala haljine u svoj kofer. Ilona je podigla, donela kući u mali grad, gde je koketno prebacila preko ramena dok još nije zapala za oko veterinaru, veseljaku, koji zapostavlja svoju depresivnu ženu. Kao što se moglo pretpostaviti, u tramvaju. Ilona je prekrstila svoje lepe i mlade noge, i pustila da joj se u drmusavom tramvaju suknja podiže naviše. Veterinar, tada već direktor, nije hteo da se razvede, jer je imao sina. U paličkoj kući život se ništa nije promenio. I Ilona bi bila samo jedna stanica, nekakvo osveženje između dve dame koje se mogu dobiti na direktorskim večerama. Nije zavisilo od nje, a ni od lepog, kako su u ulici obično govorili, naočitog, veterinara. Ilona to nije znala. Sa sobom je vukla, na svaki ljubavni sastanak na svojim bokovima nosila naboranu maramu, puštala da se orlovski nos zarije u nju, omiriše šare, zagolica u njenim resama, i tamo ostane do smrti. Ilona nije to htela. Sada, kada su joj listovi tigraste paprati jedino društvo, kad se priseća tih vremena, kada nije znala ni ko je sveti Antun, shvata da nije ovako zamislila. Nije sebi želela posinka, samo zagrljaje, ljuljajuće omamljivanje, pa ako već treba da ima dete, neka raste u njenoj materici, da iz nje ispadne, u krvi, u žutom svetlucavom bolu, u pupčanoj vrpici koja posle tri dana pocrni. Ni to nije bilo tako. *Ilona, Ilona, u svojoj duši ćuteći pevam*, tako je tražila da je zove posinak, od čije je majke ona kupila kuću. Sa jorgana nedostaje jedno dugme. Oko rupice za dugme, na navlaci za jorgan je više bora. Sitna cvetna šara krevetnine nikako se ne slaže sa maramom skliznulom sa Iloninog ramena, u svojim snovima ona se kupa u nedoživljenim zagrljajima veterinara. Ozakonjenje veze kao da je pokvarila strast, nad ovim je Ilona preko dana lupala glavu i, mada to sebi nije priznavala, u stvari nije razumela zašto je njen ponosni muž počeo da se užasava njene granadske marame.

Nakon šestomesečne mise njen posinak je došao. Stao je ispred žućkasto-smeđeg ormana, stajao je tamo raskrečenih nogu i prosi-pao kletve na Iloninu staru, ružnu glavu, ona je samo mrmrljala, nije više vrištala. Rekla mu je da je u svojim noćima videla jezik svetog Antuna, rekao joj je, pomerajući se sam od sebe, da bi posinak uzalud sebi odsekao nogu, ne bi dobio oprost, jer je pre pola godine nagazio njenu divnu granadsku maramu, skrnaveći time uspomenu na milujuće prste njegovog pokojnog oca. Posinak je dugo posmatrao jednu dlaku koja je stršala iz Iloninog uha, zakoračio ka njoj, uzeo maramu s njenog ramena, i rekao samo: onda je ovo moje nasledstvo. I otišao, pod pazuhom s maramom, koja je doživela nebrojeno vreme, noseći sa sobom crvene, žute, crne boje zagrljaja, iluzije ljubavi.

prevela: Ljiljana Gogić

Milovan Miković

TARANA

Uz ognjište, iznad kojeg je na verige okačen bakarni kotao oba-
vijen isparenjima, greju se Janoš Pongrac od Dengelega, Matija Sič
i dvojica pratilaca. Pratioci se ni uz vatru ne odvajaju od oružja,
motre pokrete ukućana, neskriveno uznemireni svaki put kada pod
naletima vetra zacvile ulazna vrata pomerajući pokrovec¹ prikovane
iznad dovratka i spuštene do zemljanog poda, zaprljane i umašćene
od ruku koje ih svaki put pomeraju da bi se moglo ući u prostoriju
i iz nje izići, pri tlu iskrzane i zamazane blatom, okačene da štite od
vlažne novembarske studeni koja kulja iz šume, podižući se s neda-
leke rečice Jasenove i s tamnozeleno vode Ludoškog jezera, nedo-
voljno guste da zaustave sve jače nalete mraza. Pratioci podozrivo
posmatraju ponašanje domaćina u neočekivano visokom društvu,
ali se ispod oka motre i međusobno. Mladi i manji rastom je Mihalj
Kathai starešina subotičkih Kuna koji zastupa i interese Jaziga, drugi
je mirnijih i odmerenijih pokreta ime mu je Janoš Olah, neko vreme
bio je zapovednik poljskih gradova Subotice i Tavankuta.

– O'đe je bilo naše čeljadi i prija neg' se na ovu stranu stao zatrčavat
Turčin, a bilo je i Srbalja, i to fajin² a još i prija neg' što su 'vamo došli
Madžari. Nijedan od njevi kraljova ovu zemlju nikad nije mog'o držat'
sam i brez nas. Nije ni 'tio, 'el mu je bilo lakše, a moždar i milije vidit'
di ginu našijenci, a ne njevi – polagano i bez zazora govorio je Jakov Rič,
tako se zvao domaćin, slobodnjak, potomak naseljenika koje je nakon
smrti Oglaj kana i iznenadnog povratka Mongola 1241. godine u daleke
i tajnovite stepe, poveo Bela IV na povratku iz Dalmacije da mu
pomognu u obnovi kraljevstva, opustošenog tatarskom najezdom. Na-
gnut nad kotličem, povremeno ga je ritmičnim pokretima razdrmavao
levo-levo, desno-desno. Kad mu se učinilo da je jelo zgotovljeno, uzme
veliku drvenu kašiku, promeša vrelu taranu³ i sitno sečeno pušeno
meso, zahvati njome slepljena i zamašćena okica testa i stade u njih
duvati pre no što ih okusi.

– Gotovo je. Nek' se malo o'ladi, pa mož'te ist'⁴. Gospodaru, vi
znate šta su naši stari divanili⁵ da Madžari, kadgod, još u staro vrime,
nisu znali ni zemlju radit, jer su navike živili pod šatrom i selili se,
jedared su išli za marvom, u drug'put su ratovali i otimali od tudina,
a kad su došli med' nas i počeli se s' nama mišat prv' put su vidili a
onda i ubardali⁶ kako triba sijat', kosit', pravit' kruv⁷, što nam je bila
jedna jedina fale vridna tečevina⁸. Ovo sam čuo od jednog našeg
fratra, moždar i vi znate za njega dolazio je iz Bača, svi su ga se bojali
i divanili da je tatoš⁹, niko ga med' narodom nije smio zapcivat¹⁰ još
ni onda kad je porciju¹¹ kupio i zdravo¹² su pazili da ga ne uvrjde,
da njim štogod ne uvraća. Med' narodom se pripovida da su ga prija
par godina ubili niki njegovi nepretelji, dok je bio u putu za Rim i
žurio da klekne prid Svetog Oca. Sad sve'dno, šta je tu je, volja Božja
– zaključa pomirljivo i podloži vatru granjem da im osvetli prostoriju
dok večeraju.

– O čemu toliko drobi ova dlakava spodoba, zapita Janoš Pongrac
od Dengelega, između dva zalogaja, pokazujući očima u pravcu zane-
melog domaćina, netremice zagledanog u poigravanje plamičaka. Bo-
lovi su mu uminuli a rumenilo se vraćalo u lice, dok je lagano i odmereno
jeo kuvanu hranu, prvu posle sedam dana, od kako su krenuli da traže
mesto za tvrđavu, iznenaden što se Matija Sič očigledno dobro razume
s jobadem koji im je pripremio večeru, još više što se s njim upustio u
dug razgovor na njemu nerazumljivom jeziku.

– O ovom božjem svetu, uzvratit' Sič jedva vidljivo se smeškajući,
o ovoj hrani koju nam je pripremio, o ljudima, o nama, o vama, o
Turcima...

– Šta taj može znati o Turcima – obrecnu se Janoš Pongrac – sem
ako nije s njima u dosluhu, a ni to me ne bi čudilo. Da li je on već
ratovao protiv njih? Uostalom, ovaj svet je uvek pripravan da preko
noći prizna bilo koga za vrhovnog gospodara, pogotovo ako im taj
nesmotreno podari malo samostalnosti, ostavi ih da sami sebe gone
i razgone, da sami sebe pljuju i bičuju, da sami sebi sude i razbijaju
glave. Začuta shvativši da je u ljutnji, pred sebi nejednakim, neo-
prezno izrekao šta zapravo misli o politici koju vodi Maćaš, njegov
neobjašnjivo popustljivi rodak i, najzad, kralj. Uostalom, sve dok ovi
slobodnjaci pod svakojakim izgovorima, pozivajući se na raznorazna
izmišljena prava izbegavaju kmetovske obaveze i njemu će biti teško
da ih kroti, a pogotovo da s takvima podiže tvrđavu. Tvrđava! Đavo
da je nosi! Zajedno s Turcima! Trebalo bi izgraditi čitav lanac utvrda
od Erdelja do ispod Pečuja, duž Drave i Save, i možda dalje prema
Beču, da se od njih zaštitimo. A na bečkom dvoru, zabavljeni sami
sobom, ponašaju se kao da su Turci isključiva briga i nevolja Madara.
Pre ili kasnije mogao bi im se osvetiti taj nehaj. I njihova bečka
nadutost. Najbolje bi bilo da Matija što pre udari na Beč i podvrgne
ga svojoj vlasti, razume se pre odlučne bitke s Turcima, i da tako
osigura zalede, jer na Poljake se za sada ne može računati. Poraz
kod Golupea ih je ozbiljno uzdrmao. I oslabio. Možda i pokolebao?
Ili su procenili da je turska opasnost po njih, ipak, predaleka za
razliku od stalne ruske pretnje.

Umesto toga on neprestano podstiče i podržava naseljavanje
Sclava, a ono neprekinuto traje još od vremena povratka Bele IV iz
Dalmacije gde su Madare saterali i sabili Džingis kanovi Tatari. Ovi
došljaci mnogo više su brinuli Janoša Pongraca od Dengelega, no
što je strepeo od turske pretnje i stvarne snage njihove vojske.
Posebno ga je plašilo što među Maćaševim plaćenicima, kao treća
grupacija odvojena od češke, teške, konjice služi oko 5.000 rackih
husara. Uz njih, Maćaš je na granicama držao i oko 2.600 šajkaša.
Bože, zna li ona kakva su oni pretnja?! Ne zna! To je očigledno, a to
njegovo neznanje jednom će se izroditi u veliku nevolju kruni.

Svi ti nazovi husari, svi ti šajkaši, hajduci i uskoci vukli su koren s
juga, potiču iz vrlo srodnih i bliskih plemena iz Bosne, Dalmacije,
Hercegovine, Montenegra, Raške, govore istim jezikom, sporazu-
mevaju se na njemu neshvatljiv način; svi su oni izbegli sa svojih
ognjišta koja nisu uspeli da sačuvaju i odbrane od Turaka ili Mletaka
od kojih su poprimili sva njihova lukavstva, pretvornost i podlost,
uvek pripravnici da na najmanji mig okrenu leđa sadašnjim gospoda-
rima i iznova stupe u vazalne odnose kod tih istih Turaka i Mlečana,
valjda, u uzaludnoj nadi da će ih već jednom nadmudriti i vratiti se
tamo odakle su izagnani.

To su bili glavni razlozi zbog kojih se Janoš Pongrac od Dengelega
nije slagao sa onima koji su vodili blagajnu dičnog rodaka Maćaša i,
najzad, kralja jer je smatrao da se iz nikad dovoljnih državnih
prihoda previše izdvaja za održavanje tolikog broja različitih, a
rizičnih, plaćenika na području između južnog Dunava i Tise i u
Potamišju, a još ga je više brinulo što na celom tom prostoru nema
pogodnih tvrđava za smeštaj ove brojčano prevelike vojske, u kojima
bi se ona mogla, odista, temeljito obučiti i dobro uvežbati za odbranu
od Turaka, a što je još važnije, držati pod kontrolom, jer ako se svi

1 pokrovac – pokrivač, čebe

2 fajin, fain – prilično

3 tarana – testo izmrvljeno na protaku (rešetu) u zrnaste mrvice

4 ist – jesti

5 divanili – govorili

6 naučili, zapamtiti

7 kruh, hleb

8 tečivo, tečevina – stečena imovina, nasleđe

9 tatoš – vrač

10 zapcivat – upućivati kome psovke, sramotne reči

11 porcija – porez

12 zdravo – vrlo, veoma

štampanija brze usluge

»GLOBUS«

Adresa: Otmara Majera 10, Subotica

Telefon/fax: (024) 51-202

ti naoružani izgnanici, koji više nisu seljaci, a još nisu ni izbliza pravi vojnici, prepuste sebi neka niko ne bude iznenađen ako se sutra pretvore u razbojnike, i neka se onda niko ne čudi ako posle nekoliko naizgled bezopasnih varnica bukne užasni požar surove, divljačke, seljačke bune, iza koje nema osvojenih gradova i teritorija, iza koje ostaju porušene utvrde, popaljena sela i polja, porušene štale i pobijena stoka; iza koje ostaje samo besmislena pustoš. Jer, kada se razbaštinjeni seljak dokopa oružja ništa mu nije tako važno kao temeljito i sladostrasno uništavanje i razaranje staništa drugih seljaka, u kojima prepoznaje sliku svoje zlehude sudbine, i zato se pijano, pomamno, ludački kupa u sopstvenoj seljačkoj krvi.

Ali Janoš Pongrac od Dengelega je znao da bi njegovi protivnici jedva dočekali da javno saopšti ovakva razmišljanja, nedoumice i strahove, da bi ga optužili za kukavičluk i proglasili nesposobnim da organizuje odbranu od Turaka. Znao je da bi uzalud razjašnjavao ove svoje strahove vlastelinskoj sabraći, mada je znao da većinu od njih, svake proklete noći, progone slične, možda baš iste more. Moguće još i strašnije jer za razliku od njega ne raspolažu pouzdanim i za sada još uvek (hvala Bogu!) nesaglasnim vestima o raspoloženju seljaka i njihovim nezadovoljstvima što ih njemu svakodnevno dojavljaju njegovi doušnici i špijuni.

Još više su ga uznemiravala Kumani. Kralj Matija uputio je ono svoje pismo subotičkom gradskom zapovedniku 1458. godine iz Segedina u kojem se nalaze da ne dira u ovaj mračan i nepoverljiv narod jer da su oni sada već kao i svi ostali podanici sentištanske krune, mada su mu često stizale pritužbe na njihove iznenadne upade u druge županije iz kojih su otimali stoku i žene, pljačkajući sela, ponekad ugrožavajući i gradove.

Pre nedelju dana zaputio se iz Segedina prema Baču u pratnji zapovednika Madaraša, Šebešića, Subotice i Tavankuta s namerom da obide ove poljske gradove, okolna i usputna naselja Ludoš, Palić, Šupljak, Đurđin i Bajmok pre no što odabere mesto za gradnju tvrđave, nameran da se u Segedin vrati ispisujući gotovo pun krug preko Pačira, Surduka, Male i Velike Bajše, Törnjoša i Čantavira, kako bi razgledao i

tamošnje terene. Prema kartama koje su mu poslali s dvora trebalo je da zatekne najviše naselja uz Tisu i Dunav, ali njegovom oku nije promaklo da se ljudi s porodicama i stokom sve više povlače u unutrašnjost Bačke, birajući mesta za svoje nastambe pored potoka, rečica i močvara gde su bili povoljniji uslovi za život, gde je bilo dovoljno vode za ljude i stoku, gde su bile bolje prilike za lov i ribolov, a nije im manjkalo ni grade iz kamenih rudnika, kloneći se da odaberu mesto za ognjište na otvorenoj ravnicu i u blizini glavnih puteva, birajući udoline u kojima njihove uboge nastambe i zemunice neće odmah biti primećene od nepoželjnih prolaznika.

Crkve izgrađene uz potoke i močvare, a još više njihove ruševine i ostaci potvrđivale su mu da se narod i u stara vremena, još pre najezde Tatara, kad god su ga na to nagonile prilike povlačio u ove doline. Utoliko više se Janoš Pongrac od Dengelega čudio nemaru kartopisaca koji nisu ubeležili sve tornjeve, a istinski ga je ljutilo što na kartama nije uertana ni polovina kamenih rudnika i bunara na koje su usput nailazili. Zaustavljao se pored svakog bunara i izvora tražeći od pratnje da mu dovedu pastire ili nekog od stanovnika iz blizine da bi se od njih raspitao za mesne prilike.

Dijak Lazar koji mu je iz Budima doneo zemljovide usrdno se saglašava s vojvodom skrušeno dodajući da će se oni morati obnoviti čim uzvišeni kralj Matija razreši sve učestalije velikaške razmirice oko poseda u čongradskoj i bačkoj županiji, a što se bunara tiče ovde na sve strane ima dovoljno pitke vode; na peskovima se ona može dobiti već na tri-četiri hvata. Pongrac je ljutito odmahivao rukom, utonuo u svoje brige; mnogo više od spahijskih razmirica zanimalo ga je da obezbedi dovoljno kamena, cigle i grade za tvrđavu. Peščanik iz ludoškog kamenoloma pokazao se pogodan za gradnju desetak crkava u okolini Subotice, ali bi valjalo obezbediti i nešto tvrđeg kamena, verovatno će ga morati dovlačiti s ruševina grčkih i rimskih utvrda duž Dunava jer sada već skoro celu Bosnu drže Turci pa se više ne može računati na splavare s Drine i njihove isporuke kamene grade.

(Odlomak iz romana „Potonulo ušće”)

Prikaz knjige:

„Kako da najlakše upropastite rođeno dete”

Pitanje koje sebi često postavljamo je kako pravilno vaspitati svoje dete i da li smo u određenim situacijama reagovali na pravi način. Potvrdu o tome da smo pravilno postupili tražimo u raznoraznim knjigama koje se bave tom tematikom, ali kad nam se desi da pročitamo knjigu i u njoj prepoznamo sebe, svoje postupke i misli, imamo utisak da je o tome pisao neko nama veoma blizak ili da smo ozvučeni.

To je, u stvari, utisak koji se dobija posle čitanja knjige „Kako da najlakše upropastite rođeno dete” defektologa Nadežde Milenković. Izdavač je „Kreativni centar” iz Beograda, a ceo doživljaj knjige pojačan je duhovitim ilustracijama Dobrosava Boba Živkovića.

Tu vam je sve lepo napisano, počev od rođenja deteta. Pa svi mi valjda najbolje znamo kakvo dete želimo da bude i od samog početka ga krojimo po sopstvenoj meri. Samo, moramo voditi računa o onoj staroj izreci: triput meri, jednom seci. Uostalom, mi želimo samo jedno: da nam je dete živo i zdravo. Pa dobro. Dobro bi bilo i da bude uspešan dak, jer će mu to koristiti da bi se upisao na fakultet. A onda, naravno, da se dobro uda (oženi). Sasvim je normalno da će onda svake nedelje sa porodicom biti kod nas na ručku. A baš bi onda mogao i da napiše knjigu. Pa nismo se valjda toliko žrtvovali za njega da to ne uradi.

Tu je, naravno, i jelovnik u zavisnosti od raspoloženja i broja gostiju. Najbolje je „pile mamino” ili „prase tatino”, desi se i „svinjo jedna”. I da ne nabrajamo. Svi smo mi dovoljno maštoviti da za svoje dete pripremimo nešto sočno. I ne zaboravite, nagrada za najbolji recept je: varjača kojom možete em da kuvate, em da vaspitavate. A u starim porodičnim receptima saznaćete kako da mu zapržite čorbu.

Za one koji vole da se igraju, tu je i nagradna igra u kojoj se biraju najveće gluposti tipa: koga više voliš, mamu ili tatu? Zatim, odgovor na vašu večitu dilemu: biti ili ne biti? Pa naravno, „biti”, ali samo u krajnjoj nuždi iako je u pitanju samoodbrana i detaljno uputstvo o

primeni. Eto, i time se bavi ovaj naš uvrnuti priručnik za pametne roditelje, a i mi povremeno.

A kakav bi to priručnik bio kada ne bi imao i horoskop koji nam ukazuje na to kakvo nam je dete sudeno. Ako je ono rođeno pod zvezdom padalicom, tokom detinjstva često će padati, a padaće i sve što mu se nade pod rukom. Zbog toga, čim primetite da se dete približava nekom predmetu preventivno vrisnite i pojurite da zaštitite dotični predmet. A ako je vaše dete rođeno pod srećnom zvezdom, ono je toliko savršeno da ga uopšte ne treba vaspitavati. A ako baš insistirate na tome, možete i da ga vaspitavate, ali samo na javnim mestima ili u gostima.

Tu je i izložba roditeljskih radova na kojoj se mogu videti slike roditelja-detektiva koji na razne načine pokušavaju da saznaju da li njihovo dete puši, ima li simpatiju i da li se, ne daj Bože, drogira. Tako je, npr, jedan roditelj uhvaćen kako pretura po džepovima svog deteta; drugi prisluškuje ispred vrata detetove sobe, treći prerušen u hipiku odlazi u kafić pokušavajući da sazna sa kim se to njegovo dete druži i zašto mu je lepše tamo nego u rođenoj kući. Eto, šta sve roditelji rade i kakvim se rizicima izlažu za svoje dete, a ono je tako nezahvalno.

Pored svega ovoga, u priručniku možete naći i nekoliko reči o **onim stvarima** i kako odgovarati na škakljiva pitanja. Možete saznati kako da vaše dete što pre odraste, ali i kako da vaše dete ipak ne odraste prebrzo.

I, naravno, test da proverite da li ste onakav roditelj kakav ste sebi obećali da ćete biti.

Ne verujem da ima nekoga ko nikada svom detetu nije rekao nešto u smislu: iskopaćeš sebi oko; nemoj da piješ kafu, izrašće ti rep, puće mi glava od sekiracije i sl. Ako se neko od vas ne može setiti, nek prelista uvrnuti priručnik za pametne roditelje.

Dijana Kopunović

Bucke

sažeženi trenutak
nadviruje pijesak,
sjećam li se:
ptice-grančice
kosih puteva
mirisa pečene rakije?
žuto-zelenog-žutog
svijeta,
cvijeta marljivosti,
praznik jabuka,
praznik loze,
smežuranog pjegavog lišća,
trnja u stopalu?
plavo-žuto-plavo,
plove nad krošnjama.
uspomene moje mladosti
iz vremena lastavice,
stiže nepoznati
spušta glavu i upita;
bez šutnje odgovara:
ovaj pijesak nije pijesak
ova loza nije loza
a jabuka otrovana!
pogledam li
gole ceste
smeće čad dim
suhi samotni cvijet
zarobljene iluzije,
plastične ptice
kruže krugove,
ovo je sada
zemlja obećana
daleko od dalekog,
povjetarac hladi
uzalud
humus obmane,
bježi!
bježim praznim rukama
sve dalje i dalje,
ovaj pijesak nije pijesak
ova loza nije loza
a jabuka otrovana!
nestajem,
ništavilo odgovara
u autentičnom
ogledalu...

Matija Molcer
(3. svibnja 1996.)

Milivoj Prčić

Govori o partiji karata u palati Ostrogonac

U rustik salonu palate Ostrogonac, po zelenoj čohi kartaškog stola padale su tikve i žirovi. Pitoreskne slike mađarskih karata ljeskale su se pod venecijanskim lusterom pradjeda. Sa židova su nijemo gledali prašni portreti uljepšanih predaka okovanih u ulju. Soba bijaše ispunjena duhanskim dimom koji je šarao arabeske pod stropom. Netko pozvoni u kasno popodne.

Igrači odlože podijeljene karte licem u finu tkaninu. Roko obriše znoj prljavim rupcem i nervoznom kretnjom odgurnu stolac pod sobom. Gazda Andrej velikim korakom premjeri salon i, ne gledajući starog svilodlakavca Žorža, izide u ljepljivi zrak ljeta.

– Bog Kolarovi! Je li gotova parada?

– I to se svršilo – odgovori Zoja zapuhana i predebela. Gjuro Kolar je protresao vratom i raskopčao košulju pod erenom kravatom. Žalobnici su išli naprijed, kroz prekrasni vrt Ostrogonaca. Kornjača se lijeno vukla pokraj zimzelena, a jež hitro pretrči stazu. Smjeste se na reklamiju okrijepljeni višnjevačom i hladnom vodom sa kamenog zdenca. Kroz prozor ugledaju tamne nimbuse koji su nosili oluju. Niski tlak.

– Hajte Žorž, riješite se – požurivao je Andrej.

– Dva!

– Dobro – reče Roko.

– Odlično – doda Andrej i prevrne talon.

Sedmica i osmica, tikva i crven ugledaju svjetlost dana.

– Sat i lanac – podsmjehnu se Roko.

– Kontra – reče unaprijed domaćin.

Dok je stari gutaperčar duboko razmišljao što da odigra, javi se tutanj negdje sa zapada. Zoja je teško disala razmišljajući o svom čovjeku kojeg nije nikad do kraja upoznala. Tko je, u stvari, taj pasionirani filatelist koji je destljećima gradio kuće i tratio vrijeme sa Ostrogoncem, Skalom i Štajnerom.

– Igram zelen – najavi Žorž.

Roko Skala je šutio. Ostrogonac da najavljenju kontru, a stari peder baci karte na stol. Igra je bila dosadna. Jaka kiša je tukla po starom zdanju. Spustila se tmina od pravog potopa koji će osvježiti obližnji Plantaž s egzotičnim raslinjem. Domaćin donese štanglice sa kimom i preferans se prekide.

– Tko je bio od svijeta na sprovodu? – upita Andrej.

– Sve se zna: Sonja, ona dva stara čudaka, duvna i Medan – odgovori Kolar. I nas dvoje. Sretan broj sedam. Popisovao sam imena.

Potom ispiča sve po redu do sitnica. Vilovo preplašeno mršavo lice, debeli vrat starog Tumbasa, smireni pogled časne i energični dipajući hod Medana, ispunjen lažnim optimizmom generacije. Priča o žalobičkoj bratiji Lidije Levin. Kćerka intimusa, negdanji stanodavci, sestra milosrdnica i ravnatelj. Zoja se nije miješala u razvučeni govor, monolog muža.

– I zbog toga ste vi zakasnili na preferans – konstatira ironično Žorž Turanov.

– Da, moj gospodine – odgovori mirno Kolar.

– Znate što, mene jesu prija rata zvali Žorž Kaučuk, svijanje i tako to i te stvari, ali sve mi je nekako jako bijedno u tom sprovodu.

– Bijedno? Nego što! Svaki pokop je bijedan!

– Ukoliko se ne napravi spektakl – začu se glas vlasnika fotografskog salona. Kad su sahranjivali bivšeg gradskog fizikusa nosali su ga po cijelom gradu i držali govore. Ispucao sam cijela dva filma.

– To je bilo ipak pretjerano – reče Andrej tiho. Pristojno je, u stvari, kad je svečano i tiho. U našem gradu je to, pak, nemoguće napraviti. Ili je previše siroto ili je cirkus! Seljački milje, to ti je.

– Tko dijeli? – upita Žorž i otpočne gurati karte od sebe.

– Gdje ti je halbcilindar, da hoda po glavama! To je najbolji stari sistem, onda nema zabune!

Roko podijeli sebi „sanadu“ i druga dvojica zanegoduju.

Zoja je gledala u svog starog Kolaru koji je predano lijepio žigosane marke u sveske za prodaju i lutao odsutnim duhom po tim šarenim sličicama. Razmišlja o Leopoldu Bloomu.

Roko je pozvao Turanova na pratnju i ovaj ispravno podide sa žirom. Četvrti as u ruci fotografa nije bio dovoljan da obore koljenovića.

– Ti ćeš vječno živjeti – primijeti Roko.

– To je rezervirano samo za one što vjeruju – odvratila stari nihilist koji je najviše na svijetu volio svoje svilene kukce.

Partija preferansa se bližila kraju i, po običaju, Ostrogonac je dobijao. Za kopječku. Nije bitno, važna je slava. Gloria. Hajla-la-la-la-la-la-la... Bam-bam-bam-baaaaam...

Partneri, nezadovoljni, isplate sitninu, brzo se pozdrave sa domaćinom i Kolarovima i izadu u noć punu ozona, kišom i olujom zasićene hrane za pluća. Andrej ih isprati do kapije od kovanog željeza i polako se vrati starom paru.

Kolarovi su izgledali tužno. Pod dojmom groblja. Još se nisu opustili od blizine smrti. Alkohol Ostrogončev nije djelovao. A potom, ovdje su kružili zrakom precizno baruna, prividno prikovani uljanim bojama u pozlaćene ramove.

– Od takve majke, laka joj crna zemlja, nikakva kći – otpočne moraliziranje Kolarova žena. – Oca joj nismo dobro ni znali! Na koga se izmetnula?

Počelo je ogovaranje. Relaksacija. Samo dalje od onoga.

– Lijepa je – reče Zoja. Uz to glumica. Zna ulogu. Cijeli grad je poludio za njom. Zavrtjela je mozak muškarcima. Drolja!

Strah matrone u godinama. Opasne mlade ženke u stadiu.

Ostrogonac je mislio na preferans. Kako je divna ta igra. Ravnoteža straha. Uvijek dvojica na jednog, gotovo u svim kombinacijama. Čudni trokutovi. Čas ti je netko prijatelj, drugi čas neprijatelj. Pravi život. Lijepa računaljka. Klimao je glavom na priču Kolarovih. Spletkarenje. Sve ga to nije zanimalo. Njegov svijet bijaše dudov svilac, preferans, profi boks. Znao je da je čudak i volio je upravo to.

– Ubila je majku svojim ponašanjem – zaključila Kolar.

Stara je mogla još preživjeti. Što ćemo, takav je život. No, idemo i mi, vrijeme je. Doći će unuci na spavanje, sutra se radi.

– A što ćemo, kuća je bez njih potpuno prazna – odgovori žena Kolaru, umirevljenog građevinskog poduzimачa. – Idemo!

Ostrogonac još jednom isprati goste kroz svoj njegovani vrt do ogromnih vrata od kovine ukrašene obiteljskim grbom. Izvana je živio nekakav svijet koji ga uopće nije doticao.

(Ulomak iz romana „Stari zid“)

Zlatko Šram

STRUKTURA NACIONALNO POLITIČKE SVIJESTI I NEKE CRTE LIČNOSTI GRAĐANA SUBOTICE

Umjesto uvoda: pozadina istraživanja

Kada se god postavi pitanje o nacionalnim pravima hrvatske manjine u Saveznoj Republici Jugoslaviji, onda gotovo uvijek dolazi do određenih nesnalaženja, nespozumna pa i konflikata u stavovima protoganosti političkog života, ali isto tako i među samim građanima, posebno bačkih Hrvata u Vojvodini.

Za ovo postoje barem četiri osnovna razloga. **Prvi** je u tome što neki reprezentivi državne politike nastoje „dokazati” kako Bunjevci nisu Hrvati, odnosno ne pripadaju hrvatskom nacionalnom korpusu. Na ovaj je način bačkim Hrvatima ponudena politička odstupnica, u predratnoj atmosferi 1991. godine, i „nacionalno” distanciranje od Hrvata „rušitelja Jugoslavije, genocidnog naroda i neprijatelja svega što je srpsko”. **Drugi** razlog za odbijanje rješavanja ovog pitanja može se potražiti u političkom stajalištu koje se temelji na ustavnoj proklamaciji da je Srbija građanska, a ne nacionalna država. U prijevodu to znači: budući da su svi građani, bez obzira na nacionalnost i vjeroispovjest, svi imaju jednaka građanska prava, te prema tome ni građani koji se nacionalno izjašnjavaju kao Hrvati nisu uskraćeni u svojim osnovnim građanskim pravima. Zanimljivo je se pri tom činjenica da se upravo prava nacionalnih manjina tretiraju u sklopu osnovnih građanskih prava. To drugim riječima znači da se nerješavanjem hrvatskog nacionalnog pitanja ne može riješiti niti status građanina hrvatske nacionalnosti na ovim prostorima. U dimenziji ovog političkog konteksta uspostavlja se vrlo uspješno jedan, u političkom smislu, apstraktni građanin Hrvat, koji ipak realno nije u mogućnosti uživati proklamirana prava.

Treći razlog za nerješavanje hrvatskog nacionalnog pitanja mogao se naći u političkom stavu da treba sačekati uspostavljanje diplomatskih odnosa između SR Jugoslavije i Republike Hrvatske. U ovom se političkom sklopu potezalo pitanje reciprociteta glede položaja Srba u Hrvatskoj i Hrvata u SR Jugoslaviji, a da se pri tom nije uvidala ukupna politička apsurdnost u potezanju ovog pitanja. Radi se, naime, o tome da su Srbi u Hrvatskoj pokušali riješiti svoje nacionalno pitanje uspostavljanjem Republike Srpske Krajine.

Usljed simultanog politički kombiniranog djelovanja navedenih, a biti blokirajućih čimbenika u rješavanju hrvatskog nacionalnog pitanja, različiti politički protagonisti se prema hrvatskoj manjinskoj zajednici na ovim prostorima jednostavno odnose kao prema jednoj „fantom naciji”. Upravo je stoga i moguće da gotovo većina političara jednostavno nije sposobna prihvatiti postojanje neriješenog hrvatskog nacionalnog pitanja. U ovom kontekstu ispada da hrvatski narod na ovim prostorima živi u jednom političko-povijesnom vakuumu.

Četvrti, hipotetički uzrok nerješavanja hrvatskog nacionalnog pitanja leži u pretpostavci da ovdašnji Hrvati nemaju strukturiranu nacionalno političku svijest koja bi ukazivala na njihovu potrebu za nacionalnim samoočitovanjem. Ako bi postojala i ova dodatna unutarnja blokada, pored već navedenih oblika vanjske blokade, onda ismogli u potpunosti zatvoriti krug problema položaja Hrvata u SR Jugoslaviji.

No, da li je baš to tako? Da bismo odgovorili prije svega na ovo, i neka druga pitanja, uradili smo ovo istraživanje koje pored manstvenog ima i određeni aplikativan politički značaj, i to u kontekstu kreiranja političke strategije u ostvarivanju autonomnih prava hrvatske nacionalne manjine na ovim prostorima.

Ovdje će biti prikazan samo jedan dio istraživačkog projekta koji je realiziran u okviru istraživačke djelatnosti HKC „Bunjevačko polje”. Htio bih se na ovome mjestu posebno zahvaliti g. Lazi Vojnić, pomoćniku i Uredništvu „Žiga” na svesrdnoj pomoći u realizaciji ovog projekta.

Ciljevi istraživanja

U ovom smo istraživanju nastojali ustanoviti da li su pojedini nacionalno politički stavovi međusobno tako povezani da formiraju

strukturu jedne latentne i koherentne nacionalno političke svijesti, odnosno da li ta svijest u svojoj unutarnjoj strukturiranosti ukazuje na postojanje određene nacionalno političke ideološke orijentacije; da li pojedina sociodemografska obilježja kao što su spol, dob, nacionalna pripadnost, školska sprema i rezidencijalna pripadnost (grad-selo) utječu na internalizaciju latentne dimenzije nacionalno političke svijesti, i da li se građani različite nacionalnosti međusobno razlikuju s obzirom na prihvaćanje pojedinih nacionalno političkih stavova na manifestnoj razini. Na osnovu eventualnih razlika glede stupnja internalizacije nacionalno političke svijesti pokušali smo procijeniti intenzitet međunacionalnog latentnog političkog antagonizma. Također smo nastojali ustanoviti da li se pripadnici različitih nacionalnosti međusobno razlikuju glede iskazivanja određenih autoritarnih crta ličnosti i socijalne alijenacije na manifestnoj razini, i da li neke crte ličnosti mogu poslužiti kao eksplanatorne varijable kada je u pitanju prihvaćanje odnosno neprihvatanje vrijednosti nacionalno političke orijentacije.

MJERNI INSTRUMENTI

Skala nacionalno političke svijesti

Za potrebe ovog istraživanja konstruirali smo skalu Likertovog tipa od 19 tvrdnji za koje smo smatrali da imaju značaj relevantnih indikatora nacionalno-manjinske političke svijesti. Tvrdnje su se odnosile na nacionalno-povijesnu identifikaciju bačkih Hrvata, prosvjetno-kulturnu autonomiju Hrvata, političku i teritorijalnu autonomiju, potencijalnu vezanost za matičnu državu, dvojno državljanstvo, oslobađanje od obaveznog služenja vojnog roka, značaj političke nacionalne stranke, kulturnog centra i uloge Crkve u očuvanju nacionalnog identiteta, osjećaj nacionalne neravnopravnosti, lojalnosti prema domicilnoj državi, međunacionalno nepovjerenje i zatvorenost.

Crte ličnosti

U ovom radu nisu primjenjene standardizirane skale koje mjere navedene crte ličnosti. Umjesto toga je formulirana po jedna tvrdnja za koje pretpostavljamo da u sferi autoritarnosti ukazuje na crtu političke autoritarnosti, tradicionalne autoritarnosti i konformističke autoritarnosti. U sferi socijalne alijenacije formulirana je po jedna tvrdnja koja ukazuje na stav ispitanika prema samome sebi (nedostatak osobne kontrole u životu), prema drugom čovjeku (nepovjerenje u ljude) i stav prema društvu u kojem živi (anomija).

UZORAK

Obradom rezultata istraživanja je obuhvaćeno 548 ispitanika koji su u potpunosti odgovorili na sve postavljene zahtjeve iz Upitnika. Obzirom na činjenicu da je nacionalni korpus bačkih Hrvata u posljednjem popisu stanovništva (1991.) podijeljen na Hrvate i Bunjevce, terenskim su istraživanjem bila nešto većim dijelom obuhvaćena područja subotičke općine s apsolutnom i relativnom većinom Hrvata kako bi korektno mogli izvršiti matematičko-statističku obradu rezultata. Uzorak je formiran na temelju biračkih spiskova u pojedinim Mjesnim zajednicama uz korak od 200 jedinica na biračkom spisku. Na ovaj je način formiran tzv. sistematski slučajni uzorak. Istraživanje na terenu je sprovedeno od 15. ožujka do 12. travnja 1996. godine.

Sociodemografska obilježja uzorka

Spol: 1. muški – 53,5%, a 2. ženski – 46,5%. **Godine starosti:** 1. 18-30 godina – 22,3%; 2. 31-40 godina – 25,7%; 3. 41-50 godina – 22,1%; 4. 51-60 godina – 18,1% i 5. 61 godine i više 11,9%.

Nacionalna pripadnost. Kao što smo već napomenuli, bački Hrvati prilikom posljednjeg popisa podijelili su na one koji se nacionalno izjašnjavaju kao Hrvati i na one koji su se izjasnili „samo” kao Bunjevci. Bez obzira na to što je riječ o jedinstvenom hrvatskom nacionalnom korpusu, „samo-Bunjevce” smo u ovom radu tretirali

kao sociologijsku činjenicu i u tom smislu joj pridavali značaj nezavisne varijable. Hrvati – 33,3%; Bunjevci – 24,5%; Srbi – 14,7%; Madari – 13,0% i Jugoslaveni – 14,5%. (Tko su Jugoslaveni u našem uzorku? Mladih su godišta, oba spola, u 44,7% slučajeva pripadaju Rimokatoličkoj crkvi, a u 44,7% slučajeva izjavljuju da ne pripadaju niti jednoj vjeroispovjesti i, za razliku od pripadnika drugih nacionalnosti, u znatno su većoj mjeri deklarirani ateisti.

REZULTATI

Struktura nacionalno političke svijesti

Na osnovu korelacione matrice od 19 manifestnih varijabli faktorskom analizom, pod komponentnim modelom uz oblimin rotaciju, ekstrahirano je četiri faktora koji objašnjavaju 56,7% ukupne varijance. Prvi faktor objašnjava čak 35,3 % ukupne varijacije i sadrži 15 manifestnih varijabli čije su faktorske saturacije veće od .36. Ostali faktori koji objašnjavaju vrlo mali postotak varijacije (drugi 8.9, treći 6.8, četvrti 5.6.) u svojim strukturama sadrže različite kombinacije manifestnih varijabli koje se već nalaze u strukturi prvog faktora. Ovi faktori nisu u dovoljnoj mjeri distinktivni, odnosno interpretabilni, te ih nećemo u ovom radu uzeti u razmatranje. Obzirom na veličinu postotka varijacije i broja manifestnih varijabli koje sadrži prvi faktor, možemo ga smatrati jednim, uvjetno rečeno, generalnim faktorom, odnosno generalnim profilom jedne latentne dimenzije nacionalno političke svijesti.

Uvidom u konfiguraciju varijabli prvog faktora možemo vidjeti da strukturu jedne koherentne nacionalno političke svijesti određuje osam nacionalnih komponenti.

Prva komponenta ukazuje na nacionalno-povijesnu identifikaciju u smislu da su Bunjevci dio hrvatskog naroda. Druga komponenta ukazuje na potrebu osnivanja radio programa na hrvatskom jeziku, škola na hrvatskom jeziku i na zahtjev da djeca pripadnika nacionalnih manjina svoju nacionalnu povijest, kulturu i književnost uče iz udžbenika tiskanih u matičnoj državi. Treća komponenta sadrži zahtjev za povratkom autonomije Vojvodini kakvu je imala po Ustavu iz 1974. godine, i zahtjev za lokalnom samoupravom sa semi-državnim ingerencijama (u smislu da općinske vlasti samostalno imenuju suce, šefa policije, direktore državnih poduzeća i direktore škola). Četvrta komponenta sadrži zahtjev za političkim i ekonomskim povezivanjem s matičnom državom i kritički uput matičnoj državi da nedovoljno brine o pripadnicima nacionalne manjine na ovim prostorima. Peta komponenta ukazuje na zahtjev za reduciranjem postojeće građanske obaveze (da pripadnici nacionalnih manjina ne moraju obavezno odlaziti na odsluženje vojnog roka) i proširivanjem građanskih prava (da pripadnici nacionalnih manjina mogu imati dvojno državljanstvo). Šesta komponenta nacionalno političke svijesti ukazuje na agense očuvanja nacionalnog identiteta kao što su nacionalna politička stranka, nacionalni kulturni centar i crkva. Sedma komponenta ukazuje na prisutnost osjećaja nacionalne neravnopravnosti odnosno osujećenosti u nacionalnim pravima i slobodama. Osma komponenta ukazuje na važnost izlaska na lokalne stranačke izbore odnosno važnost ovog vida nacionalne političke participacije.

Navedene komponente koje određuju nacionalno političku svijest prezentiranu u strukturi prvog faktora možemo imenovati na slijedeći način:

1. Nacionalno-povijesna identifikacija
2. Prosvjetno-kulturna autonomija
3. Teritorijalno-politička autonomija
4. Vežanost za matičnu državu
5. Promjena građanskog statusa
6. Agensi očuvanja nacionalnog identiteta
7. Percepcija nacionalne neravnopravnosti
8. Participacija u lokalnim stranačkim izborima

Očigledna je politička multidimenzionalnost ekstrahirane nacionalne svijesti koju smo operacionalno nazvali „prosvjetno-kulturna i politička autonomija, vežanost za matičnu državu i promjena građanskog statusa”. Političke komponente ove nacionalne svijesti su međusobno tako povezane da u svojoj biti predstavljaju određeni obrazac „psihometrijski” dobro strukturirane nacionalno političke

ideologije koja u sebi sadrži zahtjev za kulturnom, političkom i teritorijalnom autonomijom.

Zanimljivo je, međutim, primjetiti da se međunacionalno nepovjerenje i nacionalna zatvorenost ne nalaze u strukturi ove nacionalno političke ideološke matrice, a što bi se možda moglo očekivati. Isto se tako (ne)lojalnost prema domicilnoj državi ne nalazi u strukturi ove nacionalne matrice. Nalaz da se međunacionalno nepovjerenje i nacionalna zatvorenost ne nalaze u značajnoj pozitivnoj, odnosno lojalnost prema domicilnoj državi u značajnoj negativnoj korelaciji s dobivenom nacionalno političkom matricom samo ukazuje na činjenicu da su latentna međunacionalna „netrpeljivost” „na terenu” i pitanje lojalnosti prema domicilnoj državi nezavisne „političke” kategorije od zahtjeva za nacionalnom kulturnom, političkom i teritorijalnom autonomijom odnosno da nisu generatori ovog političkog zahtjeva. Međutim, percepcija nacionalne neravnopravnosti u jednom širem političkom kontekstu, kakav je na primjer državni nacionalizam, dovodi, kao što vidimo, do formiranja nacionalnog protektivnog političkog mehanizma koji će biti artikuliran u zahtjevu za najširim vidovima nacionalne autonomije i samoodređenja. Ali isto tako vidimo da percipiranje nacionalne neravnopravnosti ne generira nužno latentnu međunacionalnu netrpeljivost i neloyalnost prema domicilnoj državi koje će biti integralni dio, odnosno poprimiti odrednice jednog koherentnog nacionalno političkog ideološkog obrasca kao što je zahtjev za širokom nacionalnom autonomijom.

SOCIODEMOGRAFSKA OBILJEŽJA

ISPITANIK I NACIONALNO POLITIČKA SVIJEST

Analizom varijance faktorskih skorova i t-testova nastojali smo ustanoviti da li pojedina sociodemografska obilježja ispitanika, kao što su spol, dob, nacionalna pripadnost, školska sprema i rezidencijalna pripadnost (grad-selo) utječu na prihvaćanje političkih vrijednosti strukturiranih u nacionalno-političkoj svijesti koju smo nazvali „Prosvjetno-kulturna i politička autonomija, vežanost za matičnu državu i promjena građanskog statusa” (u daljnjem tekstu: „kulturna, politička i teritorijalna autonomija”).

Iako smo ustanovili da se ispitanici različitog spola /t-test = 1.16 p = .24/, kronološke dobi /F (4,490) = 1.74 p = .13/, formalnog obrazovanja /F (5,488) = 1.27 p = .26/, i rezidencijalni pripadnosti /t-test = 1.56 p = .11/ međusobno statistički značajno ne razlikuju na razini od .05, ipak smo uočili tendenciju da su ispitanici stariji od 50 godina i oni koji žive u gradu nešto skloniji vrijednostima nacionalne kulturne, političke i teritorijalne autonomije. Značajnije razlike se tek pojavljuju uvođenjem nezavisne varijable kao što je nacionalna pripadnost /F (4,844) = 60.47 p = .000/. Pripadnici srpske nacionalnosti najviše odbacuju političke vrijednosti nacionalno-manjinske kulturne, političke i teritorijalne autonomije. Hrvati i Madari su na drugom polu, odnosno oni najviše prihvaćaju vrijednosti ove nacionalno-političke orijentacije. Premda ispitanici koji su se nacionalno izjasnili kao Jugoslaveni i Bunjevci imaju znatno negativniji stav prema nacionalno-manjinskoj autonomiji nego li Hrvati i Madari, oni ipak imaju manje negativan stav prema ovoj političkoj orijentaciji nego li što izražavaju Srbi. Drugim riječima, Jugoslaveni i Bunjevci se u određenom smislu nalaze „između” Hrvata i Madara s jedne i Srba s druge strane obzirom na prihvaćanje, odnosno neprihvatanje vrijednosti nacionalno-manjinske kulturne, političke i teritorijalne autonomije.

Bit će nam možda nešto jasnija slika o utjecaju nacionalne pripadnosti na usvajanje pojedinih političkih stavova ako na manifestnoj razini promatramo u kojoj se mjeri pripadnici određene nacije slažu s tvrdnjama koje formiraju latentnu strukturu nacionalno-političke svijesti. Postotak slaganja je dobiven sumiranjem rezultata „uglavnom se slažem” i „u potpunosti se slažem”.

Nacionalno-povijesna identifikacija

Glede nacionalno-povijesne identifikacije gotovo svi ispitanici koji su se nacionalno izjasnili kao Hrvati (94,4%) i velika većina Madara (78,2%) smatra da su Bunjevci dio hrvatskog nacionalnog korpusa. Ali zato imamo situaciju da samo nešto više od trećine

ispitanika koji su se nacionalno izjasnili kao Bunjevci (38,9%) i trećina Jugoslavena (32,9%) „priznaje” da su Bunjevci dio hrvatskog naroda. Srbi najviše odbijaju ovu nacionalno-povijesnu identifikaciju Bunjevaca. Svega 24,1% Srba „priznaje” hrvatsko podrijetlo Bunjevaca.

Prosvjetno-kulturna autonomija

Dvije trećine Hrvata (69,8%) i tri četvrtine Mađara (78,6%) smatra da pripadnici hrvatskog naroda na ovim prostorima trebaju imati škole na hrvatskom jeziku. Veći broj Mađara koji podržavaju osnivanje hrvatskih škola najvjerojatnije je u funkciji formulirane tvrdnje gdje je postojanje mađarskih škola stavljeno kao referentni okvir za nacionalna prava Hrvata. Tek nešto više od trećine Bunjevaca (37,7%), četvrtine Jugoslavena (24,7%) i tek svaki sedmi Srbin stajališta su da bi Hrvati trebali imati svoje škole kao što to, primjerice, imaju Mađari.

Velika većina Hrvata (74%) i Mađara (82,9%) slaže se da na Radio-Subotici treba uvesti program na hrvatskom jeziku. Bunjevci i Jugoslaveni ipak su izgleda nešto tolerantniji prema uvođenju radio-programa na hrvatskom jeziku nego li prema osnivanju hrvatskih škola (42,8% Bunjevaca i 28,6% Jugoslavena slaže se s postojanjem hrvatskog jezika na Radio-Subotici). Međutim, svega 18% Srba „dopušta” mogućnost uvođenja radijskog programa na hrvatskom jeziku.

Da bi nacionalnoj manjini trebalo omogućiti da njihova djeca svoju nacionalnu povijest, kulturu i književnost uče iz udžbenika tiskanih u matičnoj državi smatra nešto manje od dvije trećine Hrvata (57,9%) i Mađara (60%), četvrtina Bunjevaca (27,1%) i Jugoslavena (25%) i tek 17,7% Srba.

Teritorijalno-politička autonomija

Velika većina Hrvata (90,4%) i Mađara (88,4%), te cca. dvije trećine Bunjevaca (65,4%) i Jugoslavena (57,9%) zalaže se da se Vojvodini vrati autonomija kakvu je imala po Ustavu iz 1974. Politički je relevantan nalaz da 40,6% Srba smatra da se Vojvodini treba vratiti bivša autonomija. Međutim, pripadnici svih nacionalnih skupina u manjoj mjeri prihvaćaju lokalnu samoupravu sa semi-državnim ingerencijama. Da općinske vlasti imaju pravo samostalno imenovati suce, šefa policije, direktore državnih poduzeća i direktore škola slaže se 77,8% Hrvata, 67,1% Mađara, 45% Bunjevaca, 28% Jugoslavena i 23,4% Srba. Unatoč tomu što pripadnici svih nacionalnih skupina daju veću prednost vraćanju bivše autonomije nego li uspostavi lokalne samouprave sa semi-državnim ingerencijama, Hrvati i Mađari, kao što vidimo, u većoj mjeri preferiraju kako vraćanje Vojvodini bivše autonomije tako isto i uspostavu lokalne samouprave sa semi-državnim ingerencijama, za razliku od ostalih nacionalnih skupina.

Vežanost za matičnu državu

Nešto više od polovine Hrvata (59,6%) i Mađara (54,8%) smatra da se nacionalne manjine trebaju što više politički i ekonomski povezati sa svojom matičnom državom. Ispitanici koji su se nacionalno izjasnili kao Bunjevci, a što je veoma indikativno u kontekstu podjela bačkih Hrvata na Bunjevce i Hrvate, slažu se s navedenom tvrdnjom u 40,1% slučajeva. Jugoslaveni u 28,0% i Srbi u 23,4% odobravaju nacionalnim manjinama političko i ekonomsko povezivanje s matičnom državom. Osjećaj nedovoljne brige matične države najviše osjećaju Hrvati. Hrvati čak u 77,7% slučajeva smatraju da matična država ne vodi o njima dovoljnu brigu, a Mađari ovaj osjećaj imaju u 46,8% slučajeva. Trećina Bunjevaca (35,1%) i petina Jugoslavena (19,5%) i Srba (20,8%) smatra da matične države ne vode dovoljnu brigu o manjinama na ovim prostorima. Očigledno je da Hrvati u Subotici osjećaju najveću potrebu za zaštitom matične države.

Promjene građanskog statusa

Tri četvrtine Hrvata (74,0%) i dvije trećine Mađara (65,7%) smatra se pripadnicima nacionalnih manjina treba omogućiti dvojno državljanstvo. Proširivanje ove vrste građanskog prava nacionalnim manjinama prihvaća 41,9% Bunjevaca, 37,7% Jugoslavena i 23,8% Srba. Što se tiče reduciranja građanskih obaveza nacionalnih manjina u smislu da ne moraju odlaziti obavezno na odsluženje vojnog roka

ovaj stav podržava 22,5% Hrvata i 29,9% Mađara. Reduciranje građanske obaveze u formi neobaveznog služenja vojnog roka manje podržavaju Bunjevci (13,0%), Jugoslaveni (1,3%) i Srbi (6,4%). Unatoč ovim razlikama glede promjene građanskog statusa možemo zamijetiti da većina Hrvata i Mađara premda želi proširivanje građanskog prava u formi dvojnog državljanstva istovremeno prihvaća građansku obavezu kao što je obavezno služenje vojnog roka.

Agensi očuvanja nacionalnog identiteta

Premda Hrvati i Mađari daju nešto veći značaj nacionalnim kulturnim centrima, ipak možemo vidjeti da i ostale nacionalne skupine u velikoj većini slučajeva pridaju ovakav značaj nacionalnom centru (Hrvati 85,4%, Mađari 90,0%, Bunjevci 74,0%, Jugoslaveni 70,2%, Srbi 73,1%).

Nešto manji značaj građani pridaju nacionalnim političkim strankama u borbi za nacionalna prava i slobode, premda ovom agensu očuvanja nacionalnog identiteta Hrvati (75,2%) i Mađari (67,2%) pridaju veći značaj nego li na primjer Bunjevci (54,0%), Jugoslaveni (41,6%) i Srbi (46,1%).

Hrvati, ali isto tako i Bunjevci, za razliku od Mađara, u većoj mjeri crkvu doživljavaju kao agens očuvanja nacionalnog identiteta. Da bi crkva u znatno većoj mjeri trebala zastupati nacionalne interese svog naroda smatra 49,5% Hrvata, 23,1% Mađara, 38,7% Bunjevaca, 11,7% Jugoslavena i 21,8% Srba.

Percepcija nacionalne neravnopravnosti

Oko polovine Hrvata (54,6%) i Mađara (56,5%) ima osjećaj uskraćenosti u nekim svojim nacionalnim slobodama i pravima. Osjećaj nacionalne neravnopravnosti u manjoj mjeri doživljavaju Bunjevci (22,3%), Jugoslaveni (15,6%) i Srba (23,7%).

Na osnovu iznijetih nalaza možemo vidjeti da Hrvati i Mađari „idu zajedno” u svim političkim stavkama koje tvore strukturu nacionalno političke svijesti osim u slučaju kritičkog uputa matičnoj državi glede brige o nacionalnoj manjini na ovim prostorima i pridavanja crkvi uloge agensa očuvanja nacionalnog identiteta. Hrvati se, naime, za razliku od Mađara, osjećaju više napuštenim od strane matične države i u većoj mjeri od crkve zahtijevaju da se brine za nacionalne interese svoga naroda.

Zanimljivo je uočiti nacionalno politički profil ispitanika koji su se nacionalno izjasnili kao Bunjevci. Otprilike oko 40% Bunjevaca izražava hrvatsku nacionalnu orijentaciju: 42,8% zahtijeva radio program na hrvatskom jeziku, 37,7% hrvatske škole, 41,1% političko i ekonomsko povezivanje s matičnom državom, 41,9% dvojno državljanstvo, 38,7% veći nacionalni utjecaj crkve. Prema tome, nacionalni korpus bačkih Hrvata nije podijeljen „samo” na Hrvate i Bunjevce već i na Bunjevce-Hrvate, a koji se nacionalno izjašnjavaju samo kao Bunjevci i čine otprilike 40% „bunjevačke” populacije. S druge strane imamo broj građana koji se nacionalno izjašnjavaju kao Hrvati, ali ne izjašnjavaju hrvatsku nacionalnu orijentaciju odnosno koji se po pitanju hrvatske kulturno-prosvjetne i nekih drugih vidova autonomije približavaju stavovima Jugoslavena i „ortodoksnih” Bunjevaca. Oni čine negdje otprilike između 25 i 30% hrvatske populacije. To su uglavnom oni Hrvati koji ne bi na lokalnim izborima glasali za Demokratski savez Hrvata u Vojvodini, već za neke druge, uglavnom stranke koje sebe nazivaju građanskim. Pojavljuje se dakako, kao što vidimo, i četvrta, uvjetno rečeno, podjela nacionalnog korpusa bačkih Hrvata. To bi bili hrvati tzv. građanske provinijencije.

Participacija u lokalnim stranačkim izborima

Spremnost na učešće u lokalnim stranačkim izborima djelomično ukazuje na političko nacionalnu „mobilizacijsku” svijest pojedinih nacionalnih skupina. Nešto više od četiri petine Hrvata (87,5%) i Mađara (85,7%) te oko tri četvrtine Bunjevaca (73,3%) i Srba (72,6%) smatra da je od (nacionalnog) značaja da pripadnici njihovog naroda izadu u što većem broju na lokalne (općinske) izbore. Tek nešto više od polovine Jugoslavena (56,0%) smatra da im je (nacionalno) važan izlazak na lokalne izbore.

Međutim, kada postavimo pitanje koje se odnosi na konkretnu participaciju u lokalnim izborima („Da li namjeravate izaći na općinske izbore?“), onda možemo primjetiti da je spremnost na učešće u lokalnim izborima slabije od svijesti o nacionalnom značenju izlaska na izbore. Oko dvije trećine Hrvata (67,0%), Mađara (71,5%) i Bunjevaca (60,9%) izražava spremnost da izađe na lokalne izbore. Najveće se razlike između deklarativne podrške i potencijalnog ponašanja glede participacije u lokalnim izborima mogu uočiti kod Srba. Važnost lokalnim izborima pridaje 72,6% Srba, ali je svega 37,5% zbilja spremno izaći na lokalne izbore. Relativno je i mali broj Jugoslavena koji namjerava izaći na izbore.

Kod Srba dakle, a slično i kod Jugoslavena, postoji u određenom smislu nacionalno politička alijeniranost u nacionalno mješovitoj sredini gdje oni čine manjinu. Da se kod Srba i Jugoslavena ovdje ne radi samo o političkoj alijeniranosti već i određenom političkom antagonizmu spram Hrvata i Mađara može nam poslužiti nalaz da oni ispitanici koji namjeravaju izaći na lokalne izbore, a to su kao što smo vidjeli većinom Srbi i Jugoslaveni, ujedno odbijaju vrijednosti nacionalne manjinske kulturne, političke i teritorijalne autonomije. Upravo je ova vrsta političkog antagonizma najvjerojatnije uzrok potencijalne apstinencije Srba i Jugoslavena na lokalnim izborima.

Pogledajmo sada slaganje ispitanika s onim stavkama koje ne učestvuju u formiranju latentne strukture nacionalno političke svijesti, a za koje smo pretpostavljali da će biti bilo u negativnoj bilo u pozitivnoj korelaciji s latentnom strukturom nacionalno manjinske kulturne, političke i teritorijalne autonomije.

Lojalnost prema domicilnoj državi

Velika većina ispitanika bez obzira na nacionalnost izražava lojalnost prema domicilnoj državi: 83,2% Hrvata, 81,4% Mađara, 77,2% Bunjevaca, 73,7% Jugoslavena i 82,0% Srba se slaže s tvrdnjom da je od velikog interesa za nacionalne manjine da imaju dobru suradnju s državnim vlastima u Srbiji. Dodamo li ovome raniji nalaz da većina ispitanika hrvatske i mađarske nacionalnosti nije za to da budu oslobođeni obaveznog služenja vojnog roka, onda možemo vidjeti da je kod Hrvata i Mađara, uz zahtjev za nacionalnom kulturnom, političkom i teritorijalnom autonomijom, istovremeno prisutna i lojalnost prema domicilnoj državi. Drugim riječima, zahtjev za nacionalnom autonomijom nije u negativnoj korelaciji s lojalnošću domicilnoj državi.

Međunacionalno nepovjerenje i međunacionalna zatvorenost (distanca)

Međunacionalno nepovjerenje odnosno, uzimajući u obzir verbalizaciju ponuđenja tvrdnje, bolje rečeno neka vrsta „razočarenja“ u iskazivanju međunacionalnog povjerenja je nešto prisutnije kod Hrvata, Srba i Bunjevaca. Naime, trećina Hrvata (31,1%), isto toliko i Srba (31,6%) te 28,8% Bunjevaca se slaže s tvrdnjom da otvorenost i iskrenost prema drugim nacijama koji puta donosi više štete nego koristi. S ovom se tvrdnjom slaže 12,9% Mađara i 16,9% Jugoslavena. Upravo učešće relativno značajnog broja Srba i Bunjevaca i manjeg broja Jugoslavena u izražavanju ove vrste međunacionalnog nepovjerenja je doprinijela tome da se ona ne nalazi u sadržaju latentne strukture nacionalne političke svijesti karakteristične za Hrvate i Mađare.

Veoma mali broj ispitanika izražava međunacionalnu zatvorenost odnosno distancu u smislu tvrdnje da ne bi trebalo zasnivati nacionalno mješovite brakove. Nešto više Hrvata (17,1%) i Mađara (12,9%) nego li Bunjevaca (6,8%), Jugoslavena (1,3%) i Srba (7,6%) izražavaju ovaj vid međunacionalne distance. Ipak, te razlike među pripadnicima različitih nacionalnih skupina nisu u toj mjeri velike da bi bile u sastavu latentne strukture nacionalno političke svijesti karakteristične za Hrvate i Mađare.

Očito je, dakle, da međunacionalno nepovjerenje i međunacionalna zatvorenost „na terenu“ nisu oni politički momenti koji generiraju nacionalno manjinsku političku potrebu za raznim vidovima autonomije.

Važnost humanitarne djelatnosti nacionalno političke stranke

Neočekivano veliki broj ispitanika se slaže s tvrdnjom da politička stranka nacionalne manjine mora iznaći načina da materijalno po-

maže siromašne slojeve svoga naroda preko humanitarnih organizacija. Važnost humanitarne djelatnosti nacionalnoj političkoj stranci pridaje 81,5% Hrvata, 73% Mađara, 71,8% Bunjevaca, 71,5% Jugoslavena i 62,0% Srba. Zahvaljujući ovako velikom broju građana svih nacionalnih skupina koji podržavaju socijalno-zaštitnu djelatnost nacionalne političke stranke, ova djelatnost ne formira strukturu specifične nacionalne političke svijesti.

Uporedimo li u kojoj mjeri ispitanici pridaju važnost socijalno zaštitnoj funkciji nacionalne stranke s druge strane, onda vidimo da oni prednost daju relevantan u koncipiranju političko propagandne strategije u predizbornim lokalnim aktivnostima. Izgleda da bi pružanje bilo koje vrste materijalne pomoći koju bi određena nacionalna politička stranka (i ne samo nacionalna) pružala svojim potencijalnim biračima bio međustranački najmanje konfliktan način vođenja predizborne političke propagande, jer ga, kao što vidimo, podržava većina građana svih nacionalnosti.

NEKE CRTE LIČNOSTI

Politička autonomija

Ispitanici koji su se nacionalno izjasnili kao Bunjevci najviše izražavaju „simptom“ političke autoritarnosti, a najmanje oni koji su se izjasnili kao Hrvati. Čak svaki treći Bunjevac ili 36,2% smatra da državne vlasti najbolje znaju što je dobro za narod i koji su njegovi pravi interesi te ih stoga treba u svenu slušati. Odmah iza Bunjevaca dolaze Srbi koji ovaj vid političke autoritarnosti izražavaju u 28,2% slučajeva. Mađari i Jugoslaveni približno slično (20,3% i 18,2%), a Hrvati u 12,4% slučajeva iskazuju „simptom“ političke autoritarnosti.

Tradicionalna autoritarnost

Tradicionalnu autoritarnost u smislu slaganja s tvrdnjom da je poslušnost i poštovanje autoriteta ono najvažnije što djeca trebaju u životu naučiti izražava iznenađujuće velik broj ispitanika različitih nacionalnih skupina. Oko tri četvrtine Hrvata (77,6%) i Bunjevaca (72,2%) te oko dvije trećine Mađara (65,8%), Jugoslavena (63,7%) i Srba (61,5%) iskazuje ovaj vid tradicionalne autoritarnosti.

Autoritarnost agresivnosti

Isto tako velik broj ispitanika izražava autoritarnu agresivnost verbaliziranu u tvrdnji da one koji krše pravila ponašanja treba strogo kažnjavati. Izuzetak su nešto u ovom slučaju pripadnici mađarske nacionalnosti. Simptom autoritarne agresivnosti iskazuje oko dvije trećine Hrvata (66,3%), Bunjevaca (72,9%), Jugoslavena (70,2%) i Srba (62,6%) te oko polovine Mađara (47,2%).

Očigledno je da postoji velika povezanost između iskazivanja tradicionalne autoritarnosti i autoritarne agresivnosti kod svih nacionalnih skupina osim kod Mađara koji su u svojoj autoritarnoj svijesti tolerantniji i „mekši“ prema prekršiteljima etabliranih socijalnih konvencija.

Konformistička autoritarnost

Bunjevci u najvećoj mjeri izražavaju „simptom“, kako smo ga ovdje nazvali, konformističke autoritarnosti. U 38,4% slučajeva se Bunjevci slažu s tvrdnjom da ne podnose ljude koji se ponašaju i misle drukčije od većine drugih ljudi. Odmah iza Bunjevaca dolaze Hrvati (29,0%), dok Mađari (17,2%), Jugoslaveni (19,8%) i Srbi (18,8%) u manjoj mjeri izražavaju crtu konformističke autoritarnosti.

Osnovna se razlika između Hrvata i građana koji su nacionalno izjasnili kao Bunjevci očituje u tome što je kod Bunjevaca istovremeno prisutnija politička autoritarnost s jedne i konformistička autoritarnost s druge strane. Drugim riječima, izgleda da „simptom“ političke i konformističke autoritarnosti kod Bunjevaca predstavlja jedan jedinstven autoritarni „sindrom“.

Nedostatak osobne kontrole

Okolo polovine Hrvata (55,1%), Mađara (50,0%), Bunjevaca (55,0%) i samo nešto manje Srba (43,8%) se slaže s tvrdnjom da čovjek danas ne može biti gospodar svoje sudbine, odnosno izražava nizak unutrašnji lokus kontrole. Jugoslaveni (33,8%) najmanje izražavaju ovaj vid socijalnog otuđenja.

Anomija

Da je društvo u kojem žive često gore od samog pakla smatra 49,5% Hrvata i 42,9% Mađara. Znatno manji stupanj ove vrste otuđenja iskazuju Bunjevci (27,5%), Jugoslaveni (27,3%) i Srbi (31,7%).

Nepovjerenje u ljude

Trećina svih ispitanika, bez obzira na nacionalno izjašnjavanje, izražava krajnje nepovjerenje prema drugom čovjeku, u smislu tvrdnje da čovjek danas nikome ne treba vjerovati.

Usporedimo li nalaze koji se odnose na izražavanje nedostataka osobne kontrole i anomalije onda možemo zamijetiti da su ova dva vida socijalne alijenacije u najvećoj mjeri povezana kod Hrvata i Mađara. Oko polovine Hrvata i Mađara istovremeno izražava logičan kauzalno-konsekventni slijed s time da je u ovom slučaju anomalnost antecedens nedostatka osobne kontrole. Kod Bunjevaca međutim imamo jednu na prvi pogled paradoksalnu situaciju da oni istovremeno imaju slab unutrašnji lokus kontrole i znatno manji

stupanj anomalnosti. Imamo li na umu sklonost Bunjevaca političkoj i konformističkoj autoritarnosti relativno lako ćemo proniknuti u prirodu psihološke logike ove „kontradiktornosti“.

Budući da politička autoritarnost ne dopušta kritički odnos spram nosioca državne vlasti, a konformistička autoritarnost ne dopušta akceptiranje kritičkih stavova adresiranih na nosioce državne politike, onda je sasvim logično da će se u jednoj takvoj autoritarnoj matrici razviti jedan apologetski i u izvjesnom smislu dogmatski stav o naravi društva u kojem pojedinac s tako internaliziranom autoritarnom matricom živi. Upravo zbog toga će Bunjevci u manjoj mjeri doživljavati društvo u nepovoljnijem svjetlu odnosno više nekritički. I ne samo to. Oni će biti u slabijoj mogućnosti da racionalno sagledaju svoj nacionalni status. Oni će stoga biti skloniji odbijanju svake pomisli o nacionalnoj osujećenosti ili pak manipuliranosti od strane države glede nacionalnih prava i nacionalno-povijesne identifikacije.

Ivan Hegediš

DADINA PRIČA

Kao da je nešto značajno odlučila. Sela je za sto i podbočila bradu ukrštenim šakama. Zglobovi prstiju su pobeleli od snažnog stiska. Započela je polako izgovarajući reč po reč:

– I radimo. To je naš jedini zadatak. No ja se bavim dugo upravo ovim problemom. Znae, rutinski rad u ovoj laboratoriji jednako je dosadan kao i vaše letenje na dužnosti. I meni su potrebne dugine boje i oštri zaokreti. Malo profesionalne vragolije. I nadošla sam da je to baš ovo područje. Nisam vam nikada pričala da sam stvorila virtuelnog čoveka pre petnaestak godina.

– Nemoj. Zato ti nemaš momka. Ups, izvini istrčavam po običaju – štrece se Borko i ugriže za jezik.

– U pravu si. To je bila mladost-ludost naučnika na početku karijere. Bila sam naivna kao što je to čovek neki put u stvarnosti. Nikakva razlika. Jedino što sam napravila kardinalnu grešku.

– Kako?

– Kada sam otkrila da virtuelni svet pruža bezgranične mogućnosti stvaranja, što do izvesne mere i sami znate, pomislila sam da mogu da stvorim idealnog čoveka, za sebe idealnog. Znae, u maštarijama mlade devojke vi realni niste mogli da pročete sa svim svojim felerima.

Počela sam sa stvaranjem na fiktivnom modelu da ispitam stvar. Posle sam mislila da ga materijalizujem. Nije bilo nikakve opasnosti po zajednicu jer bih radila sa unutrašnjim materijalom. Ali nedostajala je duša. Nedostajao je taj bogati kod za stvaranje sinaptičkih veza. Postavilo se pitanje po kojem modelu raditi. Mogla sam da se pretvorim u Hajd-Džekil sindrom i da počnem da seckam ljude po ulici prikupljajući materijal za kombinovanje. U krajnjem, to je bio moguć i realan put. Ali neizvestan. Posle dužeg eksperimentisanja, nadošla sam na mogućnost da ja budem model – zastala je da uzme vazduh ili da promisli do koje je mere uputno to naglo poveravanje. U prostoriji je zavladao muk. Fri i Borko su širom otvorenih očiju gledali u svoju prijateljicu. Nisu je takvu poznavali. Ili nisu znali značajan deo nje. Ianov prst je kao prst sudbine potresao njihove živote.

– Pošto sam ja u procesu stvaranja potpuno angažovana u virtuelnoj stvarnosti, kao rukovaoc procesa i njegov kontrolor, produžila sam korak dalje. Došla sam na ideju da svoj kod, kad je već prisutan, koristim kao osnovu za pokretanje procesa. To je značilo da potpuno prenošenje stvara klonu ali muškog, ako samo to promenim. Mislim, pol. Kada sam utvrdila da je to moguće, da postanem virtuelno muško, mogla sam da manipulišem i ostalim osobinama. Našla sam se, ne razmišljajući, u ulogu. Stvarala sam čoveka misleći naivno da stvaram boga za sebe. Gledaj me, gledaj, Fri – obraćala se zapanjenom prijatelju. Njena ravna dugačka kosa uokvirila je blede lice na kojem su se caklila dva plava oka.

– I vi muški maštate o boginji. Ali u zabavniku imate mogućnosti da stvarate svoje boginje u okviru ograničene matrice. Ja te zabrane nisam imala. I stvorila sam ga, virtuelnog.

– I, šta je bilo?

– Bio je lep, pametan i sve ostalo što mislimo o nekom u žaru prve faze ljubavi. Znao je samo mene, a bio je i stvoren po mojem kodu. Bila je to vatrena ljubav na prvi baji. Ne mogu reći na prvi pogled. Ipak je to bilo samo informacija. Ali kakva! – uzdahne ona – nastavi – Trajalo je to izvesno vreme. Ostajala sam sve duže na poslu. Sve dok nije nastupio pakao. Nisam mu prenela samo svoje osobine već i znanje. On se razvijao i u nauci. Postao je nezasić i tražio je sve više. Na kraju je shvatio da je skućen u svojoj virtuelnosti tražio od mene da ga materijalizujem. Malo je nedostajalo da to radim. Na svu sreću, osetila sam da ima nešto satansko, zlo u toj njegovoj nameri. U stvari on je skoro potpuno ovladao mnome, ednog dana, posle žestoke svade oko neke banalne stvari puklo mi

je pred očima. Ne odmah, već kasnije kada sam se udaljila od njega. On je hteo da ovlada i vama. Celom kupolom. Kada sam sama u svojoj sobi mogla da promislim o svemu, odluka se ponudila sama. Što sam stvorila treba da uništim. Rascepila sam se. Razbolela. Bila je to velika moralna dilema. Naučena sam kao i vi da gradim, da stvaram i pre svega, da čuvam stvoreno. Sada je nešto trebalo rasturiti, razbiti do poslednjeg atoma, do poslednjeg matematičkog iskaza. Bila sam u groznici skoro dve nedelje, nesposobna za rad. Sećate se te moje bolesti?

Niko nije znao šta mi je. Kada sam došla malo sebi, jer za to vreme nismo kontaktirali, smislila sam plan. Dala sam operaterima nalog za brisanje određenih particija na mojim datotekama. To nije bilo ni potpuno uništenje niti moje direktno angažovanje. Bio je to alibi. Kada su oni to učinili ne znajući o čemu se zapravo radi ostali su samo fragmenti u kojima se mogao prepoznati deo mene i ništa više. E, sebe sam mogla da izbrišem iz baze podataka jer to nije bilo ubistvo. Ja sam živa i evo me tu. Ali ostala je duboka belega, ožiljak koji se može i videti kada bi neko mogao da me pogleda iznutra. Ja sam to krila, i od vas, sve do sada. Bio je to težak teret. Mogu vam reći da sam ga upravo zbacila sa svojih pleća. Hvala što ste me saslušali – začuta.

– Zato postoje prijatelji Dada – reče Fri i zagrlje je.

– Nisam znala do koje mere je prijateljstvo moguće.

– Do neba, ako postoji – pridruži im se Borko u zagrljaju.

Trojka je izvesno vreme stajala nepomično. Bili su duboko potrešeni ispovešću Dadinom. Ali bogatiji. Osećaj da su prožeti vrednošću kakvu do tada nisu osetili širio se i zahvatao svaki njihov damar, svaku žilu. Znali su da je nastupila velika promena. Kao da su bili ključni igrači u nekoj strašno važnoj utakmici u kojoj je jedini ulog pobjeda. Oni su ti koji nose pobjedu u sebi.

– Momci, čeka nas posao – trglja se prva Dada. – Imam veliku tremu, moram vam priznati. Ali sam sigurna u uspeh. Vi ste tu da mi pomognete. Radićemo ovako. Vas dvojica ćete biti potpuno prisutni u celom procesu. Fri mi treba zbog upoređivanja i kontrole jer je sasvim izvesno direktan potomak Ianov. Ti Borko, svojim glupiranjem možeš da rasteretiš atmosferu u radu.

Salim se. Imaš, u stvari, vrlo ozbiljan zadatak. Treba da kontroliš mene.

– Kako ja?

– Jednostavno. Ne obraćaj uopšte pažnju na stvaranje lana. To će ti zbog radoznalosti biti najteže, ali potrudi se. Prati samo mene. Ako primetiš da se bilo šta sumnjivo dešava upozori nas. Sumnjivo je to da može da se desi da omanem i uključim sebe u matricu. To ne sme da se dogodi. Neću da napravim ponovo istu grešku. Ako se to dogodi nema lana. Dobićemo neki hibrid Ian-Dada koji nije ono što hoćemo.

– Uh, utera mi strah u kosti. Ovo postaje ozbiljno. Deco ja ću se usrati od straha – tresao je Borko noge karikirajući svoj stvarni strah.

– Malo odgovornosti u tvom životu osim leta u vazduh i leta na žene. Čovek muva sleće na govno – raskrivi stvar Fri opisujući luk iznad glave imitirajući sletanje muve na dlan.

– Govno si video, to znam. Ali tvoja muva je virtuelna, pazi s njom da se ne zaljubiš tragično.

– Nema problema, zvaćemo Dadu da nas oboje izbriše. I tebe i mene moja nesretna ljubavi. Muvo moja virtuelna.

– Baš ste šašavi vas dvojica. Valjda vas zato i volim – povede ih Dada u laboratoriju.

(Ulomak iz rukopisa romana „Kupola“)

Tomislav Žigmanov

DOBRO, BESMRTNOST I DUŠA U PLATONOVOJ „GOZBI“

Već i samo letimično pregledanje sadržaja Platonovih spisa ukazuje na činjenicu da gotovo nema niti jedna njegova djela u kojemu nisu prisutni različiti sklopovi motiva, viševrsni odnosi i uloge duše u praktičkoj dimenziji čovjekova života. Takvo stanje stvari, u kome se događa višestruko povezivanje ideje duše i korpusa praktičkog i, u kontekstu toga, „inzistiranje” na njezinoj besmrtnosti, nosi u sebi nebrojeno pitanja koja će se protezati tijekom cijele povijesti etike (teorijske refleksije fenomena moraliteta) kao jedan od njenih najznačajnijih problema. Naravno, ova kratka radnja neće moći iznijeti na vidjelo cjelokupno rješenje koje Platona daje glede pitanja odnosa duše i etike, već će se usmjeriti samo na dijalog „Gozbu”, te prikazati kako se odnošenje ideje besmrtnosti duše i etike u ovom djelu očrtava.

Da oprisućenjem moralne vrijednosti dobro (1.), stanje čovjeka postaje istovjetno sa sretnim za dijaloge iz Platonovog „zrelog” perioda, pa tako i za „Gozbu”, više nije prijeporno.

Naime, on u ovome dijalogu, u kojemu se inače rasvjetljava bit fenomena ljubavi, do krajnjih konzekvencija izvodi značenjsko jedinačenje pojma dobro sa srećom. „Zato što imaju dobrotu (...) srećni su oni koji su srećni” (2.), veli uz odobravanje Sokratova sugovornica Diotima. Ili, kako to na jednom mjestu kasnije još radikalnije pojašnjava radi posjedovanja onoga što jest dobro (a time ujedno i osiguranja vlastitog stanja sreće) „ljudi su gotovi da dadu odrezati i svoje noge i ruke ako im se čini da su im njihovi sopstveni udovi štetni; jer svima njima (...) nije uživanje to što je nešto njihovo, osim ako neko svojim vlasništvom zove samo ono što je dobro, a tudim ono što je zlo (podvukao T. Ž.)” (3.).

Ovim se, dakle, određenjima Platon do sada najizravnije distancirao i od značenja dobra kao korisnosti (što vrijedi za „prelazne” spise „Menon” i „Hipija veći”) i od značenja dobra kao zadovoljstva (što vrijedi za dijalog „Protagora” i, djelomice, za „Gorgiju”), kao onih primoravajućih razloga koji treba da pokreću čovjekovu praktičku djelatnost i, na drugoj strani, kao sredstava za postizanje krajnjeg etičkog cilja. Naravno, oba će i dalje figurirati u procesu razložanja praktičkih postupaka, osobito argument „radi koristi”, ali kao argumenti manje važnosti i slabije snage u usporedbi s razlogom „radi sreće”.

Kako se, međutim, u „Gozbi” pojašnjava sam proces dolaženja do posjedovanja, tj. do oprisućenja u i kod čovjeka onoga što jest dobro? Platon drži da je u osnovi čovjekova procesa praktičkog „uvlačenja” u život moralnih normi žudnja. Ovaj najosnovniji oblik temeljne nastrojenosti čovjeka za nečim, kada se usmjeri k osvajanju postulirane vrijednosti dobro, Platon imenuje kao ljubav. Dakle, ono čovjekovo nastojanje koje je usmjereno samo k tom „obliku” ima pravo rabiti opće poznate, ali po Platonu nedovoljno točno određene, nazive „i ljubav, i ljubiti, i ljubavnik” (4.). Jer, na koncu, očitovanje ljubavi, te jedine istinske i prave žudnje čovjeka, ni ne teži drugome do li „na to da joj uvek pripada ono što je dobro” (5.). Ovo „uvijek” u procesu ostvarenja žudnje znači da Platon čovjeku pripisuje i određenu immanentnu svrhovitost u moralnom procesu, koja je onda kao takva temelj etičkog habitusa čovjeka, preko koga će se dodatno težiti k osiguranju nužnosti izvršenja na trebanju počivajućim moralnim zadaćama. (6.)

Od velikog značaja za razumijevanje problema Platonove etike i njegova učenja o besmrtnosti duše (7.) jest i činjenica što se ljubav kao žudnja za dobrim ujedno pokazuje i kao žudnja za onim što jest besmrtno. Štoviše, ta veza, po Platonu, počiva na zakonu nužnosti. Naime, iz njega slijedi da onaj tko oprisućenjuje dobro postaje i besmrtan. Čovjek kao biće koje se mijenja i koje vremenom skončava upravo preko ljubavi kao žudnje za dobrim ima i mogućnost participiranja na onome što jest „vječno i besmrtno”, jer, kaže Platon, „nužno je žudeti besmrtnost zajedno sa dobrim” (8.).

No, na koji način čovjek to dobro, a time i besmrtno, oprisućenjuje? Razumijevajući čovjeka kao biće mogućnosti, koje je iskazao preko metaforične predstave njegove immanentne trudnoće, Platon

smatra da iznošenje i ostvarenje te potencijalnosti ide putem učinka samog aktivizma čovjeka u procesu osvajanja onog zadatog, što je iskazao jednom drugom metaforom – metaforom radanja. Drugim riječima, budući da je čovjek „trudan” (a time se kaže i da je on biće ne nužnosti već slobode!) on može, zahvaljujući upravo toj svojoj značajki, prijeći granicu vlastite smrtnosti, te u i kroz proces radanja za sebe zadobiti vlastitu besmrtnost. Dakle, besmrtnost čovjek oprisućenjuje na način zadobivajućeg osvajanja (9.). Naravno, zbog same činjenice dualizma čovjeka taj se cilj zadobivajućim osvajanjem može realizirati kroz četverostruki odnos: (a.) preko i putem dvaju tijela, (b.) preko i putem odnošenja tijela i duše, (c.) dvostranim odnosom duše i duše, kao i (d.) samoodnosom jedne duše. (10.)

Međutim, sve to vrijedi uz općenitu opasku: sudjelovanje smrtnog dijela čovjeka (tijelo) različito je u procesu zadobivajućeg osvajanja besmrtnosti od samog besmrtnog dijela (duše). Naime, tjelesni dio, i to ne samo čovjeka (jer Platon pojašnjava to i na primjeru životinje), ulazi u „predio” besmrtnosti realiziranjem pripadne mogućnosti biološke reprodukcije. Konkretna posljedica procesa biološkog radanja, u kome je također vrsta žudnje ljubav, jest da ono biće koje se mijenja procesom vlastitog starenja (promjenljivost mu je, dakle, glavna značajka) ostavlja iza sebe in infinitum, „druga nova (bića, op. a.) kakvo je i samo bilo” (11.), što zapravo osigurava samo sudjelovanje u besmrtnosti vrste, a ne i vlastito stanje besmrtnosti.

Isto tako, druga mogućnost sudjelovanja u besmrtnosti koju Platon priznaje, a prisutna je u helenskim učenjima o besmrtnosti i u ranije doba, jest čovjekovo „socijalno preživljavanje u poštovanju koje mu zajednica ukazuje slaveći njegovo ime i živim pamćenjem nakon njegove smrti” (12.). To se postiže ostvarenjem ljubavi prema slavi, koja se najčešće očituje kroz (a.) junačka djela, (b.) „potomstva” u vidu umjetničkih djela, što vrijedi za Homera i Hezioda, ili pak, navodi Platon, (c.) državnička djela koja imaju trajnu vrijednost, kao što su Likurgova ili Solonova. (13.) Dakle, ova vrsta besmrtnosti stječe se određenim djelom koje je „dovoljno snažno da se odupre opštem zakonu zaborava” (14.).

Ali na koji, pak, način besmrtni dio čovjeka, duša, sudjeluje u besmrtnosti? Platon drži da duša u besmrtnosti kvalitativno drukčije sudjeluje. Štoviše, kod duše se ne radi o tome da ona sudjeluje u besmrtnosti već ona besmrtnost stječe kao vlastito stanje. Jer, Platon, jednako kao i tijelu, i duši pripisuje immanentnu potencijalnost preko metafore trudnoće, a proces se ostvarenja te potencijalnosti također metaforično određuje kao radanje. Oni koji su „trudni” u duši, veli Platon, „naginju onome što duši dolikuje i da začne i da rodi” (15.). Što je to što je „dolično” samo trudnoj duši prvo u začinjanju, pa poslije i u radanju? Dva su, po Platonu, osnovna momenta: prvi je spoznaja, a drugi je proces radanja vrlina. (16.)

Javljujući problem na što treba da se ta i takva spoznaja odnosi, tj. gdje će se ono začeto i kako roditi, te dvojbu koju nameće postojanje više različitih vrlina, Platon razrješava određenjem da „ponajveće (...) i ponajlepše saznanje jeste ono koje se odnosi na uredenje gradova i stanovanje, a ime mu je razboritost i pravednost” (17.), čime on, zapravo, daje primat socijalnoj dimenziji etike koja se kao takva realizira u kompleksnom odnošenju samo s drugima.

Immanentna se „bremenitost” duše, dakle, realizira u odnošenju s drugima i to kroz, tvrdi Platon, medij ljepote. Naime, putem nje čovjek ostvaruje radanje, bilo tjelesno bilo duševno. Dakle, u procesu „saobraćanja” preko ljepote s drugima čovjek može jedino iznijeti svu potenciju svog „trudnog” stanja – „roditi” vrlinu. Sam, pak, proces saobraćanja čovjeka s drugima kroz ljepotu (a sa ciljem zadobivajućeg osvajanja besmrtnosti – da bi i postalo ono što se zahtijeva: „pravi put” realiziranja trudnoga u duši sa sebi „doličnim”) ima strogo propisani stupnjevit i evolutivni karakter.

To je Platon zorno prikazao svojom čuvenom ljestvicom kvalitete odnošenja s drugima i spram drugih, koja je također i točno vremenski proračunata, a ima sljedeće nužne momente. Naime, ono za-

počinje ostvarenjem žudnje za „lijepim tijelima“, zatim nastavlja pohod za ljepotom sviju tijela. Nakon toga, „Ljepotu u dušama ima smatrati dragocenijom od lepote na telu“ (18.), te uvidjeti ljepotu u „poslovima i običajima“. Do svega ovoga „trudnik“ teško dolazi sam i Platon drži da u tome treba postojati „vođa“, koji ga u sljedećem koraku vodi „k naukama da vidi ljepotu nauka“ (19.). Posljednja stepenica u hodu realiziranja bremenitosti duše jest otkrivanje „čudesne lepote“ – same ideje lijepo – „ono što je samo po sebi i sa sobom jednovrsno i večno“ (20.). Time je, na koncu, odnošenje duše spram drugih postalo „dolično“. To kazuje i da je duša slično biće s idejama, a prikazani gradirani put je način za zadobivajuće osvajanje (postuliranog oblika) besmrtnosti duše.

Zaključimo: zadobivajuće osvajanje besmrtnosti od strane duševnog dijela pretpostavlja spoznajni preduvjet (moment „začinice trudnoće“), koji iznosi u obliku propisivanja osnovna sredstva (sistem vršina) za proces rađanja, a koji se odvija oprimjenjivanjem tih postuliranih vrijednosti (vršina) u odnošenju s drugima. Jedino na taj način se kao zadata besmrtnost (dobra) za trajno oprisutnjuje. Jer, kaže Platon, „ko je rodio pravu vrlinu i othranio je, tome pada u deo da bogu postane mio, i ako i kome drugome čoveku pada udeo da bude besmrtn, to pada njemu“ (21.).

Bilješke:

(1.) Dobro je, naime, najapstraktnija vrijednosna kategorija koju srećemo u moralitetu ne samo kod Platona, i kao takva je „podložna“ velikom rasponu različitih oblika značenjskog usadržanja. Pored toga, vrijednost dobro figurira u svim etičkim traktatima na ove načine: (a.) ono je cilj kojemu se teži (dobro kao moralna vrijednost); (b.) ono je razlog da se postulirani cilj ostvari (dobro kao zasniavajući argument); (c.) dobro je nagrada koja slijedi nakon ostvarenja cilja (dobro kao prateća konzekvenca moralne radnje); i (d.) ono je sredstvo za postizanje krajnjeg cilja (dobro

kao argument nižeg i trenutnog opravdanja ostvarenja). U ovom pogledu dobro se razumijeva, u ovisnosti od konteksta, u jednom od ovih svojih funkcionalnih oblika.

(2.) Platon, „Gozba“, BIGZ, Beograd 1983, str. 74

(3.) Isto, str. 75

(4.) Isto, str. 75

(5.) Isto, str. 75

(6.) Ovaj problem će se opširnije rješavati u „Dežavi“.

(7.) Sama činjenica besmrtnosti duše u Platonovim spisima iz ovoga perioda nije prijeporna, premda se u „Gozbi“ ona ne problematizira već se samo pretpostavlja. Mi je, međutim, promatramo i u kontekstu njezina stjecanja. Naime, u Platonovoj etici činjenica besmrtnosti duše opstoji na dva različita načina: (a.) ona je osnovni moment, porođ svijeta ideja, u procesu zasniavanja moraliteta; (b.) njena besmrtnost ima postulirani kvalitetu koja se mora oprimjenjivanjem vršina za vrijeme ovostranog života steći. Drugim riječima, vlastitost se besmrtnosti teži sa ciljem da se ona živi prije svega kao dobro, u stanju sreće.

(8.) Isto, str. 76

(9.) Ova sintagma kazuje dva bitna elementa u stjecanju dobre besmrtnosti: ona se **zadobiva** zahvaljujući aktivizmu čovjeka u procesu stalnog ostvarivanja postuliranog moralnog djelovanja. Ona se, dakle, **zadobiva osvajanjem** moralnog cilja.

(10.) Ova četverostrukost odnošenja kazuje da se **stjecanje** besmrtnosti ostvaruje (I.) putem biološke reprodukcije, (II.) vođenjem života koji se ravna uputama duše, a ne tijela; (III.) duša će kroz odnos sa sebi sličnima (druga duša) osigurati neophodna sredstva za ostvarenje besmrtnosti; a (IV.) samoodnos duše predstavlja nužan uvjet za to: znanje u obliku refleksije, jer samo nakon toga može biti govora o tome što valjano treba činiti.

(11.) Isto, str. 77

(12.) V. Jeger, „Grčke ideje o besmrtnosti“, članak u časopisu „Istočnik“, br. 11/12, Društvo Istočnik, Beograd 1994., str. 35

(13.) Platon, nav. dj., str. 79

(14.) V. Jeger, nav. čl., str. 56

(15.) Platon, nav. dj., 78

(16.) Određivši, dakle, prius spoznaji kao onom začinjućem momentu u procesu zadobivajućeg osvajanja besmrtnosti, Platon i preko ovoga slučaja ostaje vjeran intelektualističkoj poziciji učitelja Sokrata u pogledu etike.

(17.) Isto, str. 78

(18.) Isto, str. 79

(19.) Isto, str. 80

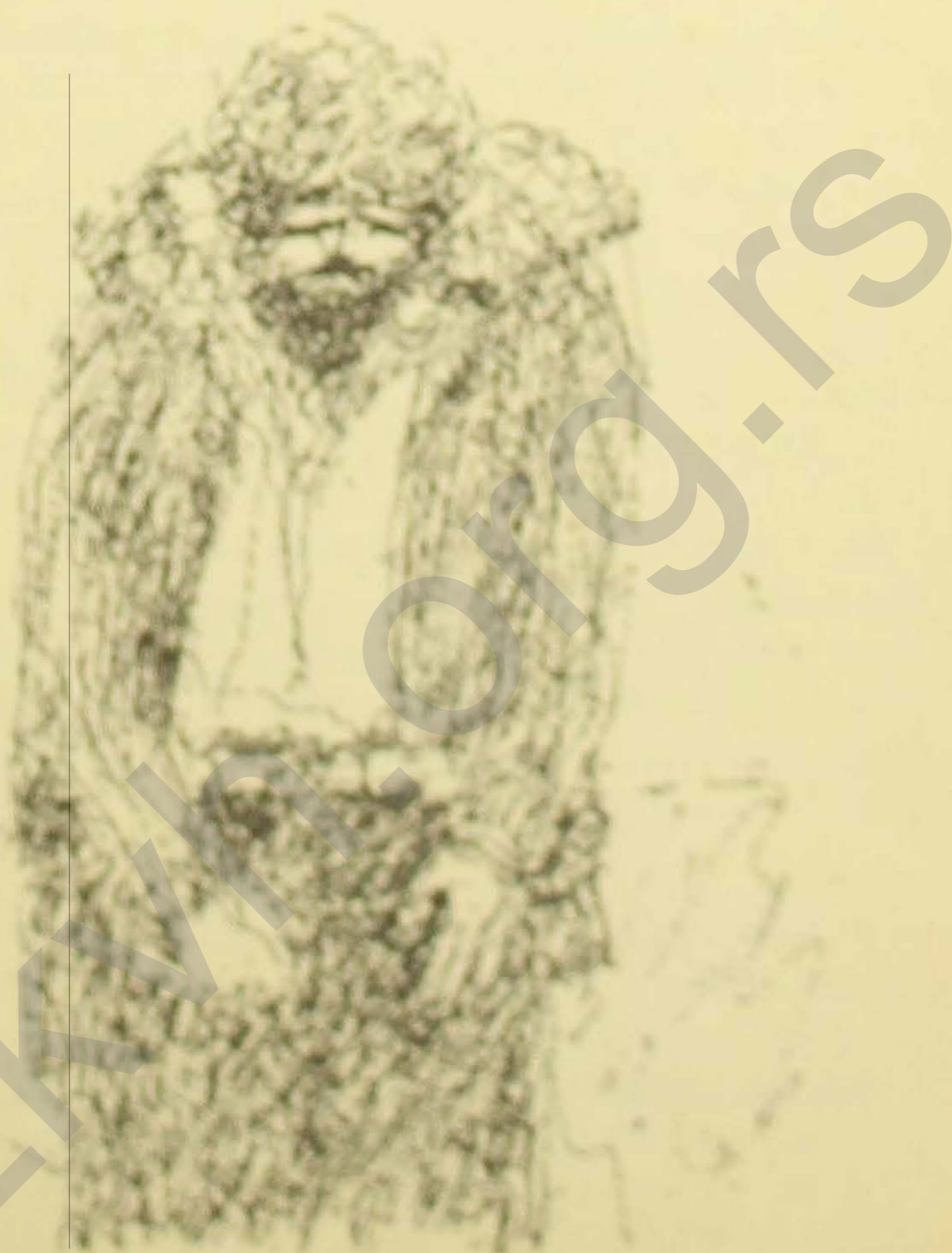
(20.) Isto, str. 80. Ovu „nužnu“ hijerarhiju vrijednosti nužno prati i temporalna sukcesija spoznajnog sazrijevanja čovjeka. Najviše ostvarenje žudnje jest spoznaja ideje ljepote, koja, budući da je opuštena prava bit stvari, uvjetuje ostvarenje na trebanju postavljenog djelovanja. Na taj način svijet ideja, dakle, predstavlja uzor onom moralnom.

(21.) Isto, str. 81

ni smrt nije jedna

po svakoga od nas
druga smrt dolazi
ima naše lice
dok srcu prilazi
osmeh joj je isti
dok zove u tamu
ko da sami sobom
igramo tu dramu
po sebe smo došli
sami usred buke
i hvatamo svoje
ohladene ruke
zar smrt mi smo bili
celoga života
zar je ona naša
poslednja lepota
krećemo u susret
sebi i svom licu
na prsa nam spušta
tešku ogrlicu
zagrljeni dvojniki
sa nama sad hoda
do stiksa i ostalih
bezimernih voda
po svakoga druga
lična smrt će doći
stisnuta sa njome
zlatnim mostom proći
ispod nas se zemlja
sa mesecom vrti
koliko je nas
toliko i smrti
verovatno

Marija Simoković

Andrija Kopilović

TOLERANCIJA – SUŽIVOT – EKUMENIZAM

Živimo u vremenu koje je povijesno opterećeno. Malo koje vrijeme u povijesti može u tako kratkom periodu donijeti toliko promjena, dramatskih sukoba i nerješivih problema na stol kulture, društva i politike kao ovo naše stoljeće. I ne samo da je čovjek opterećen brzinom promjena, koje nisu uvijek u pravcu njegovog rasta nego često zarobljavanja... Takvo vrijeme iziskuje i jedan teološki pristup vrednovanja i vremena i događaja u njemu.

Vrijeme koje je čovjeku ponudeno da kroz njega prode, ponudeno je sa zadatkom. Čovjek naime, nije biće koje bi moglo proživjeti život a ne dati odgovor na pitanje u što ga je utrošio. Život mu je darovan, a životni zadatak predložen. Stvoritelj, imajući u vidu datosti kojima obdaruje svakog pojedinca, kao neponovljivu jedinku, svakome daje i mogućnosti da sebe ostvari tako kako je stvoren. Ako toga stvoritelj ne bi ponudio stvorenju, bio bi nepravedan. Teologija stoga prihvaća s najdubljim uvjerenjem da je svačiji život neponovljiv, jedinstven i osmišljen, ali jednako tako tvrdi da je svačiji život planiran, ali ne determiniran, nego pozvan na suradnički odnos sa Stvoriteljem. Stoga je pitanje vremena: koje je to naše vrijeme?, a odgovor je uvijek: **ovo u kojemu živimo**. Za osobu koja je svjesna tih kategorija ne može se reći „da mi je živjeti u neko drugo vrijeme, ostvario bih sebe”. To je kontradikcija. Tvoje vrijeme, moje vrijeme je ovo vrijeme u kojem živimo ovaj neponovljivi život. I radi toga je za mene moje vrijeme za mene **najoptimalnije vrijeme**, jer se u njemu ostvarujem ja. Kada se gleda u tom teološkom razmišljanju vrijeme kao zadatak i život kao zadatak, onda se za ovakva teška vremena pronalaze i teološki putevi da ih možemo tako živjeti; da ostvarimo svoj životni put, a ne ukrštamo sa tuđim životnim putem. Stoga ovom kratkom razmišljanju donosimo tri teološke kategorije: tolerancija – suživot – ekumenizam.

Tolerancija

Kršćanstvo je u povijesti po svojoj naravi vjera koja naviješta toleranciju kao krepost. Naime, ako priznajemo neponovljivost svake osobe i svakog vremena, onda moramo priznati i nužnost različitosti i raznolikosti. Prihvatiti drugoga drugačijim i drugim nije lako. Skloni smo uokviravanju, pojednostavlivanju, grupiranju, selekciji, pa onda i odbacivanju drugih i drugačijih po nekim unaprijed pripremljenim kategorijama. Međutim, baš ta činjenica i ta opasnost čovjeka današnjice mora potaknuti na razmišljanje da je drugi zato što je drugačiji za njega izvor obogaćenja, a ne osiromašenje. Ako sebi prisvaja prava biti i **ostvarivati se**, onda nužno to pravo mora priznati svakoj osobi pored sebe. Često se isprepliću prava i dužnosti do te mjere da mogu dovesti do konfrontacija – kad god se ta prava i dužnosti tumače krivo. Opet je pozvana tolerancija da razriješi taj sukob, dajući prostora i vremenu u mogućnosti prihvaćanja, makar ne i odobravanja, ponekad krivog ostvarivanja prava i dužnosti sve do one mjere do koje ne dolaze u pitanja osnovna ljudska prava iza kojih stoji božanski autoritet. Tolerancija nije kompromis, nego je etički stav prihvaćanja, pa i podnošenja onih koji su drugačiji i koji su drugi. Motiv koji etički hrani takav stav čovjeku dobre volje omogućuje hrabrost biti čovjek, tim više što se više izdiže i šire pruža prihvaćajući više različitosti i veće bogatstvo, a ne sudeći, a napose ne osuđujući drugog samo zato što je drugačiji. Tolerancija postaje, dapače, moralna kategorija, koja vjernika čini bogoobličnim, jer Bog ne da čovjeku vlast da sa žitom čupa i kukolj, nego ostavlja sve za vrijeme žetve koja je pridržana jedino poznavajući čovjeka Bogu; da on razdvoji kukolj od pšenice. Tako je u ovom vremenu napetosti i sukoba tolerancija moralni put kršćanina ka nadgradnji veće kategorije.

Suživot

Suživot je također moralna kategorija za vjernika, jer „dirigira” njegov odnos sa drugima i drugačijima, ali ne samo u vidu podnošenja i strpljivosti, nego poticaja na suradnju. Katolička crkva je na II. Vatikanskom saboru vrlo jasno progovorila o kategoriji suživota i suradnje sa svim onim što se nudi za opće unapređenje čovječanstva,

a što je vrednota bilo odakle dolazila. Naime, vrednota je uvijek pozitivna i čim bi postala negativna prestaje biti vrednota. Zato je kršćanin pozvan da daje svoj doprinos unapređivanju svih vrednota koje ovaj svijet izgrađuje u savršenije i bolje društvo. Napose to čini u odgovoru na tjeskobna pitanja smisla života i izgradnju savjesti; izgradnju prave ljudske zajednice u doprinosu izgradnji mira i zdravog društva i napose u posvećivanju ljudskoga rada kao sredstva ispunjenja poslanja života. Suživot je, dakle, aktivna etika kršćanina gdje suraduje s onim koji su možda i izvan Crkve, ali putuju istim životnim putem i izgrađuju isto društvo – da u suživotu obogaćujući vrednotama jedni druge unapređuju opće dobro svih ljudi. I opet to nije kompromis, nego istinsko vrednovanje i unapređivanje različitosti, osvajajući potpunu autonomnost vlastitim područjima znanosti, kulture i politike.

Ekumenizam

Ekumenizam, koji je postao normativan za katolike na II. Vatikanskom saboru, definira vrhunac suživota s ostalim kršćanima koji baštine i vjeru i milosni život Kristov. Načela kojih se katolički ekumenizam pridržava su:

1. Ponajprije svi pokušaji da se uklone riječi, sudovi i djela koji ni po pravdi, ni po istini ne odgovaraju položaju drugih kršćana, pa otežavaju uzajamne odnose s njima. Dakle, treba ukloniti nejasnoće koje dovode da nerazumijevanja.

2. Voditi dijalog sa svim kršćanskim zajednicama, među vrsno upućenim stručnjacima u kojima svatko dublje izlaže nauku svoje zajednice, jasno pokazuje njezina obilježja. Takvim dijalogom svih stječu se istinitije spoznaje i pravičniji sud o naučavanju i životu jedne i druge zajednice. Oni postižu suradnju služenja što iziskuju opće dobro svih kršćana.

3. Svi preispituju svoju vjernost Kristovoj volji glede Crkve, te se, kako i treba, odlučno laćaju oko posla obnove i reforme. Tako ekumenizam postaje teološki postulat kršćanske svijesti i moralna obaveza da Crkva zasja pred svim u onoj istinitosti koju je baštinila od Krista.

Te tri kategorije su svakako doprinos našem vremenu da živimo više svjesni koliko smo jedno drugom potrebni na zajedničkom putu i zajedničkoj odgovornosti za ovaj svijet koji mi izgrađujemo i za kojega ćemo mi odgovarati.

Jezeru

*Kako bi bilo dobro napisati roman s 14 godina
Hoću li ga ikad napisati pročitati tiskati štampati
Kako bi bilo lijepo napisati roman s 14 godina
Jer tada već nisi dijete a nisi još ni čovjek zreo
Kako bi bilo avanturistički napisati roman s 14
Malo ljubavi o ljubavi zaljubljanju događanju avanturama
Napisati roman s 14 godina kao švigar kad pukne i prasne
U čigrastim prstenovima s 12 prijatelja vršnjaka
Kako bi bilo dobro napisati roman s 14 godina
O putovanju od Subotice Vojvodine Vinkovaca Zagreba do
Plitvica*

*Kad bi bilo dobro a zašto se ne napiše taj roman
Makar s 15 godina ako se ne može s 14 godina
Makar s devetnaest godina ni onda nije kasno ni kasnije nije kasno
Ali s devetnaest nisu me već zanimala jezera:
Zato što sam s 14 godina odista napisao roman o dva jezera
I pohranio na tavanu tri školske teke sveske u veliki sanduk
I od tada stalno mislim kako bi bilo dobro napisati roman
s 14 godina o Paličkom i Plitvičkim jezerima
a ono vidi – sjetih se – roman napisan čuči u sanduku
za brašno i čeka da ga očistim od brašna i prašine i objavim*

Petko Vojnić Purčar

(Iz neobjavljene zbirke pjesama „Atlantik bez Atlantide”)

Noć na Paliću

Muzika!

Ona nas uvek uveseljava.

Kompozitori?

Pisali za nas, zbog sebe, jer su je čuli kroz vene da bi je preneli na notne linije i dočarali nam opojne tonove koji su nosili noćima, danima ih osluškujući u vlastitim snovidenjima.

Uživajući u intrpretacijama njihovih dela, prepuštajući se opojnim tonovima i čarolijama koji nas nose u maštanjima pretačemo ih u naša snovidjenja.

A komponovati?

Moralisu komponovati radi sebe samih, jer nisu mogli više slušati i nositi note u sebi. Njihove sudbine i hodoljublja, kroz sličnosti različite, uz tonove muzike koju su čuli u sebi, mi danas slušamo. Za života kinjeni, a nakon njega poštovani! O tome svedoče biografije Mocarta, Baha, Betovena, Geršvina...

U nekim razmišljanjima o toj sudbini kompozitora gotovo da je moguće napraviti usporedbu, pa da se dobije zajednički pokazatelj. **Bili ste uistinu talentovani, sjajni kompozitori i izvođači. VAŠA MUZIKA je deo nas; danas uživamo slušajući je.**

U svemu tome jedna tuga: muzika ostane, ime ostane, pa i notni papiri. A grob se zaboravi, pa ni cvetak na njemu da nikne. Uostalom, zar nije takav taj veliki Beč i mali Salzburg a još veći Mozart? Zahvaljujući njemu, danas prave čokoladu za decu povodom njegovog jubileja rođenja ili smrti. Održavaju se koncerti, svira njegova muziku, koju prenosi čitav svet. Isti taj veliki Beč ne zna gde je njegov grob! Podosta je ovak-

Amboas Pere Hajo

Podvikuje bunjevačka vila
je obična roštilja kralja.
Oj, Bunjevče, probudi se sada,
Staro kolo Subotice grada.

Neke se ma da nas mnogo ima,
Ko nas poma, taj nas i poštuje;
Dodi smo posroma mladih,
Sve će sada vila rad poruka.

Prerada teksta:
Blaško H. Vojnić

vih primera u svetu; za čudo i kod nas u Subotici. Kako?

Tamburica, sinonim opojne tanane Bačke ustalasane ravnice, kao klasje na vetru. Uvek nas uveseljava.

Tumbas Pere Hajo, subotički Mozart! Ko bi znao sudbu svih njegovih notnih beleški? Možda to ima negde i sačuvano. Nešto malo je ipak sačuvano u jednoj knjižici iz godine 1959. koja se zove "Noć na Paliću" u kojoj se nalaze kompozicije Tumbasa Pere Haje i Josipa Stantića (odgovorni urednik: Marko Peić i Lazar Merković, materijal prikupio i tehnički uredio: Pavle Rudinski, korektor: Zora Spahić, naslovna strana: Pavle Petrik, izdavač: Poslovnica za kulturno-umetničke priredbe Subotica).

Pokušavajući naučiti, uvežbati i svirati kompozicije Tumbasa Pere Haje na njegovom instrumentu, tamburici, nisam baš, samom sebi, bio uspešan interpretator. Mnogo je teško: dvoglas, snizilice, povisilice, osmine, šesnaestine, pauze, ponavljanja...

Kao muzičar amater uverio sam sebe da nisam baš uspeo. Treba puno vežbati. No, melodije su lepe i, doskora bile tu i tamo slušane, a možda će i od skora, listajući ovo malo meni poznatih Hajinih kompozicija. Ređaju se naslovi: "Noć na Paliću", "Subotice, varošice bila", "Podvikuje bunjevačka vila", "Subotičko bunjevačko kolo", "Perino kolo". Posle tog neke od prikupljenih narodnih melodija koje je on obradio obilazći subotičke salaše, kao što su "Kad zasniva...pisma", "Kolo igra, tamburica svira",

"Čuj, Bunjevče, veso glas", "Momačko, keleruj i divojačko kolo", "Rokoko", "Igrala bi dere" i "Tandrčak kolo".

Potaknut ovim saznanjem, potražih podatke o njegovoj biografiji. Neke sam uspeo i naći. Možda su dva podatka najvažnija iz tog mog traženja.

Godine 1952. u Langolenu u Engleskoj osvojio je sa svojim orkestrom i pratećom folklornom grupom prvu nagradu na svetu.

O tome malo ko danas zna od tamburaša i gradana ljubitelja zvuka tamburice koju je on svojim zvucima uneo u istoriju ove naše ustalasane ravnice. Danas čak i od subotičkih tamburaša malo ko zna gde je njegov grob. Nalazi se na Senčanskom groblju. Lepo bi bilo kad bi se interpretatori njegove muzike na dan njegove smrti, marta 1967. svake godine sastali tamo i uz zvuk tamburice položili buket cveća.

A s tog Palića poslednji tramvaj polazio je u 1 sat posle ponoći, okrenuvši se kod muškog štranda i vozio za Suboticu, za Aleksandovo, sa presedanjem kod "Pošte".

Mr Ante Rudinski D

Filmoteka

Umesto roštilja

„Babe” (Bejb, Beba) – Režija: Chris Noonan; gl. uloge: James Cromwel, Magda Szubanski – Australia, 1995.

Po svim merilima „Babe” je film godine 1995. Koštao je studio „Universal” 1 milion, a zaradio samo u američkim bioskopima 56 miliona dolara, ostvarivši rekordni procenat profita. Imao je 7 nominacija za Oskara. Ali...

Ali, to nije film sa ljudima kao glavnim ičnostima i ispada iz konkurencije. Navika e jača. Kao da će film propasti ako glavni ikovi budu životinje ili lutke!

Ostavimo ovaj problem za drugu priliku. „Babe” je priča o prasetu koje slučajno dopjeva na farmu na kojoj nema njegove vrste koje među novim susedima pronalazi poziv prema svom talentu: čuvar ovaca! Lucidna deja o putu od pečenice do čuvara ovaca sripovedana je nadahnuto i precizno, ačno tako da praseća sudbina preraste u simboličnu priču o sazrevanju i sticanju junovske celovitosti. Trijumfalan kraj filma na

taj način je pretvoren od uobičajenog hepienda u posvetu, čak odu slobodi dovodeći gledaoca u pravu euforiju.

Iza filma zbilja velike snage stoji ime Georgea Millera koji je u „Babeu” prisutan kao koscenarista zajedno sa režiserom Noonanom, i kao producent. Tvorac antologijskog „Mad Maxa” i „Witches of Eastwick” pročitao je knjigu Dick King Smita i odmah rešio da je snimi. Zajedno sa iskusnim TV rediteljom Noonanom sedam godina (!) je radio na projektu „Babe”. Njegovo ime i veze omogućili su ovom filmu pun celuloidni život. Osim oduševljenja pričom, Millera je za film zainteresovala i fanatična opredeljenost za vegetarijanstvo. „Babe” je zato i veliki napad na kulturni objekat mesoždera, praseće pečenje (i ostale varijacije). I to vrlo uspešan napad.

Još jedan veliko majstor stoji u pozadini ovog filma: Karl Lewis Miller, dreser životinja. Sa 59 asistenata on je pripremio za filmske uloge 970 životinja, od kojih su glumili njih 500. U vremenu u kojem kompjuterska animacija preti da zameni i ljudske glumce, kao što je već zamenila masu junaka animiranog i crtanog filma, ovaj Miller udahnuo je nov život klasičnom filmskom postupku, potvrđujući da je realan svet ispred kamere i dalje najveća snaga filma i njegova budućnost.

Konačno, Chris Noonan, reditelj, debitant u dugometražnom filmu. Dugo je radio na TV i postigao svetski uspeh serijom

„Vietnam” (prikazivana i kod nas). Njegova režija „Babea” je zaista izvrsna. Od veličanstvene uvodne scene „odlaska u svinjski raj”, duhovite aluzije na Spielbergove „Bliške susrete”, preko dramatičnih odnosa na farmi, do završnice sa takmičenjem u veštini čuvara ovaca, Noonan uravnoteženo izlaže priču i prikazuje spektakl. Teško je proceniti koliko je originalan, s obzirom na „glumce”, ali ako je suditi po daru za izbor teme reč je o čoveku čije vreme tek dolazi.

„Babe” je film za decu, jednako za onu koja su to po uzrastu, kao i za one koji to više nisu po godinama, ali čuvaju dete u sebi. Chaplinovska lakoća kojom pleni, ovom filmu daje ne samo popularnost nego i dugovečnost, svrstavajući ga time u vrhunsku umetnost.

Pera Marković

PREDUZEĆE ZA SPOLJNU I UNUTRAŠNJU TRGOVINU d.o.o.

Trg Oktobarske revolucije 37
SUBOTICA

Telefon: (024) 25-004 direktor

27-002 komercijala

29-042 maloprodaja

23-537 magazin

Telefax: (024) 26-719

Service beše tehničke **FREON** ❄️❄️

024 52 9111 vi. Gebrić Ergo

Nikola Kujundić 10

Stan Pazinska 11 (22 435)

Iz života naših predaka

Dosad nezampaćeni par vranaca

Daso i Diko

Od pamtivika je konj čovikov prijatelj i životni saputnik, njegova potreba i dika, najlipči i najponosniji mužjak med domaćim životinjama. Našim pricima do prija pedesetak godina bio je ono šta je nama danas limuzina, kamion, traktor... od velikog značenja, velike vridnosti i velike brige da bude što bolji i lipči.

Tridesetih godina prošlog vika naši ljudi su privatili naglo širenje konja plemenite rase Nonius – iz ergele Mezőhegyes (1). Ovaj konj je miran, radan, lak i brz; najčešće mrkov i dorat, a ride vranac i rido, a sasvim ritko kulaš i žerav. Nema onog ko je imo il ima konja, a da se njegovom lipotom nije dičio, a to još više ako je lipog konja mogo upariti, a lipi konji su bili paradeši. Izgled konja je odraz brige i ljubavi prema njemu, a on je to pokazao kad je postao bugerast (2), a taki je bio samo ako je dobro odranjen i držan.

Paradoški konji su uprezani kad je tribalo digod otić, koga donet il odnet, jel su oni odmorni kasom začas stigli na odredište, s karucama il (h)aptikama. Ovi konji su teške poslove radili samo kad se moralo – u vozidbi žita u kamare il u branju kuruza.

Upamtio sam dosta pripovidaka od naši stari ljudi; znam dosta šta je i kako je bilo unatrag čak i priko sto godina, al niko nije znao ni čuo za sriću kuju je Bog podario Veci Kopunoviću Legeti iz bajmačkog atara.

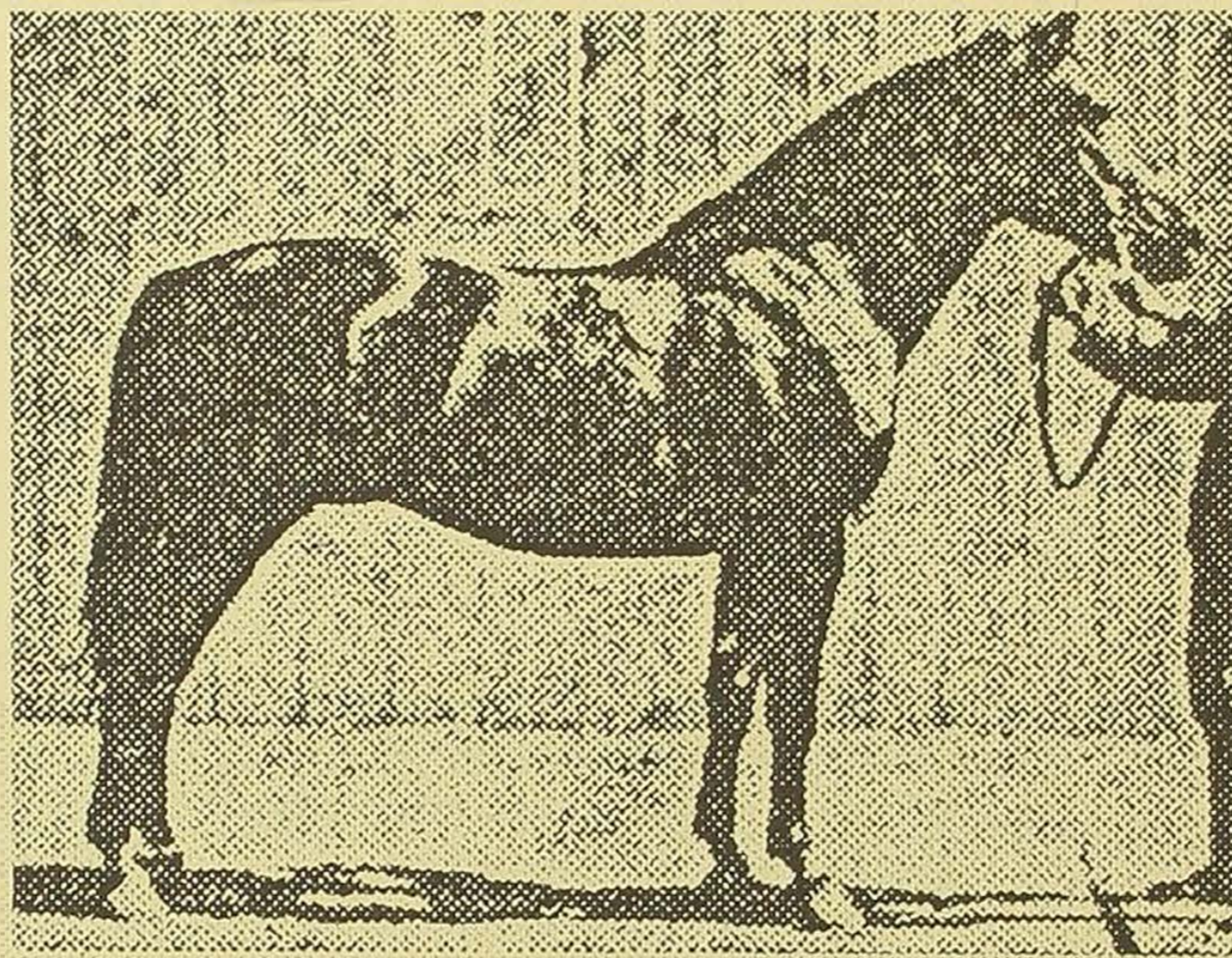
Veco je, ko i toliko drugi paora, s braćom radio svoju zemlju i onu pod arendom, a za to su imali tri para konja i po koje šiše (3). Imali su dve kobile, sestre mrkuše od iste matere i istog ždripcu, koje su se pasle (4) u roku od tri miseca. Na nji je pušten isti ždribac vranac. Prvo je Putka oždribila vranca brez ijedne biluge (5), a kad je posli oko tri miseca Vidra oždribila malog zvizdastog (6) i u stražnje noge jedva putastog (7) vranca, Veco je bio van sebe od radosti. Nadio im je imena: prvom Daso, a drugom Diko.

Imati dva ždribeta tako slična jedno drugom je stvarno ritkost, a za nji se moglo kazt da je to jedno ždribe u dva komada. Veco je u obitelji od malena bio kočijaš (8) pa je zavolio konje i tušta znao o njma. S neopisivom ljubavlju i znanjem je odranjivo ždribad, a posli su ko omad pokazli da je Daso škulski čist i lip vranac; crn ko vrana, a Diku zvizdu na čelu je pokrila griva. Da je putast, to se jedva primećivalo. Diko je bio jedva primetno litnji vranac (9), izdaljeg pogotovo. Dva ždribeta i Veco su svoj život tako sjedinili da skoro nisu mogli jedan brez drugog. Brižno i znalačko odranjivanje su pokazali kad su postali bugerasti. Imat bugerastog konja san je i ponos svakog ko je konja odranjivo.

Kad su Daso i Diko imali oko tri i po godine (1943. g.) Veco i je moro odvest na licitaciju (10). Komisija veterinarara i agronoma je ocinila i odlučila da obadvojca mogu ostat ždripci (oni ždripci koji nisu prošli licitaciju na licu mista su uštrojeni). Veco je pripovido da mu je to bio najsrničiji dan u životu, zvanično je imo dva ždripcu vranca,

iste starosti, o kakom napparivanju tušta ljudi nije smilo ni klapit. Poznato je da se ždripci ne podnose i zato i je vrlo teško upariti. Dadu se oni još kojekako dekat, al držati i u košari jedan nuz drugog to je nezamislivo. Ždripci su se friško raščuli, pa su ljudi počeli dovoditi kobile pod nji, a to je Veci bio dodatni prihod i nagrada za uloženu brigu i trud u njevo odranjivanje. Daso je dekan s live strane; bio je nemirniji, nije podnosio ljude blizu njega, a kad je kogod otvorio vrata košare on se prvi javio nemiro. Zato se uvijek s vrata košare Veco javio i kad su čuli njegov glas ždripci su ga pozdravili rzanjem.

Paradoši su bili konji i za pokazivanje, al to ni jedni nisu znali tako ponosno pokazt ko Daso i Diko. Ždripci su inače nemirni, a ova dvojca kad su bili upregnuti nisu znali ić hodom. Oma su ga pritvorili u blagi kas, a kad su prolazili kroz selo i ostili kobilu, pogotovu kad se pasla, naizminično su rzali, skičili, poskakivali, pa i propinjali se – bili su take čudi, a i Veco i je na to potico. U tom se naročito istico Daso. Tako držanje konja privlačilo je pažnju svakog prolaznika i ni se desilo, a da kogod ne zastane i pogledom isprati tu ritkost i nesvakidašnju lipotu. Čini se ko da su ždripci znali da njim niko nije

Ždribac
„Nonius”

ravan pa su se zato tako ponosno držali.

Ove ždripci mogo je dekat samo Veco jel su ga dobro poznavali i slušali. Nikad ni jednog nije udario, a kandžiju je stalno držo u ruki i čim je spustio na bilo kojeg od nji, taj je oma počo svoju „pridstavu”. Nji je teško bilo dekat; za to je koristio dvostruke kajase i uvijek noge uprte u pridnje šarage, jel Daso je bio zdravo jak na ustima.

Koliko je imućni ljudi dolazilo Veci, čak i sa strane – bilo je dosta Pačiraca i Moravčana (Stara Moravica), da kupe ove ždripci. Veco je nji svakom rado pokazao, a o prodaji nije tio ni čut! Gledano današnjim očima znamo da svako mož imat i najskuplju limuzinu, avion, jahtu... šta oće, samo ako ima novaca – skoro svašta se mož kupiti. U ono vreme to jedino nije bilo tako sa svakim konjom. Vecini Daso i Diko nisu imali cinu – nisu bili naprodaj. Uživanje u njima Veco je zadržo za sebe, a oni su mu taj dio života ispunili s velikim ponosom i zadovoljstvom.

Spadam u one koji su dobro poznavali ove ždripci, od vrimenta kad su bili ždribad. Često sam s ujom (ujna mi je Vecina sestra) išo kod Legetini na salaš di sam u ladu kroz divan slušo Vecine doživljaje i usput se divio njevom nemirnom držanju na ledini.

Jedan od moji najlipči doživljaja u životu vezan je za ove ždripci i 1947. godinu kad se oženio moj brat od ujca, a ja sam bio određen za mestalundžiju. U tim svatovima snašu i duvegiju u fijakeru su vukli Daso i Diko. Uvik je narod zastajo pogledat svatove, našlo se i tušta gledača da vide mladence, a u ovim svatovima ne manju pažnju privlačili su ždripci svojim držanjem i time su još više isticali lipotu svatova.

Najugledniji gost u ovim svatovima je bio naš blizak rodak, tadašnji subatički fratrovski gvardijan Radoslav (Mijo) Kujundžić. Rad njegov je tribalo otić u „Staru crkvu” da ga posli večernjeg donesemo na večeru. Majka su odredili da sa Vecom odem i ja dopratit gvardijana. Sili su me u zakoš fijakera i iz avlije prid tušta gledača očli smo s uobičajenom „pridstavom” nemirni ždribaca. Svatovi su bili u Rudnovu (12), pa smo kroz Mukićev sokak (13) i Somborskim putom (14) očli do Fratrovke crkve. Bilo je to svibnja na veliki god (Dove), a svudan na sokaku starija čeljad su gledala kako mladi momci i divojke idu na korzo. Daso i Diko odmorni i željni da idu, od Vece naučeni da na sebe skreću pažnju, prosto su tražili da prolaznici zastanu i da njim se dive. Ja sam

se njima još više divio jel sam i stalno gledao, a drugima su oni bili prolazna slika. Prid crkvom sam dopratio gvardijana do fijakera i s njim u zakošu krenili na večeru. U ono vreme kraj korza je bio kod Batinog dućana (15), a mi smo da tudan morali proć. Šetači na korzu, najvećim dilom salašari, napravili su špalir kudan će fijaker proć. Veco je tako znalački deko da je izgledalo ko da će mu se konji otet, ko da će svakog momenta poletit. Deko je paradeški, pa se činilo ko da konji fijaker vuku žvalama, a ne štrangama. Uživanje u ovakom prizoru mož razumit samo onaj ko je tako što god doživljavo, pa samo taj mož razumit moje uzbudenje i divljenje u ovom „putovanju”.

Ovo sam do sad brezbroy puta u mislima doživljavo i eto danas, poznavajući „tekovine ove civilizacije” tvrdim: kad bi bilo moguće film događaja vratit unatrag i da mi se pruži prilika da doživim npr. jedno od toliko opisivani putovanja broda „Galeb” il što god slično, il da ponovo doživim svatovsku vožnju s Dasom i Dikom i Vecinim dekanjem, brez dvoumljenja bi se odlučio za doživljaj s ovim ždripcima. (Nažalost, nisam uspio pronać ni jednu njevu sliku.)

Alojzije Stantićp

Popravak

Dok je Mark Twain bio urednik novina, primio je pismo nekog sedamnaestogodišnjaka koji se tužio: „Ne razumijem se više sa svojim ocem, svakog se dana svadamo. On je tako zaostao, nema uopće smisla za moderne ideje. Što da radim? Pobjeći ću od oca!” Mark Twain mu je odgovorio: „Mladi prijatelju, dobro vas razumijem. Kada mi je bilo 17 godina i moj je tata bio tako obrazovan. Nije bilo za izdržati. Ali imajte strpljenja sa starim ljudima, oni se sporije razvijaju. Nakon deset godina, kad mi je bilo 7, on je već toliko toga bio naučio da se sa njim moglo posve pametno razgovarati. I o tome vam kažem: danas, kad mi je 37, pobjećemo ili ne, kad ne znam što dalje u životu, pitam za savjet svog starog oca. Tako sam se ti starci mijenjaju”. (a. s.)

Aforizmi

- Prštem čovjek (se) pita: "Ima li uopće poštenih ljudi?"
- S malo pameti veliki efekt; to je lukavstvo.
- Gle apsurdna i Sizifovog posla: braniti se istinom od laži.
- Egzodus znanosti nad empirijom ne podliježe moralnoj osudi.
- Istina!? Ah... eh... ih... oh... uh...; samo to ne!
- Nema dvojbe -- banke nam postaju (in)validne.
- Kod "Piletine" je sve super -- svačemu mozga.
- Balkanska mjerila: Boss je bos (lat.), ako je "bos".
- Dva obraza -- čine lice; dva lica -- negiraju obraz.
- Tko magarca ne zna -- prepoznaje ga po revu.
- Ako nemaš koncept -- ne poznaje ni recept.
- Idemo u Europu, a čekamo peštrojku.
- Mudrost je: znati što hoćemo, htjeti što želimo, željeti što nam je dostupno.
- Ako ne želiš žedan biti -- nemoj samo vodu piti!
- Koga kameleon ugrize -- zmije ga manje plaši.

Željko Skenderović

Zanimljiva matematika

- 1.) Da li će se promeniti površina pravougaonika ako mu se dužina poveća za 50%, a širina smanji za 50%?
- 2.) Kolika je površina jednakokrakog trokuta čiji je krak 8 cm, a ugao pri vrhu 30°?

Rešenja iz prošlog broja

- 1.) polovina parcele je uništena za 4 dana.
- 2.) 101

Bunjevački folklor

Verujem da većinu nas reči sadržane u naslovu asociraju na narodne (bunjevačke) igre, te da nam se pred očima ukazuje slikovita narodna nošnja dok podsvest spremno osluškuje zvuke tambure.

Pritom u potpunosti zanemarujemo činjenicu da je folklor puno više od narodne igre. Bunjevačke narodne „pisme”, od „dičiji” do groktalica; narodne „pripovitke”, kompletan narodni melos, običaji, nošnja, narodna igra... sve su to komponente koje su sadržane u folkloru. Slobodan sam ustvrditi da je folklor, kako kod svih, tako i kod Bunjevaca, skup svih elemenata kulturne baštine. Možda bi se najkraće i sažetije moglo kazati da je bunjevački folklor u slobodnom prevodu bunjevačka narodna umetnost.

Zašto smo onda skloni da pod pojmom folklor podrazumevamo samo jedan deo ovog ukupnog bogatstva? (Da ne bi bilo zabunne, to se ne dešava samo nama Bunjevcima.)

Odgovor na ovo pitanje nije jednostavan i sigurno zahteva jednu iscrpnu analizu, pa ćemo se zasad zadovoljiti činjenicom da u stvari znamo šta je folklor, iako ovaj termin koristimo prvenstveno za narodne igre.

I termin (narodna igra), zaslužuje vrlo

Pouzdamo znam da su se ove narodne igre nalazile na repertoaru (a verujem da su u većini ansambala zadržane i danas), u: Ljubljani, Velenju, Zagrebu, Osijeku, Kutini, Nikšiću, Cetinju, Mostaru, Sarajevu, Tuzli, skoro svim „kudovima” u Vojvodini, Beogradu, Zaječaru, Skoplju...

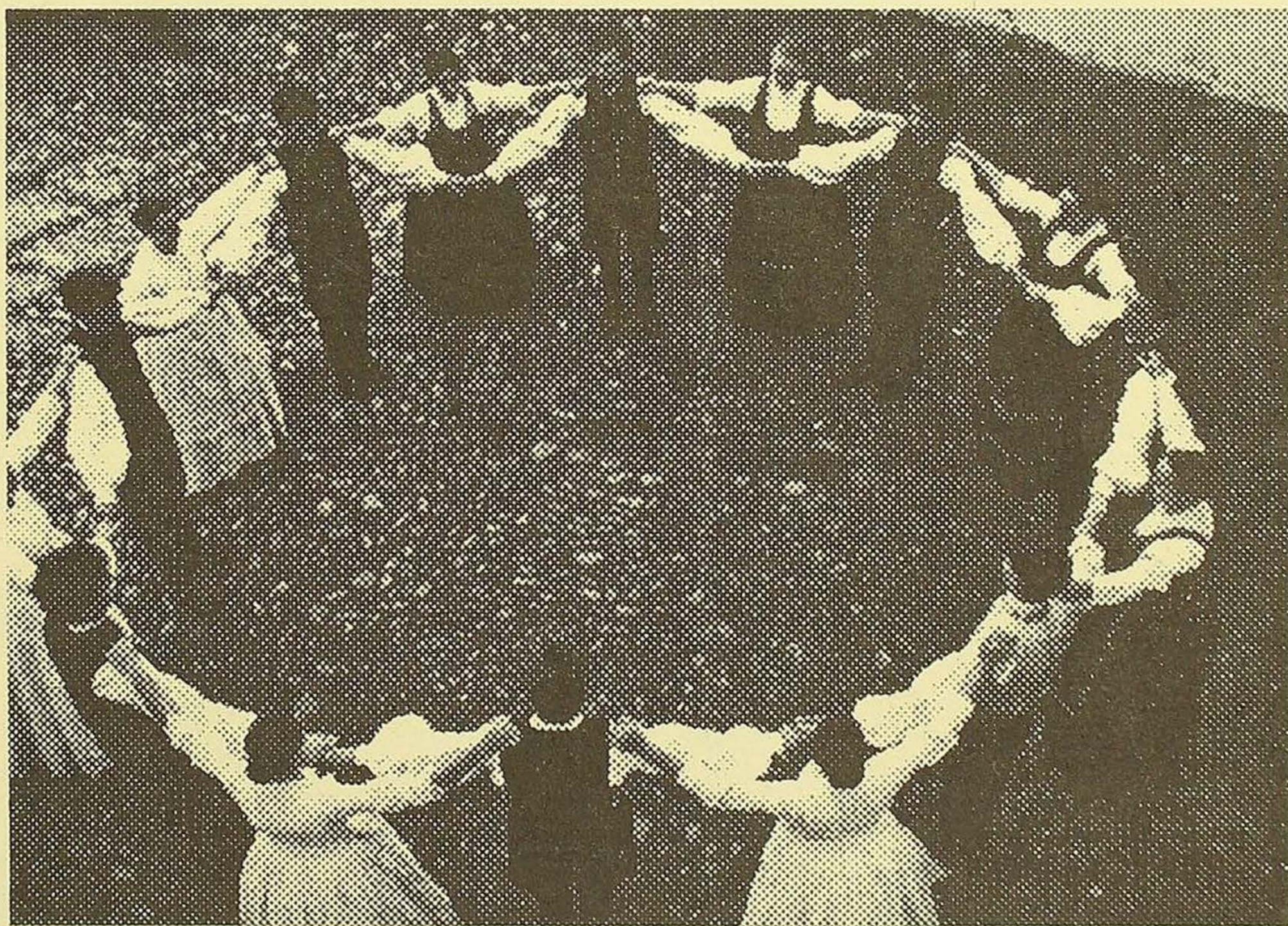
Bunjevačke narodne igre su, ako ne najrasprostranjenije, onda barem u samom vrhu rasprostranjenosti u ansamblima koji neguju folklorno stvarstvo južnih Slovena.

Ako navedem i činjenicu da su bunjevačke narodne igre po strukturi igračkih elemenata veoma nezahvalne za postavljane na scenu, onda tek imamo razloga da budemo zadovoljni njihovom rasprostranjenosti.

Sada bismo mogli biti sretni zbog navedene konstatacije iza koje u potpunosti stojim da nema reči **međutim**, koju moram iskoristiti do kraja ovog teksta.

Dakle!, ni u kom slučaju ne možemo biti zadovoljni:

– Što do danas ne postoji ni jedan valjani zapis **nijedne** bunjevačke narodne igre. Svojevremeno su sestre Janković napravile nekoliko zapisa i objavile u svojoj petoj knjizi što je posle, bez provere verodostojnosti,

kratak osvrt. Sigurno je da reč igra u većini krajeva ima dvostruko značenje: **igra**, kao igra i kao ples. Bunjevci su to rešili drugačije. **Igra**, kao bunjevačka narodna igra, parna igra itd., a igranje dece, igranje raznih društvenih igara, to je „sigra”, ili „cigra”.

No, da se vratimo folkloru. Većina amaterskih i profesionalnih ansambala koji se bave igračko-folklornom aktivnošću imaju naziv folklorna sekcija ili folklorni ansambl.

Ne tvrdim da o onom što je napred rečeno nema mogućnosti i potrebe za pisanjem. Ipak, smatram za potrebu da ukažem na nešto drugo što je, po mom mišljenju, od velikog značaja za **bunjevačke narodne igre**.

„Bunjevačko momačko kolo”, „Rokočko”, „Bunjevačko malo kolo”, „Cupanica” su naše narodne igre koje su vrlo često, skoro obavezno, zastupljene u koreografijama većine folklornih ansambala. Kada to kažem ne mislim samo na Suboticu.

prepisivano po raznim skriptama za potrebe seminara.

– Što su do danas „velika” koreografska rešenja bunjevačkih narodnih igara davali Pančevci, Beogradani, Zagrepčani, Cetinjani... i što je najtragičnije, neke od tih koreografija postavili u **subotičkim** „kudovima”.

– Što su se u većini ansambala u kojima se igraju naše igre izgubili ne samo delovi ili celi igrački elementi, nego je čak i stil neprepoznatljiv.

– Što do sada ni jedno predavanje ni na jednom seminaru za narodne igre nije održao Bunjevac (u najboljem slučaju bio je to demonstrator).

– Što...

Na kraju da se samo podsetimo da je „igra”, „sigra”, „ples”... najstariji oblik umetnosti, koji proističe iz same činjenice čovekovog bitisanja da će trajati dok je čoveka.

Dokle će trajati **bunjevačke narodne igre**?

Stevan Tonković – Pipuš

Iz sportske prošlosti Subotice

Centarfor „Bačke”

Nesto Kopunović – Netoj, Subotica,
6. kolovoza 1911. – 16. studeni 1943.

Slava prolazi. A potomstvo nekada slav-
nih i proslavljenih ljubimaca ne nosi njihov
vijenac. Gorko je to iskustvo. Ali je činjenica
da se sportska slava brzo zaboravlja. Ukus
mase pripada junacima dana. Koliko je sa-
mo veličina s natjecateljskih borilišta prošlo
ovim putem! Jednom slavljeno, zatim manje
zapaženi, i najzad zaboravljeni.

Biti slavan i poslije biti zaboravljen, tra-
gedija je to za sportaša. Vrijeme ipak čini
svoje. Zaborav je možda jedna neminov-
nost od koje se teško može pobjeći...

U želji da se baš od tog zaborava ponešto
otrgne, odlučio sam se za priču o jednom
nogometnom velikanu iz tridesetih. Sigruno
ćete se dragi čitatelji zapitati tko je to? Od-
mah da kažem: zvao se **Nesto Kopunović**.
Mnogima zacijelo nepoznato ime. Nije ni
čudo, nije bio olimpijac, nije bio državni
reprezentativac. Istina, na pripreme za
državni tim bio je pozivan nekoliko puta, ali
nijednom nije nastupio u državnom dresu
pod izgovorom da je nizak i fizički slab, iako
to nije bio pravi razlog, već nešto sasvim
durgu. Napose kada se pred očima ima on-
dašnja politika beogradsko-jugoslavenskog
najvišeg nogometnog foruma. Šteta, jer je
on zslužio ponijeti dres s državnim grbom. I
pored svega, bio je i ostao legenda subo-
tičkog nogometa. Bio je idol „Bačkine” i
subotičke publike.

Da, to je **Netoj!** Starije generacije nešto
manje, ali one u poodmaklim godinama još
ga se dobro sjećaju i uvijek će vam reći: taj
mali i vižljasti, ali velikog srca, Netoj bio je
jedan od najtalentiranijih igrača svoje gene-
racije. U svojoj 17. godini po prvi puta obu-
kao je dres tada neprikosnovene „Bačke”.
Jedan je Netoj! Znamo i to: Netoj i „Bačka”
su najveći, tako se pričalo.

Onoga trenutka kada sam počeo pisati
ovaj tekst uplašio sam se zadatka da u tako
mali novinski prostor napišem tako bogat i
veliki sportski životopis nogometnog velika-
na. Odlučio sam se umjesto pisanja uo-
bičajenog životopisa, ovaj put „ispričati”
jednu krasnu priču pokojnog Pajice Bačića
posvećenu Netuju – centarforu „Bačke” u
povodu njegove 60. obljetnice rođenja
(1971). Kroz priču ćemo osjetiti surovu sud-
binu nekoć slavnog, a danas već potpuno
zaboravljenog Netoja. Evo te priče:

„Pivaj, 'Bačka', veselo,
nek se ori glas...”

Zagušljivo je, Cigani sviraju, pjesma se
ori, vino se toči, sve je pijano i veselo.

„Bačka” je pobijedila. Slavi se i pije ne-
koliko dana. „Bačka” je izgubila, pije se od
žalosti opet nekoliko dana.

„Bačka”! „Bačka”! „Bačka”!

Za boju crveno-bijelu igralo se, veselilo i
tuklo. Đačke knjižice su bile često „crne”, a
mnoge žene su proplakale noću, čekajući
svoje muževe.

Pivaj, „Bačka”, veselo... što se tu moglo
pomoći? Sve za „Bačku”, sve za nju. Školu,
profesiju i zdravlje za nju.

Bliži se kraj prvenstva. Našla su se dva
velika protivnika na zelenom polju: „Sand”
i „Bačka”. Nedjelja popodne. Igralište je
krcato navijačima. Pronose se glasovi:

– Netoj ne igra, Netoj je bolesan.

– Ne mož bit. Noćas sam ga vidio u mi-
jani.

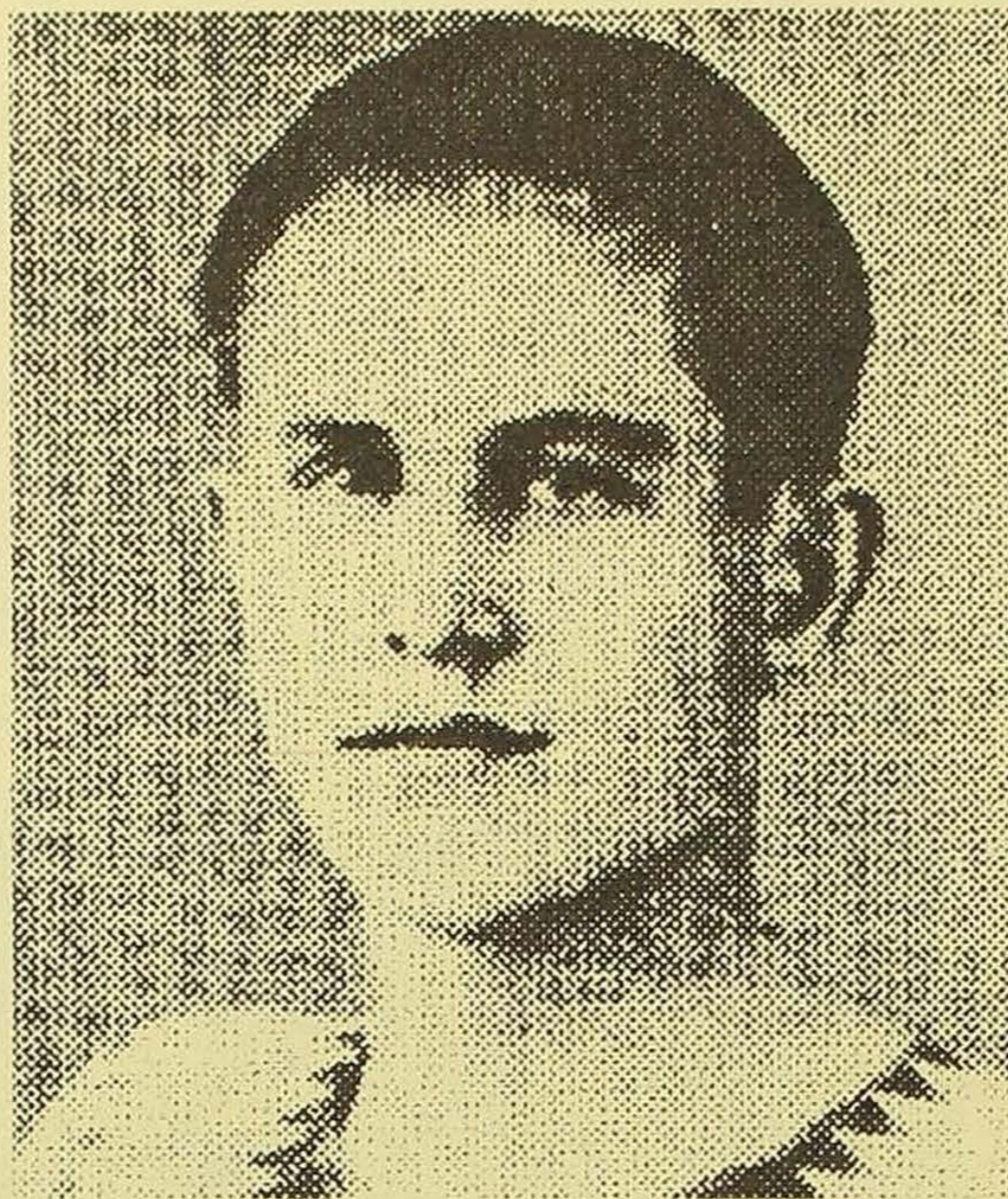
Igra li ili ne? Komentari, izgubljene nade.
Konačno igrači izlaze, posljednji s bijelom
kapićom na glavi sitnim korakom poskakuje
Netoj.

Netoj! Netoj!

Kape lete u zrak, navijači se grle i viču:

– Netoj! Netoj! On je tu; sve je u redu,
on je sve, sva nada.

Sudac gleda na sat. Tišina je. Čula bi se i

Netoj-nogometaš svih vremenata

muha da naleti. Jablanovi šušte, visoko i
ponosno digli glave, njišu se i kao da šapću:

– „Bačka”, „Bačka”, „Bačka”... Reski
zvuk pištaljke prekida tišinu.

– Naprijed, „Bačka”! Hura, „Sand”!

Približava se kraj utakmice. „Sand” vodi
s 1:0. Veliki vratar Siflis brani sve. Sve je
izgubljeno. Ili ne?!

Netoj je u akciji. On dribla jednog, dru-
gog; dvojica na njega, svi su tamo, a on juri,
leti kao strijela. Njegova mala noga je u
zraku – udarac – Siflis se baca. Ali uzalud!
Lopta ostaje u mreži u samim rakljama,
koprca se kao ulovljena riba. Urnebes, lju-
bljenje. Prodavač bombona Kaplar baca
djeci bombone i kikiriki.

– Netoj! Netoj! „Bačka”, „Bačka”...

Još nekoliko minuta pa je utakmica kraj.
Netoja čuvaju, svi su tamo. On se smješka,
vara ih; bježi s loptom, sprema se na šut, ali...
Pada kao pokošen, previja se na travi. Sudac
fućka. Publika provaljuje na igralište. Polici-
ja tjera, a Netoja nose van. Navijači skidaju
sa sebe kapute, bacaju ih na blatnjavu zem-
lju, čuvaju Netoja. Sve za njega.

– Ustani Netoj! Moraš Netoj! Ko će pu-
cat? Ko? Netoj!

On ustaje, hrama na desnu nogu. Ne
mari, pucat će lijevom, ulazi, smješka se i
namješta loptu oko 20 metara od vratiju.
Ispred njega „živi zid”, a na vratima slavni i
veliki Siflis. Ispred svih mali Netoj, a iza
njega tisuće srca njegovih navijača i
obožavatelja nogometa. Sudac gleda na sat.
Još jedna minuta. Tišina je. Kao da su se i

jablanovi prestali njihat; stalo je vrijeme,
samo lupaju srca... Gol... Goooool... Kao
munja iz vedra neba. Netoj...

Pobjeda!! „Bačka” je pobijedila!! Netoja
nose na ramenima. Pivaj, „Bačka”, veselo...

Netoj ovamo, Netoj onamo. Pij Netoj!
Uvreda... moraš i sa mnom, moraš, moraš
za „Bačku”, za boju crveno-bijelu... moraš
još samo sa mnom...

On uvijek veseo, nasmijan, dobar. Sva-
kom će ispuniti želju, nikoga neće uvrijediti,
suze su mu u očima i jedna riječ – „Bačka”.

Rado je bio s djecom. Ta, on je bio tako
malen i čista srca kao dijete.

Dolaze menadžeri iz drugih klubova.

– Djeco, da li je tu Kopunović Nestika-
Netoj?

On ustaje. Gospodin sa žutom torbom se
čudi:

– Pa to je još dječak, tako je mali. ●
oni odlaze malo dalje od nas.

– Ne! Nikako! Nikada! Nipošto!

Okupljamo se oko njega. Gospodin odla-
zi. Netoj se smije.

– Da napuštim „Bačku”?

Gleda okolo, kao da okom miluje travu i
zeleno polje, tribine i stare jablanove. Napu-
stite Suboticu, „Bačku”, crveno-bijele boje?
Nikada!

Takav je bio naš Netoj. Ni za sto tisuća,
ni za milijun dinara. Nitko i ništa ga nije
moglo odvući iz Gata i njegove „Bačke”.

Godine su prolazile. Slava, najvjernija
žena bila je, kao i obično, nestalna i nemilor-
sdna. Nova era profesionalizma je prodira-
la. On to nije mogao shvatiti. Bolest, godine,
nesretna ljubav i alkohol, a najviše dobro-
namjerni navijači gurali su ga u sigurnu prop-
ast.

Netoj je igrao. Slavni Netoj je igrao i
blisato, ali to su bili posljednji napori i trzaji
velikog, neumornog borca.

– Triba metnit mladeg! Pristani, Netoj! U
penziju, Netoj!

A zatim najstrašnija riječ:

– Napolje, Netoj!

Njegova draga publika zaboravila je sve.
Sve je palo u zaborav, zasluge, borba, i slava.
Igrao je do posljednjeg daha, do kraja.

Epoha „Bačke”, „Sanda” i drugih je
prošla.

Prošlo je doba amaterizma. Italija, En-
gleska, Francuska, Europa, Amerika, cijeli
svijet pozna nogomet. Plaća se i igra. Igrači
se kupuju i prodaju.

Došli su novi majstori lopte, njihova ime-
na su prešla granice naše domovine. Mnogi
su bili prije, a još više ih ima poslije Netoja,
pa ipak...

Mladiću! Fiskulturniče! Ako slučajno
podeš na groblje i po uskoj stazi dodeš do
jednog groba i spaziš na njemu kamenu
loptu i sliku, stani i pogledaj. Jedan plavoko-
si mladić u crveno-bijelom dresu smiješi se
tužnim osmjehom. Skini kapu, pokloni se,
odaj počast nesebičnom i poštenom drugu;
malom ali ipak velikom nogometašu, ama-
teru, vodi navale, centarforu Netuju.

Ante Zomborčević

Za ribiče Linjak (II.)

Linjak se hrani životinjama s dna, čak i onima manjim od 1 mm, zato ga u nekim ribnjacima koriste kao korisnu ribu koja s dna pokupi sve otpatke hrane. U ljetnim mjesecima hrani se i mladim izdancima vodenog bilja, cvjetovima i zrnavljem. Radi njegove odlike, da pojede sve što je hrana, njemački ribari ga zovu „Hausmaister“.

Ribiči, loveći šarane, karaše, sitnu bijelu ribu i sl. slučajno (ali skoro uvijek slučajno), love i linjaka. Za lov na njega treba odabrati mjesto gdje bi mogao biti, a svoje prisustvo odaje uzimanjem hrane, rijući po dnu, sitnim mjehurićima na površini vode. Lovi se na plovak, vrlo osjetljivim priborom: lagan štap, težine bacanja 5 - 15 g, sa strunom od 0,10 do 0,14 mm, ovisno od kakvoće; udicom veličine od 14 do 12 ako se lovi nesnim crvom ili 10 do 8, ako se lovi na rvenu glistu. Osim ovih, mamci mu mogu biti okruglice od brašna, sredina kruha, tvrdir, mesni narezak i sl. - sve čim se love araši i sitna bijela riba. Mamac uzima prezno, dogodi se da ga više puta uzme pa spljune. Stoga treba kontrirati tek onda kada ponese plovak prema trski - to je siguran

znak da mu je mamac u ustima i da je linjak na udici. Veoma je borben, pa se ribiču čini da je okačio oveću ribu, a kada ga izvuče vidi da je to linjak težine 10 - 15 dag.

Linjaka vrijedi upoznati zbog dvije vrlo rijetke odlike:

- Koriste ga za vrijeme transporta smuđeva, napose primjeraka za razmnožavanje. Krljušt smuđeva je hrapavo-oštra, pa prilikom transporta tumbanjem u vodi jedni drugima ozljeđuju oči, što dovodi do oboljenja i ugibanja smuđeva. Netko se dosjetio da smuđeve u cisternama transportira skupa s linjacima, čija glatka i sluzava koža štiti oči smuđeva od ozljeda, jer se ove ribe međusobno izmiješaju.

- Zbunjuje jedan od mađarskih naziva: doktorhal (riba liječnik). Linjak je jedna od rijetkih i do sada poznatih slatkovodnih riba koja liječi druge ribe (u moru ima više riba s ovakvim odlikama). Ova njegova odlika je opitom potvrđena u akvariju u kojeg je stavljeno nekoliko mladi šarana zaraženih ribljim pijavicama (ta vrsta pijavica priljepi se za kožu riba i sišući im krv usporava njihov rast), kojima je pridodato nekoliko linjaka iste veličine. Ne dajući linjacima hranu nekoliko dana primjećeno je da su oni počeli jesti pijavice sa šaranske mladi i za vrlo kratko vrijeme potpuno ih od njih očistili. Ova pojava nije svestrano ispitana, ali u ovom opitu u crijevima linjaka „liječnika“ pro-

nađene su pijavice nestale sa šarana. Također je utvrđeno da linjak lizanjem „liječi“ vanjske ozljede riba na koži, što ozlijeđene ribe mirno podnose. Nije ispitana pojava, ali može se protumačiti „doktorskom“ ulogom i čudno zajedništvo smuđeva (izrazita grabljivica) i linjaka u stajaćim vodama.

Savjet onima koji žele uloviti linjaka: ribič na mjestu ribolova mora biti posve tih, što manje uočljiv, a mamac treba stavljati rukama bez posebnih mirisa. Najbolje je, a to vrijedi i za lov ostalih riba, prije početka ribolova ruke oprati u mulju vode i tako odstraniti razne mirise. Ovo napose vrijedi za pušaće, koji trebaju znati da je njihov uspjeh u ribolovu unaprijed prepolovio miris nikotina.

Krljušt linjaka se može očistiti posebno konstruiranom čistilicom za krljušt riba ili krunskim zatvaračem od boce.

Recept za pripremu linjaka:

Pohani linjak:

Potrebno je oko 2 kg linjaka, 0,5 l ulja, 3 jajeta, 10 dag brašna, 10 dag mrvica kruha, sol, mljeveni papar.

S linjaka sprati sluz, oprati ga, odstraniti iznutricu i škrge, meso isjeći na filete, utrljati sol i papar i ostaviti oko pola sata. Zatim uvaljati u brašno, jaja, krušne mrvice i ispeći na vrelom ulju do zlatnomrke boje.

Alojzije Stantić

Nagradna igra „Žiga“:

KUPANJE NA KRKU I LIJET IZNAD SUBOTICE!

U povodu 50. broja izlaženja lista odlučili smo se uvesti nagradnu igru čitateljima.

Glavna nagrada **dva sedmodnevna ljetovanja na Krku**. Zatim još **dvadeset nagrada**, među kojima: **desetminutni ljet sportskim rakoplovom iznad Subotice**, **ljet jedrilicom**, **kok padobranom** i bez njega (sve sa plašćenim nastavnicima), **umjetničke slike**, **službena torba**, **dvije večere**, **zimnica...**

Vaš zadatak je da kupone iz brojeva 50, 51 i 52 u kuverti s Vašim osnovnim podacima i odgovorima na pitanja dostavite lično na adresu „Žiga“, Preradovićeva 4, 24.000 Subotica, Vojvodina, Jugoslavija, najkasnije do 31. srpnja.

Pitanje: kada je izišao prvi broj „Žiga“?

Kupone isjecite i sva tri skupa prilijepite uz odgovore.

Izvlačenje je javno!

Kupon 50
Odgovor:

Godišnja skupština

U nedjelju 23. lipnja sa početkom u 10 sati održati će se godišnja skupština HKC „Bunjevačkog kola“ u prostorijama Centra, Preradovićeva 4.

Pozivamo članove Bunjevačkog kola da uzmu učešća u daru Skupštine.

Ovo (možda) niste znali

Ajkule su snažne ribe i izdržljivi plivači, narastu u dužinu i do 12 m. Najveće ajkule ne žive razbojničkim životom, jer se hrane planktonima. Među ajkulama najveći razbojnici su srednje veličine, a među njima je najpoznatija i najopasnija plava ajkula. Do sada je poznato oko 150 vrsta ajkula; većina ih živi u toplim morima, a samo 16 vrsta živi u morima pored europskih obala.

Plava ajkula dostiže dužinu od 3 do 6 m i živi u svim tropskim i suptropskim morima, pa i u Sredozemnom moru. Ova ajkula u svibnju ili lipnju donosi na svijet oko 30 živih mladih. Hrani se pretežno sardelama, ali ako naide ulovi i veću ribu, pa čak i tunu. Pretjerane su priče o opasnosti od ove ajkule, iako napada čovjeka, može ga ozbiljno čak i smrtno ozlijediti - srećom to su vrlo rijetki slučajevi.

Alojzije Stantić

Kvalitetnu semensku robu, sredstva za zaštitu bilja, stočnu hranu, dodatke stočnoj hrani, alatke, kućnu hemiju, proizvode od plastike i još mnogo čega drugog, možete nabaviti u:
POLJOPRIVREDNOJ APOTECI

AGROSU

Stari Žednik, Žarka Zrenjanina 11,
tel: (024) 787-043 i

Tornjoš, Maršala Tita 32,
tel: (024) 841-006

Konkretni smo: cenom, kvalitetom, uslugom, savetom.
Posetite nas i uverite se!

MIKI samostalna vodoinstalaterska radnja

da sve teče kako treba

Šarčević Miroslav vodoinstalatser

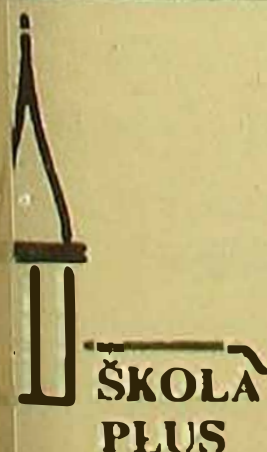
Primamo sve radove na vodovodnim instalacijama kao i održavanje istih... po zahtevu stranke od 8,00-16,00 časova

kancelarija:
Tel: 024/ 31-598
Matka Vukovića 4
24000 Subotica

Organizujemo nastavu iz: matematike, stranih jezika, fizike, mehanike, elektrotehnike, maternjeg jezika, poseban program iz metoda učenja i pripremu budućih srednjoškolaca za kvalifikacioni ispit za upis u srednju školu.

Stručnost i pedagoško iskustvo naših nastavnika vode vaše znanje do željenih ciljeva.

U okviru Škole plus vršimo obuku budućih vozača. Vi treba samo das nas potražite, sve ostalo je naša briga. Informacije i prijava kandidata radnim danom od 11 - 16 časova u prostorijama Škole plus, Strosmajerova br. 3 (ispod Muzičke škole) ili na telefon 37-316 u večernjim časovima.

Zoran Đinđić o poljoprivredi:

Poljoprivreda, država i sila

Da su poljoprivreda i njena akumulacija uništeni jasno je svakom ko se ovom problematikom bavi. O razlozima ovakvog stanja i mogućim načinima za njegovo prevazi- laženje razgovarali su u Subotici predstavnici Demokratske stranke na čelu sa dr Zoranom Đinđićem i ugledni poljoprivrednici i direktori poljoprivrednih firmi, članovi opštinskog kluba Nezavisnog sindikata zemljoradnika Vojvodine, predvođeni mr Ivanom Rudinskim.

„Ne postoji ni jedna normalna zemlja u svetu gde poljoprivreda nije na specijalnom tretmanu, tj. dotirana. Nema primera kao kod nas da poljoprivreda dotira državu”, konstatovao je dr Zoran Đinđić obrazlažući uzroke propasti agrara. On smatra da je poljoprivreda u ovih nekoliko godina ugrožena po dva osnova, koji nisu samo rezultat stihije već i plana. Opadanje kupovne moći stanovništva imalo je za posledicu prevaljivanje socijalne politike na poljopri-

vredu, dok su, s druge strane, makaze cena izazvane monopolom na uvoz komponenti koje ulaze u poljoprivrednu proizvodnju i monopolom na izvoz poljoprivrednih proizvoda prelile ono što je ostalo od dohotka u džepove povlašćenih.

Na problem nedostatka novca u poljoprivredi ukazao je mr Ivan Rudinski navodeći kako su poljoprivrednici krajnjim naporom zasejali njive samo zato što ih je sramota da ostave zemlju u parlogu, a pitanje je kojim će sredstvima privesti proizvodnju kraju. Mile Blagočić, direktor „Palić coopa”, je konkretnom računicom ilustrirao zašto se stočarska proizvodnja ne može razvijati u uslovima visokih kamatnih stopa, na šta se nadovezao Josip Anišić, direktor ZZ „Salaš”, govoreći o nepovoljnim paritetima cena, zastareloj mehanizaciji, iscrpljenoj i zakorovljenoj zemlji...

„Ako je jedna privreda razorena u svojoj strukturi, onda nema kredita. To što vam neko da pare na 2 meseca sa 12% mesečne kamate nije kredit već zelenaška pozajmica”, prokomentarisao je dr Đinđić i pre-

dložio da se zahteva i promena načina finansiranja dela proizvodnje avansnom isplatom (što smatra svojevrsnom ucenom), tako što bi te pare bile stavljene na raspolaganje poljoprivrednicima koji bi svojom proizvodnjom garantovali njihovo vraćanje, a pri tome ostali slobodni da realizuju rod po tržišnoj ceni. Jer, u datim uslovima nameće se kao nužnost da poljoprivredni proizvođači zadu i u sferu prometa, odnosno da postanu ono što je prisutni zemljoradnik Franjo Dulić nazvao „poljoprivrednim dilemama”.

Naravno, za sanaciju stanja u agraru parcijalna rešenja nisu dovoljna, a kako je aktuelna vlast spremna samo na personalne, ali ne i suštinske promene politike prema poljoprivredi, kao poenta obraćanja lidera Demokratske stranke članovima Nezavisnog sindikata zemljoradnika Vojvodine može se istaći rečenica: „Poljoprivreda je u strukturnoj krizi koja može da se reši samo rekonstrukcijom države, a vi morate da postanete sila”. Pošteno! (d. v.)

Sa ružom ili bez nje?

„Poljoprivreda je najstarija oblast proizvodnje, a u sadašnjosti i najrasprostranjenija; njome se bavi najveći deo stanovništva sveta (prema proceni 3/5). Budući da poljoprivreda zadovoljava samo osnovne potrebe ljudi, inače raznovrsne, to je ona u nerazvijenom društvu svaštarskog karaktera: obuhvata i proizvodnju i preradu poljoprivrednih proizvoda za ishranu, kao i za druge potrebe – oblačenje, domaćinstvo i sl.

Razvitak proizvodnih snaga dovodi do značajnih promena u poljoprivredi, dolazi do društvene podele rada – zemljoradnja se odvajaju od stočarstva, izdvajaju se zanatstvo i dr. Ukoliko je ta podela znatnija, utoliko više delatnosti ispada iz okrilja seljačkog gazdinstva i poljoprivrede. Zato danas poljoprivreda kao pojam ima u različitim zemljama i raznovrsno značenje”.

(„Poljoprivredna enciklopedija” 2 st. 547.)

Da li je tako i kod nas? Donekle jeste, s tim što je kod nas poljoprivreda ubijena u pojam. Poljoprivreda je ta koja je u poslednjih nekoliko godina jedina radila i održala kakav takav životni nivo stanovništva, a da je kao protivtežu tome dovedena na pro-sjački štapi, a poljoprivredni proizvođači su postali najsiromašniji deo stanovništva. Oni nisu prestajali sa radom, jer na to nisu navikli, niti ih je ko tome učio. Nisu štrajkovali jer im je to strano (sa izuzetkom ako ih je neko na štrajk svesno navodio). U zadnje vreme nisu postavljali barikade na putevima i prugama koji vode u centar moći, jer su se naučili da to nije dobro, pošto moćni sataru njihovu i ovako oskudnu mehanizaciju. Sve se manje čuju, jer ih je grlo zabolelo, a glas izdao od silnog zapomaganja za pomoć. Pomoć nisu dobili, barem ne takvu kakva njima treba, a moraju i oni preći u dve hiljaditu. Sa ružom ili bez nje?

Mr Ivan Rudinski

OVOGA PUTA
NEMA
ISPRIKE!
(za sada)

Nama je dovoljno da znate za nas

FUNERO

Privatno pogrebno poduzeće

- Subotica, Karadorđev put 1
telefon: (danonoćno): 024/51-514
- Bajmok, JNA 3 (u cvjećarnici „Mariška”) telefon (danonoćno): 024/762-024
- Palić, Joó Lajos 18 (u cvjećarnici „Orchidea”), telefon: 024/752-759
- Horgoš, Borisa Kidriča 7, telefon (danonoćno): 024/792-202
- Novi Kneževac, Maršala Tita 16

Žackalo iz „Poljoprivrednika” za poljoprivrednike

Stručnjaci

- Mi imamo na hiljade poljoprivrednih stručnjaka, hvali se seljak prijatelju iz grada.
- U poljoprivredi?
- Ne, nego jedni su otišli u administraciju, a drugi se bave privatnim biznisom!

Fajront

- Kod nas se već odavno zna i ko pije i ko ne plaća.
- Jedino se još ne zna kada će fajront!

Agrofilozofija

- Kada godina u agraru ponese, onda država odnese. Zbog ravnoteže!
- Selo nam je podeljeno: uzduž deluje politika, a popreko država!
- S kukom i motikom nećemo u Evropu. Osim ako ne sednemo u novi „mercedes”!
- Za razliku od političara, seljaci se nikada ne odriču svoje zemlje!

Prirodno

- Razgovaraju dva poljoprivrednika:
- Jesi li čuo pošto je mineralno đubrivo?
 - Šta me briga, kad na mojoj njivi raste prirodan korov!

Bockalice

- Kad proleće kasni – sve ode u krasni!
- Na niske sam pao grane, a nisam se verao na drveće!
- Važnije je znanje od oranja. Prekupci su očigledan dokaz!
- Danas imamo više buzdovana nego u vreme Kraljevića Marka.
- Teško nama, opet smo izabrali najbolje!

(na.vi.)

Iz života naših predaka

Hetija (V.)

Dobrim prid užnu krenilo se na salaš, jel je tribalo i vrimenta da se još usput štogod svrši, da bi sve što je nužno bilo podmireno do iduće hetije. Ljudi su redovno i nediljom dolazili u Bajmak, onda su išli samo u crkvu, a dućandžije i majstori nisu radili, osim berbera, henteša i cincera (1).

Česte su bile potrebe za uslugama bognara (2) i kovača; kola su se svakodnevno hasnirala, pa je zato malo-malo tribalo štogod opraviti na njima. Svako je imo svog bognara i kovača, pa su se i ti majstori paštrili da dađu što bolju uslugu.

Nuz put za salaš nam je bio bognar koji je opravljio polomljenu il dotrajalnu drvenariju na kolima, a pravio je i novo od drveta: ždripčanik, jarmac, rudu... a najčešće je imo posla oko točkova i lotra (3). Drvenarija na kolima je pravljena od drača, vrlo tvrdog i dugotrajnog drveta, al ni on nije vičan, jel su sunce i kiša izazivali da s vrimenom pukne. Kolima je često nošen velik teret, pa su od njega stradale najviše karve (4) u lotrama. Po načinu umetnuti karvi u lotrama bunjevačka kola su bila drugačije od švapski: u bunjevačkim su karve bile popriko u lotrama, jedna od druge oko 45 cm, a u švapskim su karve bile na kocke 25 x 25 cm.

Kad bi koja karva pukla, a to je bilo dosta često, onda je bognar umetnio novu il je kovač okovo grivnom (5), već šta je bilo jeptinije. Točkovi su trpili najveći teret i zato su često stradale špice il koji naplotak (6). Za opravku točak je ostavljan, pa ga je bognar opravio do druge hetije. Nova kola su zajedno pravili: bognar drvenariju, a kovač je uradio okivanje.

Sledeća štacija (7) je bio kovač, koji je potkovo konje il je po potrebi zaminio klince u potkovici, a s vrimenta na vrime je očistio

Na kraju Paprenjače bio je krupar, jednoruki invalid Huber, koji je vrlo spretno rukovo kolicima sa džakom. U dolasku je kod njega ostavljen po koji džak kuruza, a u povratku je uzeta prikrupa, zrna željene krupnoće, kojom se odranjivala pernata živina.

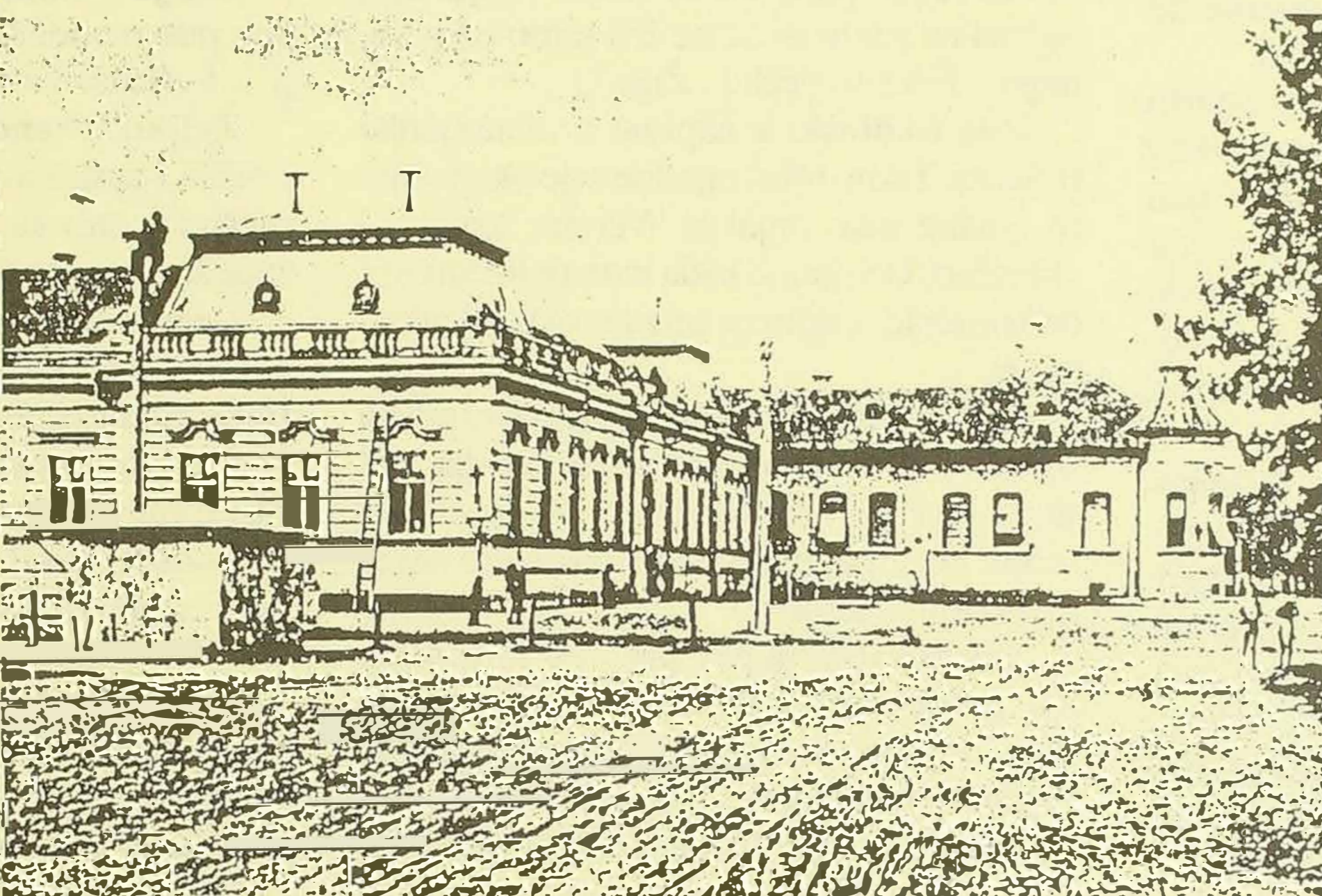
Dok su bačo obavili poso kod krupara, za to vrime su máma priko puta svratili u špecerajsku radnju kod Ninuške. U taj dućan se uvijek svračalo, jel je tribalo kupit kvasa, soli, kruva, sv. Ivana (9), mašine (10), petrolina, često caklo za lampaš i ritko, al zdravo ritko, i glavu šećera (11). Za razliku od danas, šećer se trošio samo kada je mićan u pogaču (s makom, kruvom sv. Ivana...) il kake kolače koje su pekli za svetac. U to vrime mliko se nije šećeralo (kazli su: „nije dobro, od tog će bolit zubi!”)

(nastavit će se)

Manje poznate riči:

- (1) **cincer**: mesar za ovčije meso
 (2) **bognar**: kolar
 (3) **lotra**: stranice kola
 (4) **karva**: pričage u lotrima
 (5) **grivna**: metalni okov (ojačivač)
 (6) **naplotak**: drveni obod točka, u koji je uglavljena špica
 (7) **štacija**: postaja
 (8) **flaster**: kameni il asfaltirani put
 (9) **(kruv) sv. Ivan(a)**: rogač
 (10) **mašina**: šibice
 (11) **glava šećera**: šećer krištalj sprešan u kupu

Alojzije Stantić

stražnje kopite i posiko višak rožnatog dila. Konji koji su tirani u varoš po flasteru (8) bili su potkovani u pridnje noge, ritko kad u sve četiri, a radni konji koji su išli samo litnjim putom i po njivi nisu potkivani. Drvenarija na kolima se vrimenom rasušila, pa je popuštila po koja grivna koju je kovač friško zaminio drugom.

Filatelija:

Ocjenjivanje omladinskih izložaka

Na nacionalnim, republičkim, pokrajinskim, odnosno manjim izložbama ocjenjivačko-izložbeni odbor mora se pridržavati određenih pravila i kriterija kod ocjenjivanja izložaka. Prvenstveno treba voditi računa o klasifikaciji gdje imamo grupe I. 10 - 13; II. 14 - 15; III. 16 - 18 i IV. 19 - 21 godina. Kada su primljeni izložci klasificirani po godinama ostaje nam da iste ocijenimo prema kvaliteti, gdje imamo niz strogo određenih normi po kojima se izložci vrednuju.

	I.	II.	III.	IV.
I. opći dojam				
1.1. uvodni list	3	2	2	1
1.2. raspored prostora i maraka na listi	10	8	7	6
1.3. isticanje pojedinih dijelova ili maraka	10	8	6	3
1.4. tekst	5	4	3	2
1.5. izgled natpisa	8	6	4	2
1.6. opći dojam	10	8	6	4
II. filatelistički materijal				
2.1. Kvaliteta maraka u zbirci	10	10	8	6
2.2. kvalitet žigosanja	10	10	8	6
2.3. fila. vrijednost pojedinačne marke (tržišna)	-	-	2	3
III. Filatelistička obrada izložka				
3.1. opća razvojna razina teme	10	12	14	16
3.2. vrijednost i rijetkost	10	12	14	18

3.3. vlastito istrživanje	-	-	-	2
IV. Poznavanje filatelije				
4.1. poznavanje osnove i specijalnosti	10	14	16	18
4.2. ispravno frankiranje i poštanske rijetkosti	4	6	8	10
4.3. jedan ili više specijaliteta u izdanju	-	-	2	3

UKUPNO 100 100 100 100

Kod ove tablice, koja je izradena prema općim normativima FIP-e (Svjetske filatelističke organizacije) podrazumijeva se da su gore navedeni poeni koje ocjenjivački odbor može dati. Naravno, uvijek se obazirajući na godine izlagača, ako je moguće pratiti njegov „filatelistički staž”, kao i mogućnost financiranja i pripremu izložka, jer se često ocjenjivački odbor nade pred izuzetno kvalitetnim izložcima, koji je po mom skromnom poznavanju problematike većma često „tatin” izložak.

Pored ovako osvojenih poena najčešće se ocijenjeni izložci nagraduju prema osvojenim bodovima:

Vermelin (pozlaćeno srebro)	91 - 100 poena
Veliko srebro	81 - 90 poena
Srebro	71 - 80 poena
Posrebljena bronca	61 - 70 poena
Bronca	51 - 60 poena
Diploma	41 - 50 poena
Potvrda o sudjelovanju	1 - 40 poena

Gore predstavljena tablica, napominjem, odnosi se za omladinsku klasu dok se kod odraslih tablica i kriteriji razlikuju; oštriji su, o čemu ćemo se naknadno pozabaviti.

Ljudevit Vujković Lamić

Kapetan broda **Bela Sicur** – **Vojislav Sekelj** – Hrvatinić shvatio je da „Rič fali“, pa je osnovao tvrtku za proizvodnju riječi po imenu „Žig“. Njegovo trostruko prezime stvar je evolucije ili asimilacije, tko bi to znao. Od njegovog rođenja pa na ovamo, objavio je 50 brojeva novina. Super produkcija! Mnogi su živjeli i više godina, a ništa nisu objavili. Kada je tu svoju mišalj, u pismenom obliku, objavio „Urbi et Orbi“ – gradu i svijetu – potekla je bujica riječi. Navala je tolika da i najbolji tekstovi ne mogu biti objavljeni cijela dva tjedna.

Brod mu je plitkog gaza. Može se usidriti samo u plitke vode. Mali broj primjeraka i stranica! Inače, Sicur je veoma osjećajan čovjek. Karakterolozi su ga svrstali među melankolike. Ako ne uzme dovoljno goriva za brod, postaje nepodnošljivo tužan. Ponaša se kao da su mu sve lađe potonule. A ima samo jednu olupinu.

Prvi časnik Kapetana je **Tomislav Žigmanov**. Filozof, šegrt i krojač. Filozof, jer je diplomirao čistu filozofiju s čistom desetkom. Šegrt, jer je poznata stvar da je filosofia ancila theologie. Naziv krojač je dobio zbog svog nebouzdanog jezika. Javno se hvalio kako je koga okrpio. Si tacuisses, philosophus mansisses – Da si šutio, ostao bi (samo) filozof. Ali, lukavi mudrac zna da kuću drži krpež. Preživio je asimilaciju, ali ne i manipulaciju. Izvorno prezime mu je Žigmanović. Turci su mu maznili dva slova, od traga, pa je postao Žigmanov. Belica mu je maznuo tri slova s prijeda. Tako je nastao „Žig“. Dakle, stanje stvari je ovako: /Žig/manov/ić/. Dijeljenju Bunjevaca nikad kraja.

Homo technicus **Ivan Hegediš**, pripadnik folklorne grupe, prelama „Žig“. Tri dana i tri noći! Prelama sve što mu dođe pod ruku, a prelomit se može. Toliko preloma nije bilo ni za najgore poledice.

Prvi je primjetio da brod tone **Zlatko Romić**, Gradanin. Odmah je napustio brod. Otišao je, po svom izboru, u jednu blisku, nerazvijenu i nesvrstanu Redakciju. Hoće, dečko, u pečalbu. Sretno mu bilo. Kada je Gradanin upozorio na opasnost potonuća broda, cinici su se zburado smješkali. Mora propasti, vele, jer nema dovoljno pare. Nema dovoljna para. Pa to vrapci znaju. No, jadnici ne znaju da se ne živi samo od para, nego od svake riječi u „Žigu“.

Ivan Rudinski je napisao stručne članke o čičoki. Takav tekst nijedne svjetski poznate novine nisu objavile. Veoma stručno i aktualno. U vrijeme kada nam političari nude korijenje, a skitnice tragaju za korijenima stvari.

Rodak gore rečenog gospodina, rundava izgleda i prezimena, pred ime stavlja dva slova „mr“, što znači mrlja. Ne burla po tuđim kostima, nego stručno opisuje što je nad kostima izraslo.

István Valihora piše jake tekstove. Jezik mu je toliko hrvatski da bi se mirne duše mogao potpisivati kao Štef od Zagorja. Hrvatskog, dakako!

Marko Subotički, alias šjor Bepo – fu-rešt, piše na tri jezika: ikavicom, ijekavicom i ekavicom. Savladao, šjor, jezike sredine. Poliglot! Veoma je pobožan. Još kao skojevac naučio je molitvicu svetog Jere: „Parce mihi Domine, quia Dalmata sum!“ – Oprosti mi Gospodine, jer sam Dalmatinac. Svaki dan je moli!

Drugi Bepo, don Bepo, zvani Pat nešto švrlja iz kosine. Ima najmanji prost na brodu. Ne zato što bi bio manje ljudi drugih. Kapetan i časnici su se uplašili da ne bi lajavci olajali poradi klerikalizma.

Gospodin Zomborčević, zvani Zumbo stručno piše o bubama koje proizvode me Pada mu kašika u med. Sladak život!

Trubadur premorene Europe, ko stručno vodi Treći balkanski rat, **Robert Tily** skuplja ritmove Afrike i zvukove Divlje zapada. Stvorio rock. Divno piše. Veon dobro tambura!

Lozija Stantić, piscator – pecaroš, talipo piše o vodenim životinjama kao da n je I. L. Ribar bio učitelj.

Željko Skenderović, mernik, staln smišlja i izmišlja nekakve dosjetke. Igra riječima, kao sa šahovskim figurama. I znaš što mu ide holje.

Grgo Bačlija, odvjetnik, prokator, advkat, fiškal i ügyved je podrijetlom Šokač Bača. Sada je naturalizirani Bunjevac. Na brodu ima mjesta za sve nacije. Pravni zastupnik svih brodolomaca.

Lalika, zvani Moco, markoman, nakpio se maraka tko nitko.

Ispričavamo se što nismo sve ludake ovoga grada utovarili i ponijeli na plovidbu. Sljedećih pedeset godina imat ćemo razumjevanja za njih. Podosta.

Na jubilarnom banketu servirat će isprazne riječi. Otpjevat će se nacionalistička himna s primjesama internacionalizma: „Kud plovi ovaj brod...“

P. S.

Pueri puerilia tractant – Djeca se bav djetinjarijama!

Josip Temunović

Bio niki bać Tadija, po prdačnom imenu Žaba. Uvik se pravio veći neg što ga Bog stvorio, pa mu edared kogod kazo: vidila žaba di konja potkivaje pa i ona digla nogu – i tako na njemu ostalo ime Žaba.

– To da je konj?! Da ste vi vidli kake konje je tiro moj otac, onda bi znali šta je konj. Samo slamku baci, a njegovi konji već letu!

Ako ko fali svog vola bać Žaba je tamo da poklopi:

– To se zove vo?! Da si ti vidio kad moj baćo upari tri jarma volova u kola, ta ne drugo, na rogovima nosu nebo.

I svašta on i bolje zna neg drugi svit. A to opet zato jel je bio niki drveni crkveni otac, pa uvik keso za popom. I kuvan i pečen kod pope, a taj popo bio zdravo druževan. Volio popit, a ni mu slatko ako pije sam, pa ne mari da je crni Ciganin samo kad ima na kog nazdravljat i tako je najviše za njim kuleco bać Žaba.

Bunjevačka narodna pripovijetka Ako je bać Žaba vagon, popo je voz

Edared oni bili na vašaru i svratu u mijanuu. U to vrime u subatičkom ataru se samo kadarka pila, jel se – kaže – crveno vino pritvara u krv. Popo onaki žedan – čovik stavo nije dok nije protabano sav vašar – a uvik željan, salio čašu na dušak i samo odanio:

– Aha!

I već puni drugu, a bać Tadija liznio i već se rasirćetio.

– Gospodine, – kaže – pa ovo vino je kršteno.

– Ovo?! – popo digo čašu naspram svitlosti pa sve uživa kako gustira onaj lip crven.

– Ni kišnicom u ovo nije kapnila kap vode.

A bać Tadija ko bubnjar, počo lupat dlanom o astal:

– Kršteno, gospodine, kršteno kad vam ja kažem. Jezik zamočim i već znam šta je vino, a šta nije.

Popo salio i drugu čašu, počo pućkat usnama, valda je pomislio da je materinoj sisi, pa veli:

– Tadija, nemoj grišit dušu. Ovo je vino ko da ga sad mužeš s čokota.

– Gospodine, to vi kažite onom ko nije vidio kadarku. Ne kažem da je baš sasvim,

al amaha da me je mater misto mliko kadarkom dojila, – bać Tadija samo lupat dlanom o astal.

On divani, popo radi. Gospodin sabio se još dvi čaše, sve s parom da mu žena ne bude šantava, opet se dao u niko sisanje, opet odmanjiva:

– Tadija, ni divana o tim da ovo vino nije čisto. Nema tu ni suza vode.

Popo lipo, al se bać Tadija na to već raspivčio, šakom će lupat o astal:

– Gospodine, dok nije propo, moj otac jimo puni pet lanaca vinograda, al čiste kadarke. Valda bar ja moram znat šta je kadaraka, kad sam je dosad popio bar edan vagon.

Pa od bisa zguto čašu, valda da bude vagon i edna čaša. A popo samo počo žmirkat, salio još ednu čašu i on, pa onda nate nane:

– Slušaj ti bać Žaba – dotle je bio Tadija – moj pokojni babo je bio šuster krpo, nije imo ni čokota kadarke ni nikoje loze, al znaj ako si ti popio vagon kadarke, ja sam dosad popio bar edan teretni voz.

Kazivao: Šime Bašić Palković, Subotica
Zabilježio i obradio: Balint Vujkov